

דוח מחקר

צמאות לידע

עמדות אישיות, תפיסות מקצועיות
ותחושת יכולת של סטודנטיות לחינוך,
באשר לשיח בנושאי מין מיניות
עם ילדים ובני נוער

ד"ר איריס ברקן המכללה האקדמית לחינוך ע"ש דוד ילין

ד"ר יפעת גרשונוביץ מכללת לוינסקי לחינוך

אפריל 2022

**ברצוננו להודות מעומק הלב לכל הנשים והאנשים שתרמו מזמנם, מניסיונם
ומהידע הרב הנמצא ברשותם, על מנת להפיק את הדוח.**

בראש ובראשונה **לסטודנטיות והסטודנטים** שבחרו לענות על השאלון בעניין
ובעומק ראויים לציון.

לפרופ' יצחק גילת, ראש רשות המחקר של מכללת לוינסקי, על התמיכה הרבה
שלו שכללה - יעוץ, הדרכה, הנחייה וניתוח סטטיסטי של הממצאים, שליווה את
התהליך מתחילתו עוד כשהיה רק רעיון תיאורטי, עד שקרם עור וגידים.

למר אברי פישר על העריכה הלשונית הרגישה.

לגברת ורד ווידנפלד על העריכה הגרפית היצירתית והמדויקת.

ועוד תודה שלוחה לכל מי שליווה אותנו לאורך הדרך ותרם בדרכים שונות.

תוכן עניינים

4.....	תקציר מנהלים
15.....	מבוא
	רקע תיאורטי – סקירת ספרות
16.....	מקומם של מין ומיניות בבני אדם
16.....	מיניות בילדות צעירה
17.....	מיניות בגיל ההתבגרות
18.....	שיח על מיניות
20.....	חינוך מיני במערכת החינוך הממלכתית בישראל ומדינות מערביות נוספות
25.....	הכשרה לחינוך מיני במכללות להוראה
27.....	חינוך בלתי פורמלי
27.....	חינוך מיוחד
28.....	מיניות בחינוך המיוחד
	המחקר
29.....	שאלות המחקר
29.....	השערות המחקר
	מתודולוגיה
30.....	• משתני המחקר – משתנים תלויים ובלתי תלויים
31.....	• כלי המחקר
31.....	• כלי כמותי – תהליך פיתוח השאלון
33.....	• כלי איכותני
33.....	• אוכלוסיית המחקר
34.....	• ההקשר המחקרי
35.....	• הליך המחקר
36.....	• סוגיות אתיות
37.....	• ממצאים ודיון
39.....	• תמה 1
44.....	• תמה 2
52.....	• תמה 3
57.....	• תמה 4
63.....	• תמה 5
67.....	• תמה 6
69.....	• תמה 7
76.....	• דיון מסכם
79.....	• סיכום
80.....	חשיבות המחקר
81.....	מגבלות המחקר
82.....	• רשימת מקורות
	• נספח מס' 1 - שאלון מחקר

תקציר מנהלים

רקע

בימינו, העיסוק במין ומיניות סובב אותנו מכל עבר באופן גלוי ומוחצן - שלטי חוצות ענקיים, תוכניות טלוויזיה, עיתונות כתובה, קולנוע ומוזיקה ובעיקר רשתות חברתיות. כולם, מציגים היבטים שונים של מין ומיניות בהרחבה, תוך שימוש בעניין הטבעי והאנושי של בני האדם בנושא. ילדים ובני נוער חשופים ומושפעים מאוד מהצפת המידע שאינו מותאם לגילם, ועלול להיות לא אמין, מסולף ואף מסוכן. לנוכח מידע זה, מתעצבות בגילים רגישים אלה תפיסות המין והמיניות במידה רבה, והם מתקשים להבחין בין מידע ראוי לבלתי ראוי ולהפעיל מנגנוני חשיבה ביקורתית. הורים, מורים, אנשי חינוך וכו', מתקשים לשוחח על הנושא באופן טבעי וגלוי ולהוות מדריך נבוכים בביליל המידע.

החלל הנפער בכל הנוגע לחינוך למיניות מיטיבה, אמור להיות כר פורה לשיח עבור אנשי החינוך ובית-הספר כחלק אינהרנטי מעבודתם, שכן עבודה חינוכית משמעותית תתקשה להתקיים כאשר נושא חשוב זה, נותר מחוץ לשיח. בישראל קיימות מספר מכללות ייעודיות ומסלוליים ייחודיים באוניברסיטאות, המכשירים פרחי הוראה שיהוו את השדרה המרכזית של מערכת החינוך הישראלית בעתיד. הלימודים עמוסים בתכנים, בידע ובהכשרה מעשית נרחבת. סטודנטיות¹ פונות למקצוע החינוך בשל הרצון והעניין לעצב ולהשפיע על ילדים ובני נוער במהלך שנותיהם במערכת החינוך. כולן נמצאות בקשר בלתי אמצעי עם תלמידים כבר בתחילת לימודיהן כחלק מהעבודה המעשית. מכאן, יש להניח כי הן נפגשות בשיח, בשאלות ובפניות בנושאים של מין ומיניות המופנות אליהן מצד תלמידיהן בכל הגילים.

1 לאור העובדה שמרבית המשיבות שלקחו חלק במחקר זה הינן נשים, לשון הפנייה היא בנקבה. היא כוללת כמובן גם את הנתונים של המשיבים הגברים

מתודולוגיה

במחקר זה נעשה שימוש בשיטות מעורבות (mixed methods), והוא משלב גישה כמותית ואיכותנית, מתוך הנחה ששתי הפרדיגמות יחד יספקו תמונה מקיפה יותר לסוגיה הנחקרת.

כלי המחקר

הכלי הכמותי כולל שאלון בו נכללות מספר שאלות המתייחסות למידע דמוגרפי, ועוד 46 היגדים בנושאים הנוגעים לעמדות אישיות, לתפיסות תפקיד, לדעות, למחשבות ולרגשות באשר למין ומיניות.

הכלי האיכותני כולל ניתוח טקסטים של סטודנטיות שנכתבו במספר הקשרים:

- ✦ עבודות גמר בקורסים רלוונטיים
- ✦ יומנים רפלקטיביים שנכתבו במסגרת הכשרה מעשית
- ✦ פוסטים / מיילים שנכתבו כמשוב לקורסים שעסקו בהיבטים של מין ומיניות

אוכלוסיית המחקר וההקשר המחקרי

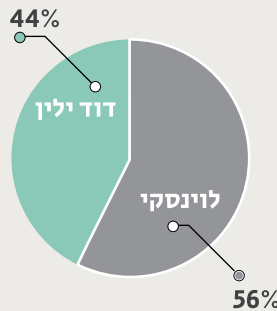
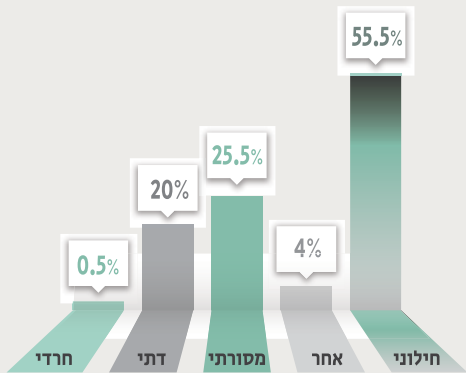
אוכלוסיית המחקר כללה מאתיים ($N = 200$) סטודנטיות וסטודנטים לחינוך במסלולים שונים במכללות לחינוך דוד ילין ולוינסקי, משנת הלימודים תשפ"א, שמילאו את השאלון מרצונם. חלק מהסטודנטיות הן צעירות חילוניות ובוגרות מערכת החינוך הישראלית על כל גווניה, חלקן, צעירות המגיעות מבתיים דתיים ובוגרות מערכת החינוך הדתית הנפרדת. חלק נוסף מגיע מרקע של סיכון בעברן - ממשפחות מורכבות ובלתי מתפקדות, אשר חוו קושי, אלימות, התעללות ואף פגיעות מיניות ברמות שונות; חלקן הפגינו התנהגויות סיכוניות בעצמן או נשרו ממסגרות חינוך פורמליות והן נושאות איתן תחושות של כישלון, אי-התאמה ואכזבה מהמערכת החינוכית.

על אף המגוון הרב, חלק גדול מהסטודנטיות מעידות כי הן נתקלות בקשיים ובחסמים רבים בבואן לנהל שיח על נושאים של מין ומיניות עם עצמן, עם חברותיהן ועם ילדים ובני נוער. קשיים אלו, נובעים מסיבות שונות ובתוכן ניתן למנות - מבוכה, בושה, אמונה כי מדובר בנושאים שאין לדבר עליהם עם אחרים, חוסר בידע, מגבלות תרבותיות דתיות, ועוד.

כמי שאמונות על חינוך ילדינו, למשך שעות רבות ביום ונחשפות לסיטואציות שונות ומורכבות בחיי התלמידים, סברנו כי חשוב לבדוק את העמדות האישיות, התפיסות המקצועיות ותחושת היכולת של סטודנטיות לחינוך באשר לסוגיות של מין ומיניות. כיצד הן תופסות את יכולתן לנהל דיאלוג בריא עם תלמידיהן בנושא, בירור ומיפוי הקשיים איתם הן מתמודדות בבואן לעסוק בנושאים אלו, וכן מה יסייע במתן מענה מיטבי לבני הנוער, ולחנך למיניות בריאה, מכבדת בטוחה ומיטיבה.

ממצאים עיקריים

להלן עיקרי הדברים המפורטים באופן מלא ומקיף בדו"ח.

נתונים דמוגרפיים

נשים 87.5%
גברים 12.5%

תמה 1

מקורות מידע נגישים בנושאי מין ומיניות,
שהיו זמינים למשיבות בהיותן ילדות ומתבגרות

ממצאים עיקריים

60%
מעידות כי:
הידע שלהן בנושאי
מין ומיניות לא הגיע
מדמויות מבוגרים

54%
מעידות כי:
בבית הוריהן, לא היה
מקובל לדבר באופן
פתוח על מין ומיניות

47%
מעידות כי:
שאלות אלו העסיקו
ועניינו אותן כשהיו
ילדות צעירות

38%
מעידות כי:
פעמים רבות נותרו
עם שאלות בנושאים
אלו ללא מענה

63%
טוענות כי:
החינוך המיני שקיבלו בבתי הספר היה לא
מספק ולא משמעותי וכי את רוב הידע שלהן
בנושאי מין ומיניות קיבלו מקבוצת השווים שלהן

מדברי המשיבות

אני חושבת שהשיח בבתי הספר בכל הנוגע
למיניות מועט וכמעט לא קיים. וזה תוצר לא טוב
של מערכת החינוך ומשליך להתנהגויות לא נאותות

לצערי, אף אחד, הייתי
צמאה לשיח בנושא, אבל
הייתה מבוכה מהצד השני

סוגיות של יחס כללי למיניות, לפתיחות, לשוויוניות מגדרית ולמתירנות

ממצאים עיקריים

85%

שהן מרבית המשיבות

מסכימות, מזדהות ומודעות לעובדה שנושאים של מין ומיניות הינם מרכזיים מאוד בעולמם של ילדים ובוודאי של בני נוער

85%

סבורות כי:

מיניות היא חלק טבעי, חשוב ובלתי נפרד מחיינו, וחשוב לשוחח עליה באופן פתוח

98%

מסכימות ומבינות את

חשיבותו של שיח אמין, פתוח וכן בין עולם הילדים והמתבגרים לבין עולם המבוגרים באשר הם, ללא קשר לתפקידים המקצועי

93%

מסכימות כי:

ילדים ובני נוער חשופים למידע רב באינטרנט, שחלקו אינו אמין, ולכן שיח עם דמויות מבוגרים אמינות, הינו חשוב ביותר

מדברי המשיבות

כאחת שלא מדברת על נושא מיניות בשום צורה אולי מביישנות ואולי כי אני חושבת שזה אינטימי ואישי, נפל לי האסימון שלא מדובר רק על מיניות בין בני זוג אלא יש חשיבות לדבר על מיניות במגוון הקשרים. הנושא הזה מונה כל כך הרבה דברים חשובים שעליהם יש לדבר ולתת הסברה בכל הארץ לכל מיני סוגים של אוכלוסיות

חשוב מאוד שאנו המבוגרים נשוחח איתם בנושא בעיקר בשל החשיפה האגרסיבית באינטרנט והמסרים המעוותים שהם חשופים להם בכל ערוצי התקשורת הדיגיטלית

אני מאמינה שהרבה בני נוער לא היו מגיעים למצבים של הטרדות, מיניות לא בריאה ומצבי חוסר נוחות, אם היה להם את המבוגר הנכון שהיה מוכן לדבר איתם ולפתח איתם שיח כנה על עולם המיניות

דיעות ועמדות לגבי מקומם, אחריותם ותפקידיהם של מערכת החינוך, בית הספר וצוותים חינוכיים בכל הנוגע לשיח, ללמידה ולעיסוק בנושאים של מין ומיניות

ממצאים עיקריים

77%

סבורות באופן מובהק

שהאחריות על חינוך מיני ושיח בנושאים של מיניות, אינה מוטלת רק על הבית וההורים להיפך, לבית הספר יש מקום, אחריות ותפקיד של ממש בחינוך ושיח העוסקים נושאים אלו

83%

מעידות כי:

שיח בנושאים אלו, הינו חד משמעית חלק מתפקידן הישיר כמורות וכמחנכות ונשות חינוך

82%

מאמינות כי:

במהלך עבודתן, ילדים ובני נוער יפנו אליהן שאלות בנושאים אלו

84%

מסכימות כי:

חלק ברור מתפקידו של בית הספר הוא לפתח שיח יזום בנושאים של מין ומיניות עם התלמידים

מדברי המשיבות

חינוך מיני הוא נושא מרכזי וחשוב אך לצערי לא מטופל במערכת החינוך כפי שהייתי רוצה ומצפה, השינוי יגיע מאתנו המחנכים, ידוע לי שיש מחנכים רבים שעדיין קשה להם להתמודד עם נושאים בתחום החינוך המיני ולכן חשוב לשים לב לעניין ולבדוק אפשרויות נוספות לעזור להם בהעברת המידע

המפגשים שלי עם ילדים ונוער בנושא מיניות היו באופן עקיף, כאשר אני כאיש צוות שומעת שיח בין התלמידים. לרוב השיח התנהל באופן לא בריא ונכון. אך אין לי את הכלים לגשת לנושא, להתערב ולדבר איתם באופן נכון

כל איש חינוך צריך להפוך למיני מומחה בתחום זה כדי לאפשר לילדים לבטא את עצמם ולמצוא את התגובות הרלוונטיות להתנהגויות מיניות. יש לדאוג כי מדברים עם תלמידים על מיניות בריאה כחלק מהשגרה ולא רק לאחר מצבים מיניים שהתרחשו בכיתה או בחברה

מחשבות ותחושות של הסטודנטיות באשר לידע שלהן ונכונותן לדיאלוג בנושאי מין ומיניות עם תלמידיהן

ממצאים עיקריים

85%

מעידות כי:
הן מעדיפות באופן מובהק שילדים
ובני נוער יחוו בנוח ויפנו אליהן
בסוגיות של מין ומיניות

52%

רק כמחצית מהמשיבות
חשות כי יש להן ידע מספק כדי לענות
על שאלות שיפנו אליהן התלמידים
בסוגיות של מין ומיניות

88%

אינן חוששות כי ייתפסו בעיני תלמידיהן,
כאובייקט מיני תלמידיהן ולפיכך לא יימנעו
מלנהל דיאלוג על סוגיות של מין ומיניות

81%

אינן חוששות שיוכחו משיח,
משאלות ומשיתופים שיופנו אליהן
בסוגיות של מין ומיניות

מדברי המשיבות

אני נתקלת הרבה פעמים בנושא בקרב הילדים, אך היום אין לי שום ידע
וביטחון בשביל לכוון אותם או להעיר ואני רואה בכך דבר רע מאוד. אני
חושבת שצריך להיות לי ידע וכלים כדי לדבר ולכוון בנושאים כאלו

יש לי עוד דרך לעבור ובוודאי במישור האישי
מול עצמי, אבל אני בכיוון הנכון ללא ספק

דיבור על מיניות מחייב ידע על הנושא לצד
הורדת המבוכה ויצירת שיח פתוח וכנה

יש ליצור עבור ילדינו, דור העתיד, מרחב שמסוגל לדבר שיח על מיניות פתוח
ובטוח מעמיק לאפשר לילדים שלנו לחבר בין המיניות לבין אינטימיות ולשם
שינוי ללמוד מה כן

סוגיות של מין ומיניות בקרב ילדים ובני נוער עם צרכים מיוחדים

ממצאים עיקריים

61%

מבינות כי:

גם ילדים ומתבגרים עם מוגבלות מכל הסוגים, מתעניינים בהיבטים שונים של מין ומיניות, בדיוק כמו ילדים ומתבגרים ללא מוגבלות

44%

חשובות כי:

הורים, מורים ואנשי מקצוע סבורים כי לילדים ומתבגרים עם מוגבלות, אין עניין במיניות ולפיכך הם אינם זקוקים לחינוך למיניות

78%

המהוות רוב מכריע של המשיבות סבורות כי:

גם ילדים ומתבגרים עם מוגבלות, חולקים צרכים מיניים זהים לאלה של ילדים ובני נוער ללא מוגבלות

מדברי המשיבות

אני מתנסה בבית ספר לחינוך מיוחד ואין ספק שנושא המין והמיניות עולה המון כל יום כל היום ומאוד חשוב ללמד את התלמידים על הנושא הנ"ל

... ברור שלא/נשים עם מוגבלויות יש צרכים מיניים והתפתחות מינית ולכן הכרחי לדעתי לתת מענה גם באוכלוסיות האלו לחינוך מיני (מותאם לרמה קוגניטיבית/ תפקודית)

קורס זה הוא חשוב והכרחי בקרב אנשים אשר עובדים עם ילדים על הרצף שכן הם צרכים לדעת, שגם לילדים אלו יש צרכים ורצונות בנושא מיניות (זה כולל אנשי הוראה, מטפלים והורים של אותם הילדים). לפיכך, אני חושבת כי אותם האנשים, צרכים לעבור מדי שנה השתלמות/ סדנא בנושא כדי לקבל כלים ודרכי התמודדות במצבים שונים אליהם הם נחשפים

הקשר בין חינוך למיניות מיטיבה לבין פגיעות מיניות

ממצאים עיקריים

76%

שהן שלושת רבעים מהמשיבות מסכימות כי:

קיים קשר ברור בין חסר בשיח על מין ומיניות לבין עלייה במקרי הפגיעות המיניות לסוגיהן. מכאן מובן כי הן מוצאות קשר ישיר בין חוסר בחינוך למיניות טובה, בריאה, הדדית וחיונית לבין התנהגויות מיניות אלימות של בני נוער וצעירים, שלא מבינים את ההשלכות של דיבור והתנהגות כזו עד תומן.

מדברי המשיבות

זה נושא חשוב, אולי הכי חשוב. אני מאמינה שיש לנו אחריות אמיתית. כנשות חינוך אנחנו סוכנות שינוי בחברה הישראלית, ואם אנחנו לא נדע לדבר מיניות אז מי כן? כמו כן, עצם נרמול השיח כבר הופך את הנושא לפחות סיכוני. צריך קורס מכשיר בנושא ויפה שעה אחת קודם

... במיוחד בשנה האחרונה (אונס קבוצתי, רצח נשים וכו') ניתן לראות כמה ישנו מחסור בשטח של הכוונה, ידע, תקשורת. אני מאמינה ששיח מגיל צעיר עם דמויות משמעותיות יכול להציל חיים וליצור מיניות בריאה ומיטיבה

חשוב מאוד, קשור גם ליצירת חברה פחות אלימה, יותר קשובה, מתחשבת

כאשת חינוך, מה יסייע לי לקיים שיח על מין ומיניות עם ילדים ובני נוער - צרכים, בקשות והמלצות

ממצאים עיקריים

81%

מהמשיבות סבורות באופן ברור ומובהק כי:

ידע והכשרה בסוגיות של מין ומיניות **חייבים** להיות חלק מההכשרה המעשית שלהן כנשות חינוך

מדברי המשיבות

הכי חשוב בעולם להכניס את זה להכשרה של המורים!!! חשוב להכניס חינוך מיני בצורה הרבה יותר עמוקה ופתוחה בבתי הספר! כל יום שבו לא עושים שינוי בתחום עושים עוול ונזק לדור הבא!

אני חושבת שזה קריטי ללמוד את הנושאים האלה ולהפוך את הקורס לחובה לכל מי שעוסק עם בני נוער, פורמלי ובלתי פורמלי

אני מבינה היום כי זהו קורס חובה בחינוך הרגיל בכלל ובחינוך המיוחד בפרט. אל נושא המיניות בקורס מתלווים כל כך הרבה נושאים משמעותיים בחיי האדם: ביטחון, פרטיות, כבוד, מרחב, סכנות, פגיעה, זוגיות, מימוש עצמי ועוד - כל אלו היו חלק בלתי נפרד ומשמעותי בקורס, כמו גם בחיי האדם

"חשוב שזה יהיה מובנה, מתוך מערכי שיעור, שאקבל סיוע של אנשי מקצוע כיצד להנגיש את הנושא, שיהיו לי החומרים הדרושים, הדרכות, סימולציות לפני שאבצע את השיחות

דיון וסיכום

בהמשך להשערות ולשאלות המחקר, מרבית המשיבות מעידות כי אכן את רוב הידע שלהן באשר לנושאים של מין ומיניות קיבלו מקבוצת השווים והאינטרנט, ופחות בבית ההורים.

מרביתן מסכימות כי בני אדם מתעניינים באופן טבעי ומובן בהיבטים שונים של מין ומיניות, בכללם גם ילדים ובני נוער החשופים לנושאים אלו מכל עבר ומוצפים במידע ללא יכולת שליטה ובקרה. המשיבות ערות לפער הגדול בין החשיפה והנגישות הרבה למידע שעלול להיות לא מותאם, לא אמין ואף מסוכן ופוגעני, לבין מידע מהימן, תואם גיל ובשלות, המאפשר מוגנות ובחירה חופשית. מקורות פער זה נובעים בחלקם מתחושות של מבוכה, בושה, "טאבו", נורמות חברתיות - מגזריות ועוד. חלק נוסף הינו תוצר של הימנעות הורים ומערכת החינוך מלעסוק בנושא באופן מתמשך ופרואקטיבי, המבקש לתת מענה של ממש לצורך בוער בחייהם של ילדים ובני נוער. הימנעות זו מתבטאת באי רצון, בתחושת חוסר יכולת, בקושי במוכנות, בהתחמקות ובאי-נעימות כללית, לעסוק בנושאים חשובים אלו.

מן המשובים עולה קול חזק וברור שלדעתן לבית הספר יש אחריות מכרעת בפיתוח וייזום שיח שכזה. לדעת המשיבות, חלק חשוב, משמעותי ואינהרנטי מתפקידן כמורות ומחנכות, הינו קיום דיאלוג פתוח וגלוי עם תלמידיהן, החל מגיל צעיר ועד בגרות. שיח שכזה צריך להיות מותאם ליכולות ההבשלה, ההבנה והצרכים של כל גיל, והוא חשוב במיוחד דווקא בשל העובדה שילדים ובני נוער חשופים למידע רב באינטרנט, וזקוקים לגורם מתווך משמעותי ואמין.

בסוגיות של מין ומיניות בקרב ילדים ובני נוער עם מוגבלות, המשיבות סבורות כי לא נכון להימנע משיח על מיניות, ויש להתאים את השיח למיניות מיטיבה באופן נכון ומותאם עבורם, שכן גם ילדים ומתבגרים עם מוגבלות מתעניינים במיניות, יש להם צרכים מיניים טבעיים ומובנים, ושיח על הנושא יקדם מיניות מיטבית ויצמצם מצבי סיכון ופגיעה.

בניגוד להשערה כי המשיבות יתקשו לנהל שיח שכזה, רובן מעידות כי אינן נרתעות משיח בנושאים אלו, להיפך, הן סבורות שהוא חשוב וראוי. בהתאם להשערה כי רובן יחושו שהן חסרות ידע וכלים מתאימים, אחת התובנות המרכזיות ביותר שעלו מנתוני השאלונים, הוא הצורך הבוער בקורסי חובה, במתן ידע ובהכשרה מקיפה, בחומרי עבודה ובלווי ותמיכה בנושאים של מין ומיניות - דברים ששבו ועלו בדבריהן פעמים רבות. הסטודנטיות מביעות צורך ורצון עז בלימוד עקבי, שוטף ויסודי של נושאים הקשורים לשיח בנושאים אלו, על כל הנגזר מהם.

הן מדגישות את הצורך הרב בקבלת ידע מקיף בתחומים רבים כגון: פיזיולוגיה, מגדר, דימוי עצמי, תקשורת בינאישית, זהויות מיניות, מיצגים בתקשורת, נזקים מהשימוש בפורנוגרפיה ועוד, מעבר לנושאים הברורים של מין ומיניות.

המשיבות שבות ואומרות כי התמקצעות ורכישת ידע וכלים בתחום המיניות, הינם חובה למי שחפצים ומתכוונים לעסוק בחינוך, והם באחריות המוסדות האקדמיים המכשירים אותן.

הרצון ללמידה, התעמקות והתנסות בנושאים אלו, כוללת מספר מעגלים:

1. **המעגל האישי** - בחינת עמדותיהן, תפיסותיהן, מחשבותיהן ורגשותיהן בנושא.
2. **מעגל הידע** - קורסי חובה בנושאי מין ומיניות, הכשרה ספציפית בהתאם לאוכלוסיית התלמידים, קבלת ידע כתוב, מובנה ומסודר.
3. **המעגל הבית ספרי** - עולה חשש כי בתי הספר יימנעו מהשקעת משאבים ומתן מקום של ממש ללמידה ולדיאלוג בנושאים העוסקים במין ומיניות.

מסקנות והמלצות

- ◀ הכשרה בנושאי מין ומיניות יהיו **דרישת חובה** במסלול ההכשרה למורים
- ◀ העמקת הידע, ההכשרה והכלים - מערכים מוכנים, חוברות והנחיות כתובות, סימולציות
- ◀ אפשרות לחוות שיח פתוח וסדנאי ולדבר בנושאים אלו, ברמה האישית וכנשות חינוך
- ◀ קבלת תמיכה, גיבוי, מחויבות, מעורבות, וליווי מצד בתי הספר, המתי"אות והפיקוח
- ◀ שינוי נורמות ומודעות חברתית לנושא
- ◀ הכשרות ייחודיות לאנשי חינוך שעובדים עם ילדים בגיל הרך, תלמידים עם מוגבלות, דתיים וחרדים, חברה ערבית ועוד

ידוע כי אנו חיים בתקופה של מידע נגיש וחשוף לכל, כשהעיסוק במין ומיניות סובב אותנו מכל עבר באופן גלוי ומוחצן - שלטי חוצות ענקיים, תוכניות טלוויזיה, עיתונות כתובה, קולנוע ומוזיקה ובעיקר רשתות חברתיות. כל ערוצי התקשורת הללו, עושים שימוש ציני ובלתי מבוקר ברמיזות מיניות בוטות, מציגים היבטים שונים של מין ומיניות בהרחבה ומשתמשים בעניין הטבעי והאנושי של בני האדם בכל הגילים, בנושא. חלקם אף עוסקים בתיעוד נרחב של הצדדים הקשים, הכואבים והחולים של עולם המין והמיניות כפי שהם באים לידי ביטוי בין השאר, בסיטואציות כגון: האונס באיי נאפה, סיפור "הכדורגלנים" והאונס המחריד באילת ועוד סיפורים דומים. ילדים ובני נוער שנמצאים ממילא בגיל בו ההתעניינות והעיסוק במין ומיניות מתגבר באופן טבעי, נחשפים למידע שאינו מותאם לגילם, הם מתקשים לברור את המוץ מן התבן, להבחין בין ראוי לבלתי ראוי ומושפעים מאוד משפע המידע שסובב אותם. מאחר ותפיסות באשר למין ומיניות מתחילות להתגבש בגילים אלו, הן מתעצבות במידה רבה לנוכח מידע לא אמין, מסולף ואף מסוכן הפתוח בפניהם ובהיעדר תיווך מתאים, שכן, דמויות הבוגרים שסביבם - הורים, מורים, אנשי חינוך וכו', מתקשים לשוחח על הנושא באופן טבעי וגלוי ולהוות מדריך נבוכים בבלייל המידע. החלל הנפער בכל הנוגע לחינוך למיניות מיטיבה, אמור להיות חלק מנחלתם של אנשי החינוך ובית-הספר כחלק אינהרנטי מעבודתם, שכן עבודה חינוכית משמעותית באשר היא, תתקשה להתקיים כאשר נושא זה, נותר מחוץ לשיח.

סטודנטיות הבוחרות במקצוע החינוך לגווניו השונים, מגיעות בשל הרצון והעניין לעצב ולהשפיע על ילדים ובני נוער במהלך שנותיהם במערכת החינוך הישראלית. רובן נמצאות בקשר בלתי אמצעי עם תלמידים - ילדים ובני נוער, כבר בתחילת לימודיהן כחלק מהעבודה המעשית שהינה דרישת חובה בכל תוכנית הלימודים. מכאן, יש להניח כי הן נפגשות בשיח, שאלות ופניות בנושאים של מין ומיניות המופנות אליהן מצד תלמידיהן בכל הגילים.

כמי שאמונות על חינוך ילדינו, פוגשות אותם שעות רבות ביום, ונחשפות לסיטואציות שונות ומורכבות בחיי התלמידים, חשוב לבדוק את העמדות האישיות, התפיסות המקצועיות ותחושת היכולת של סטודנטיות לחינוך באשר לסוגיות של מין ומיניות. כיצד הן תופסות את יכולתן לנהל דיאלוג בריא עם תלמידיהן בנושא, ברור ומיפוי הקשיים איתם הן מתמודדות בבואן לעסוק בנושאים אלו, האם הן זקוקות לסיוע, הכשרה וליווי כלשהם, על-מנת לתת מענה מיטבי לבני הנוער, כדי לחנך למיניות בריאה, מכבדת, בטוחה ומיטיבה.

מקומם של מין ומיניות בבני אדם

המיניות אינה תוספת בלתי צפויה או צדדית, היא תכונה מהותית שלנו, היא חלק מהיותנו בני אדם. (גרין אצל הרפז, 2010)²

העולם העשיר והמורכב של מיניות אנושית על כל גווניה וביטוייה, הוא חלק חשוב ובלתי נפרד מקיום אנושי בריא ושלם. על פי ארגון הבריאות העולמי (WHO) "בריאות מינית היא בסיסית לבריאותם ולרווחתם הכללית של יחידים, זוגות ומשפחות, ולהתפתחות החברתית והכלכלית של קהילות ומדינות". האופן בו בני אדם חווים את מיניותם, הוא מרכיב מהותי בזהותם העצמית, בתחושת הבטחון והשווי שלהם וברווחתם האישית הכללית (WELL-BEING). "הזכות למיניות בריאה" שנחשבת זכות אנושית יסודית, כוללת בתוכה גם את הזכויות הבאות: שוויון מיני, חירות מינית, בטחון מיני, פרטיות מינית, הנאה מינית ועוד³.

מכאן מובן כי העניין, העיסוק והסקרנות האנושית בכל הנוגע לסוגיות של מין ומיניות, הינם ביטויים להתנהגות טבעית ואינטואיטיבית של בני אדם, בתחום מרכזי בחייהם. עם זאת, בחברות רבות תחום זה נמצא תחת מעטה כבד של מבוכה, השתקה, בושה, הסתרה ואשמה.

מיניות בילדות צעירה

בני האדם הינם יצורים מיניים עוד בשלב העוברי. ישנם מחקרים הטוענים כי עוברים נוגעים באברי מינם לצרכי הרגעה והנאה (Rodríguez et al, 2016). כמובן שלא ניתן לייחס להם מחשבות מיניות או אוננות מודעת, אלא פשוט התנהגות פיזיולוגית טבעית. התנהגויות מיניות מגוונות הינן חלק מתקופת הילדות בגיל הרך, אך אין לכך קונוטציות מיניות כפי שהן מתפרשות על ידי עולם המבוגרים, אלא תהליך טבעי של סקרנות, התפתחות דימוי הגוף, הזהות המינית, הכרת העצמי וגילוי תחושות ההנאה מהגוף, ההולכים ומתעצבים כבר מלידה. התנהגויות מיניות בילדות, הינן למעשה ביטויים לשפה חדשה שלומדים הילדים תוך כדי הכרת עצמם והקשר עם הדמויות הקרובות המטפלות בהם (זופניק 2006 ; Damas et al 2012).

ילדים צעירים בוגרים יותר, עוסקים בהיבטים מיניים קצת שונים הם מתעניינים בחקר גופם עצמם, למידת ההבדלים שבין בנים ובנות, ניסיון להבין את החלוקה המגדרית המקובלת, עניין ועיסוק בשאלות כגון: כיצד באים ילדים לעולם ועוד.

² https://yoramharpaz.com/interviews/2010_06.pdf

³ https://www.who.int/health-topics/sexual-health#tab=tab_1

עם זאת, גם הם נחשפים לתכנים מיניים בלתי ראויים המקיפים אותם מכל עבר, הן בתקשורת והפרסומות והן באמצעות רשתות חברתיות, שם הם נתקלים בפורנוגרפיה בגיל צעיר מאוד כבר בגילאי בית הספר היסודי, אם במכון ואם במקרה, ולרוב ללא תיווך משמעותי של עולם המבוגרים⁴.

מיניות בגיל ההתבגרות

הספרות האקדמית והפופולארית עוסקת רבות בניסיון לחקור, להבין ולהסביר את גיל ההתבגרות על כל משמעויותיו ומרכיביו. בקרב חוקרים רבים, ישנה הסכמה כי זהו הגיל של "סערה ולחץ" ("storm and stress") מושג שנטבע על ידי הפסיכולוג סטנלי הול (Hall, 1904). רוב החוקרים מסכימים כי במהלך תקופה זו, חווים המתבגרים שינויים רבים - פסיכולוגיים, רגשיים וגופניים המתרחשים בו זמנית. חלק נכבד משינויים אלו כוללים בתוכם סערה הורמונלית, גילוי עולם המיניות על כל רבדיו, התנסויות רומנטיות ומיניות ראשונות עם אחרים ואחרות וכו'. לגיל ההתבגרות מספר מטלות עיקריות - אינדיבידואציה, ספרציה וגיבוש זהות אישית מובחנת, תהליכים המצופים להיות מושגים במהלך שנים אלו על מנת להשלים את המעבר מילדות אל בגרות צעירה (Mahler 1963, 1975; Blos 1979; Erikson, 1967; 1994). תהליך ההבשלה המינית, מהווה חלק מרכזי ובלתי נפרד מגיל ההתבגרות, שבמאה ה-21 נחשב ארוך מתמיד. הוא מתחיל בגיל ילדות צעיר (בין 8 ל-10) ומסתיים עמוק בבגרות לקראת סוף שנות העשרים. זהו שלב טבעי ומותאם גיל של התפתחות וגדילה (Schalet 2011), הכולל בתוכו התפתחות פיזית מואצת המחוללת שינויים דרמטיים במראה החיצוני, בתהליכים הביולוגיים ובתחושות הגופניות של בני הנוער (לדוגמא: קבלת הווסת הראשונה וצמיחת שדיים אצל בנות והופעת קרי לילה, שינויים בקול וצמיחה מהירה אצל בנים). במקביל לתופעות ותחושות הפיזיות של עוררות מינית, מתפתחת גם מודעות רגשית ופסיכולוגית למושג המורכב של מיניות, הכוללת בתוכה עיסוק בסוגיות שונות כגון: משיכה מינית, הנאה מינית, זהות מינית, מגדר ומיניות, תחושת שווי, דימוי עצמי וגופני, אוננות, התנהגויות סיכון מיניות, ועוד. (Zani & Cicognani in Jackson & Goossens 2020; Martin 2018).

ממחקר שערכה ד"ר אפרת הברון בשנת 2015, עולה כי בני נוער בישראל עסוקים רבות בסוגיות של מין ומיניות. להלן מספר נתונים מרכזיים ממחקר זה⁵:

- ▶ 83% מבני הנוער קיימו מגע מיני כלשהו עד גיל 18, ו-80% התנשקו.
- ▶ 50% מבני הנוער קיימו מגע מיני מעל הבגדים עד כיתה י, 25% נוספים קיימו מגע זה עד גיל 18.
- ▶ עד גיל 18, 64% מבני הנוער קיימו יחסי מין אוראליים ו-60% קיימו יחסי מין וגינאליים.

⁴ <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5408886,00.html>

⁵ <https://www.minamin.org/mechkar2015>

גיל ההתבגרות הוא התקופה במהלכה רובם המכריע של בני הנוער, בנים ובנות כאחד, מוצפים בתחושות פיזיולוגיות ורגשיות חדשות המתרחשות בו-זמנית בסערה סוחפת, במקביל למפגש עם מציאות מורכבת ועמוסת מסרים באשר לנושאים אלו.

שיח על מיניות

למרות שאנו חיים בעידן מודרני, ליברלי ומתקדם, קיימות תרבויות, חברות ומשפחות בהן השיח סביב מיניות עדיין נחשב טאבו, ויש העדפה ברורה שלא לשוחח על הנושא, כפי שטוענות ויינברג ותמיר ראשי עמותת "נשים לגופן", העוסקות וחוקרות מיניות של בני נוער:

גוף, בריאות ומיניות של מתבגרות ומתבגרים הם נושאים מושתקים, שאינם נופלים בחשיבותם מתחומי חינוך וידע בעלי נראות והסכמה חברתית רחבות. נושאים אלו הם חלק חשוב בהפיכתנו לחברה בריאה וטובה יותר. (וינברג ותמיר אצל לחובר ועוד 2017:157).

לעומת אמירה זו, טוענים עוז תמר ועוז אלמוג, בספרם "דור ה-Y כאילו אין מחר" (2016), כי למרות שבעבר מיניות נחשבה כנושא "שהשתיקה יאה לו", דווקא בעשרים השנים האחרונות, ניכרת מגמה בה נדמה כי המגבלות והאיסורים על עיסוק במיניות, הן ברמת השיח והן ברמת הפרקטיקה, הולכות ופוחתות בקרב ילידי דור ה-Y.

השיח המיני בכללותו הפך באותה עת ללגיטימי יותר בהשפעת המהפכה המינית העולמית, ותופעות שנאסר לדבר עליהן בעבר – כגון אוננות, אורגזמה, או קשיים במיטה – הוצאו מהרוכסנים.... (עוז ועוז 2016:216)

למרות כל הנאמר לעיל באשר לזמינות ולחשיפה המוגברת לתכנים מיניים רבים, ועל אף המודרנה והליברליות, רבים מהמבוגרים המשמעותיים הסובבים את הילדים ובני הנוער, ובהם הורים, מורים, מדריכים, אנשי חינוך וכו', עדיין חשים מבוכה ובושה מכדי ליזום ולנהל שיח פתוח, כן וטבעי על הנושא שמרתק את הילדים ובני הנוער (Morawska et. Al 2015; הרפז 2010).

חלק לא מבוטל מההורים ואנשי החינוך ממעטים לשוחח ובוודאי ליזום שיח באשר להיבטים שונים של מין ומיניות, מתוך חשש שאלו "יכניסו לבני הנוער רעיונות לראש" וידרבנו אותם לממש את הרעיונות הללו בפועל. המציאות מוכיחה אחרת, הרעיונות נמצאים שם, בשפע ובקלות, התפקיד החינוכי הוא לסייע לילדים ולבני הנוער להכיר ולהבין את המורכבויות של מציאות זו ולדעת כיצד לבחור ולפעול נכון בתוכה.

חוסר המוכנות, המבוכה או אי הרצון של רוב המבוגרים לשוחח עם ילדים ומתבגרים על נושאים אלו, משקף במידה רבה את המוסר הכפול שלהם. מחד גיסא, רובם המכריע הם יצורים

מיניים העוסקים בפרקטיקות מיניות שונות ומגוונות, מאידך גיסא, אותם מבוגרים עצמם, מעדיפים להתעלם מהצורך של ילדים ובני הנוער במידע ובשיח אותנטי באשר למיניות, הם שואפים לדחות ככל שניתן את העיסוק במיניות אצל מתבגרים, מתוך מחשבה שאלו אינם מצוידים בבגרות ובבשלות הרגשית הנדרשים על מנת להתמודד עם הנושא (הררי 2010).

בחירה בהתחמקות והתעלמות מכוונת מהנושא הרחב של מיניות שכה מעסיק ילדים ובני נוער, מפתיעה עוד יותר לנוכח העובדה שלעיתים מדובר באנשים צעירים מאוד, שאך לא מזמן סיימו את תהליך ההתבגרות בעצמם, ונדמה כי הם מעדיפים לשכוח ולהכחיש תחושות דומות שהם עצמם חוו באופן אישי כשהיו מתבגרים צעירים, ולהתעלם מהם. בבחירה זו, הם מותירים את הילדים והמתבגרים הסקרנים, חסרי המנוחה ושואפי ההתנסויות שעולם אינסופי של מידע נגיש עומד לרשותם, לחסדי העולם הווירטואלי וקבוצת השווים, ולמידע המפוקפק שאלו מספקים.

התנהלות אמביוולנטית זו, מצערת עוד יותר לנוכח המציאות המבלבלת והמורכבת שילדים ובני נוער פוגשים כשהם זקוקים יותר מכל לתיווך הבוגר המתבקש, אך בסביבתם הקרובה לרוב אין מבוגר אותו ניתן לשתף ואיתו אפשר לדבר ולהתייעץ, ואף לקבל מידע אמין, מציאותי ומותאם גיל בכל הסוגיות הנוגעות לעולם המיניות המורכב.

רוב ההורים ואף אנשי החינוך יסכימו כי חלק בלתי נפרד מתהליך החיברות, במודע או שלא, מתחיל ומתקיים באופן מתמשך בבית ההורים וכולל הטמעה גלויה ונסתרת של ערכים, נורמות, אמיתות חיים ובכללן גם היחס למין ומיניות על כל הנגזר מכך. המסרים הללו מועברים באמצעות אמירות מפורשות, שימוש במילים, התנהגויות גלויות, איסורים ואישורים וכו' (הוכהויזר ושות' 2019). בנוסף לחשיבות השיח ההורי בנושאים של מין ומיניות, לפי (Maddow-Zimet 2012 & Lindberg) התנהגויות מיניות בריאות וסקולות יותר, נצפו דווקא בקרב מתבגרים שעברו תכנית חינוכית מוסדרת כלשהי (במסגרות פורמליות ובלתי פורמליות), באשר לחינוך מיני מיטיב.

חינוך מיני במערכת החינוך הממלכתית בישראל ובמדינות מערביות נוספות

בתוך מכלול הזכויות המיניות המוגדרות על ידי ארגון הבריאות הבינלאומי כחינוכיות לבריאות מינית של בני אדם, מופיעה הזכות לגישה למידע מקיף ואיכותי על מין ומיניות⁶, מתוך הבנה כי ידע אמין המוגש באופן מיטבי, מסייע לפיתוח עמדות חיוביות באשר לתפיסת המיניות הכללית, כמו גם סוגיות הקשורות לתחושות מיניות וזהות מינית אישית.

חינוך מיני הוא הפצת מידע מגורמים פורמליים (משרד החינוך) כמו ידע ביולוגי, רפואי ומדעי על התפתחות האדם, גיל ההתבגרות והסכנות הקיימות בו (רן ויוספסברג בן-יהושע 2021:70)

מעבר לתכנים הפיזיולוגיים "היבשים", על חינוך למיניות לכלול התייחסויות לחלקים נוספים, חשובים לא פחות המרכיבים את הישות המינית של בני אדם ועוסקים ברגש, תפיסות חברתיות, מושגים קרובים וכו'. אלו יאפשרו לילדים ולבני הנוער לפתח התייחסות בריאה ומכבדת לרבדים הרבים והמורכבים של עולם המין והמיניות, כלפי עצמם וכלפי האחרים (שם). באופן כללי, קיימים שני מודלים עיקריים של חינוך מיני, האחד שמרני ומסורתי ששורשיו נעוצים בתפיסה דתית, שם מושם דגש על הימנעות ממין בכלל ובוודאי מחוץ לנישואין. המודל השני מודרני והוליסטי יותר המקבל את העובדה שהעניין והעיסוק של ילדים ובני נוער במיניות, הינו סוגיה אנושית טבעית, לפיכך חשוב להעניק להם ידע מקיף ולסייע להם לפתח מיומנויות חיים מתאימות (גוז'נסקי, 2019 ; Cense, 2019 ; UNESCO2018 ; בתוך רן ויוספסברג בן-יהושע 2021)

מאז ומעולם מתקיימת מחלוקת באשר לשאלה, האם תפקידו של בית הספר הוא להעניק ידע והשכלה או לחנך? מן הסתם, ישנם כאלו המצדדים בשני הצדדים. לפיכך, מתקיימת אי בהירות אינהרנטית באשר לשאלה על תפקידיה ומקומה של מערכת החינוך - לרבות אנשי ונשות חינוך ובתי הספר בכל הנוגע לסוגיית החינוך המיני. יש האוחזים בקנאות בטענה כי אין מקומו ותפקידו של בית הספר לעסוק בנבכי הנפש של התלמידים ובכלל זה עניינם במין ומיניות; לעומתם יש הסבורים שהתעלמות בתי הספר מעולמות התוכן של מין ומיניות המעסיקים רבות ילדים ובני נוער, היא למעשה מעילה בתפקידם, מנכרת את התלמידים ומקשה על תפקוד לימודי תקין. מעבר לכך, המחבר רואה קשר ישיר בין התכחשות בתי הספר לעיסוק במיניות לבין ריבוי המקרים של מיניות פוגענית ורעה (הרפז 2010ב).

⁶ https://www.who.int/health-topics/sexual-health#tab=tab_1

לפי מחקר שנערך במסגרת תזה לדוקטורט בשנת 2008 ע"י נלי שטיין, עולה כי באופן כללי מערכת החינוך הישראלית מתייחסת אל מיניות מתבגרים כאל גורם סיכוני שיש לנהל בזהירות. הנטייה היא שלא לקיים דיאלוג פתוח, בטוח ומובנה באשר לסוגיות של מיניות וזוגיות המעסיקות את בני הנוער, לפיכך מערכת החינוך "מפספסת" הזדמנות להיות גורם בעל השפעה על הכישורים הבין-אישיים בנושאים אלו, למתבגרים שמבליים שליש מילדותם ונעוריהם בבית הספר (שטיין 2008).

החינוך המיני בתוך מערכת החינוך הישראלית עבר שינוי במהלך העשורים האחרונים וכיום הוא מנוהל ביחידה ייחודית המיועדת למטרה זו - היחידה לחינוך למיניות, זוגיות וחיי משפחה ומניעת פגיעות מינית בשירות הפסיכולוגי הייעוצי (שפ"י). תפקידה של היחידה, כוללים בין השאר, פיתוח תוכניות לימודים ומערכי הנחיה בנושאים הקשורים, שותפות בקביעת מדיניות, הכשרת צוותים מקצועיים ועוד (וייסבלאי 2010). בפועל, חלק גדול מזמנה של היחידה מוקדש לדיווח ולטיפול באירועי פגיעה מינית, ולא דווקא בחינוך למיניות בריאה ומיטיבה. גם במשרד הבריאות קיימת יחידה ייחודית (תוך שיתוף פעולה עם שפ"י) - המחלקה לחינוך ולקידום בריאות, שאף היא עוסקת בבנייה והעברה של מערכי לימודים בנושא זוגיות ומיניות. בנוסף, בהמשך להתפתחות השיח באשר להיבטים של מיניות הטרנסקסואלית, לאחר מקרים של אלימות קשה כנגד חברי הקהילה הגאה (רצח בבר-נוער, ורציחתה של שירה בנקי) מתעוררת ההבנה שיש צורך ברובד נוסף של שיח במסגרת שיעורי החינוך המיני העוסק בזהות ובחירות מיניות (הוכהויזר ושות' 2019).

למרות ההבנות הרבות, באופן שהופך את המושג המורכב מיניות למורכב אף יותר, "חינוך מיני" כפי שהינו לרוב מוגדר במערכת החינוך, הינו חסר הן בזמן המוקדש לכך והן בתכנים המוגגשים, וממילא, רק חלק מבני הנוער זוכים לקבלו (וייסבלאי 2010). בעשור האחרון ניכרת מגמה של שינוי לטובה באשר לקידום השיח למיניות בריאה ומיטיבה, הכוללת היבטים שונים במיניות האנושית. עם זאת, על אף התהליך המבורך, ארגוני חינוך רבים עדיין מחזיקים עמדות בהן האג'נדה המרכזית של "חינוך מיני", היא ברובה נמנעת או מטיפנית, עוסקת באזהרות מפני פגיעות, תקיפות, הימנעות מצפייה בפורנוגרפיה, הריון בלתי רצוי, מניעת מחלות וכו'. נדיר שהיא משוחחח עם ילדים על היבטים מיניים חיוביים כלשהם, ולרוב איננה מנהלת דיאלוג "בגובה העיניים" עם בני הנוער על משמעויותיה של מיניות מיטיבה, מהנה, בריאה, הדדית וטבעית, המורכבת מתשוקה, אינטימיות וקרבה ולא כזו הנשענת על המושג המשפטי "הסכמה" (ראובני-בר דוד 2018 ; רן ויוספסברג בן-יהושע 2021 ; Debbie 2016). קושי נוסף בתוכניות הקיימות לחינוך מיני בישראל נובע מהסתמכות על ההנחה הרציונלית, לפיה בני אדם ובכללם בני נוער מקבלים החלטות על סמך שיקול דעת הגיוני. חשיבה שכזו מתעלמת מהשפעתם

הרבה של גורמים בלתי רציונליים, כגון: רגשיים, מוטיבציוניים, הורמונליים וכו'. אלו משמעותיים במיוחד בגיל ההתבגרות, ומונעים מהתוכניות להצליח (הוכהויזר ושות' 2019). מעגל מורכבות נוסף נובע מתפיסות דתיות וערכיות של אוכלוסיות, מגזרים ותתי-תרבויות שונות בתוך החברה הישראלית, בהן חלק מהשיח על מיניות הינו עדיין מושקע ונמנע, נחשב טאבו, ומכיל איסורים רבים (קפלן ואחרים 2021).

התכנית "כישורי חיים" הפועלת בכ-60%-70% מבתי הספר, הינה בחירה הנתונה בידי בית הספר האם לכלול במתווה הלימודי את שיעורי החינוך המיני במסגרת (וייסבלאי 2010). לאורך שנות הלימודים מוקדשות עד כ-70 שעות לתוכניות שונות לחינוך מיני המתחלקות ללימוד בחטיבות הביניים, שם עוסקים בעיקר בנושאים כגון פיזיולוגיה, מחלות מין ואמצעי מניעה. בשנות התיכון, נוספים נושאים העוסקים בזוגיות, זהות מינית ועוד. בהמשך לאמור לעיל, בשנים האחרונות אנו עדים לצמיחתן של תכניות חדשות המעודדות שיח פרואקטיבי על היבטים שונים של מיניות מיטיבה כדוגמת התכנית "לצמוח ולגדול"⁷.

במסגרת החינוך הממלכתי-דתי, קיימת תוכנית רשות בשם "בית ומשפחה - חינוך להתמודדות בעולם משתנה" המיועדת לכיתות ז-יב לבנים ולבנות. רק בשנת 2015 הוכנס לתוכנית זו העיסוק בנושא הלהט"בי, מתוך הבנת חשיבותו ובשל סכנת האובדנות של בני נוער על רקע זהות מינית שונה (בקר 2015 אצל הוכהויזר ושות' 2019). במערכת החינוך הערבית, נדיר למצוא מערך לימודי העוסק במיניות, ואף בבית ההורים שיח שכזה איננו מקובל ואינו נפוץ (שם).

לחוקרים מן העת האחרונה, כבר מובנת וברורה חשיבותו של החינוך המיני המתקיים בתוך מערכות החינוך הפורמלי. לטענתם לשיעורי חינוך מיני, יש משמעות גדולה במספר רבדים מתן ידע, איתור צרכים, צמצום התנהגויות סיכון, חינוך מגדרי, סובלנות לזהויות מיניות שונות ועוד, והם רואים את הקשר הברור שבין חינוך למיניות מיטיבה ובריאה לבין סוגיות אנושיות רחבות וגלובאליות כגון - צדק חברתי, שוויון, זכויות אדם וכו' (Goldstein, 2019) בתוך רן ויוספסברג בן-יהושע (2021). סקירות ספרות חדשות ומקיפות בתחום, מתארות את מורכבות וחשיבות החינוך המיני המקיף העוסק במגוון נושאים ובכל הכיתות, בהתאמה. הסקירות מוכיחות את יעילות הגישה החינוכית החיובית המתייחסת למיניות של ילדים ובני נוער כטבעית (Goldfarb 2000 & Lieberman; קאי-צדוק 2019). החוקרים בתחום, מכירים בחשיבות תהליך ההכשרה והפיתוח המקצועי של המורים שיעסקו בסוגיית המיניות, כך שהמענים שיוכלו לתת יהיו מהימנים, רגישים ויעילים (רן ויוספסברג בן-יהושע 2021)

⁷ https://meyda.education.gov.il/files/shefi/miniutumeniatpgia/Lizmoach_Ligdol/Lizmoach_Ligdol_Mamlachti.pdf

כאמור, בשנים האחרונות ניכרת התעוררות הנוגעת לנושא בשל ההכרה בצורך הבוחר בחינוך מיני מיטיב הכולל בתוכו שיח אמיץ על סוגיות של מין ומיניות. במסגרות שונות, מתקיימים פורומים מגוונים הבוחנים את הנושא, ומבקשים לתת מענה מתאים.

ארה"ב - לאורך ההיסטוריה עסקו התכניות לחינוך מיני בארצות הברית, שהחלו רק בתחילת המאה הקודמת, בשני ערוצים עיקריים - התנזרות ממין וניסיון להפחית את שיעורי ההריונות הבלתי רצויים בקרב מתבגרות. בשני העשורים האחרונים, נצפה יחס שונה מצד קובעי המדיניות בארה"ב בכל הנוגע לחינוך למיניות אצל מתבגרים ונכון להיום, הוא כולל גם שיח באשר לרגשות, לזהויות וליחסים בין-אישיים, מתוך הבנה כי שיח כזה משפיע ומעצב התפתחות מינית בריאה, דימוי גוף חיובי, תחושת מסוגלות באשר לקבלת החלטות מיניות, כבוד הדדי ועוד (הוכהויזר ושות' 2019). במחקר אורך שהתקיים בארה"ב בשנתיים האחרונות וכלל בני נוער מ - 10 בתי ספר שונים, נמצא כי ישנה חשיבות רבה בהטמעת תוכניות מובנות לחינוך למיניות בריאה, עוד בטרם מתחילים בני הנוער בפעילותם המינית הראשונה, שכן כך מושגת השפעה מרבית המעצבת באופן חיובי יותר, מגוון התנהגויות מיניות של בני הנוער (Morales & Espada 2020).

אירופה - במדינות מערב אירופה רבות, חינוך לקידום מיניות בריאה, מהווה חלק אינטגרלי מתכנית הלימודים. בהולנד, קיימת התייחסות פתוחה, חיובית וליברלית לנושא החינוך המיני (הקיים כבר מ - 1993), מתוך הבנה שילדים ובני נוער מגלים עניין טבעי בנושא, לפיכך חשוב להעניק להם מידע מקיף ומדויק. תוכנית הלימודים נושאת את השם - **Long Live Love** ומיועדת לתלמידים בגילאי 13-18 היא כוללת טכניקות שונות ללמידה, על מנת לצייד את התלמידים במידע ובמיומנויות חיוניים לקיום יחסי מין באופן בטוח, תקשורת מינית, חשיבה ביקורתית ועוד. את התכנית מעבירים המורים שעוברים הכשרה ייחודית ומקיפה. בגרמניה, משתפים פעולה ארגונים חינוכיים ובריאותיים בקידום חינוך למיניות בריאה ומתחילים באופן מותאם גיל כבר בגן הילדים לעסוק בנושאים של מגדר, יחסים בין-אישיים, סובלנות ועוד. מערכת החינוך הגרמנית מקדישה זמן ללימוד השינויים וההתפתחות המינית, מחלות מין וסיכונים אפשריים, אך שמה דגש גם על נושאים כגון - זהות מינית, מגדר, יחסים בין-אישיים, בחירות מיניות ועוד. השיח כולל תכנים הקשורים לסובלנות, לקבלת החלטות אחראית, לצד מידע על אמצעי מניעה, המסופקים חנים עד גיל 20. בצרפת, החל החינוך המיני ב- 1996 לבני 12-14, ומערכת החינוך נדרשה להקדיש לנושא לפחות שעתיים שבועיות. התכנית עוסקת בהיבטים פיזיולוגיים, בהתפתחות מינית, באמצעי מניעה (המחולקים חנים לבני הנוער) ועוד. החינוך למיניות בריאה הינו תוצר של שיתוף פעולה בין מערכת החינוך, התקשורת והקהילה, מתוך כוונה לעודד התנהגות מינית בריאה בגיל התבגרות (רן ויוספסברג בן-יהושע 2021 ; הוכהויזר ושות' 2019).

באנגליה, ב-2016 הנחה משרד החינוך האנגלי את בתי הספר הציבוריים, כי חובתם להעניק לתלמידיהם חינוך "בנושא מערכות יחסים ומיניות" (SRE- Sex and Relationships education) החל מגיל 11 בכפוף לתדריך הממשלתי. בתי ספר פרטיים לא חייבים בכך, אך אם יבחרו להעניק חינוך מיני שכזה, הוא חייב להיות בכפוף לתדריך הממשלתי (קאי-צדוק 2019). במקביל, ישנה הוראה לפיה הורים רשאים לבחור להוציא את ילדיהם משיעורי חינוך מיני זה, אם רצונם בכך, מלבד מהשיעורים העוסקים בפיזיולוגיה של גדילה ורבייה שהם נושאי חובה בתוכנית הארצית ללימודי מדעים (שם). ברבות השנים הועלו דיונים באשר לשיח בשיעורים אלו על נושאים של נישואים חד-מיניים, ונקבע כי אין לחייב מורה לעורר דיו שכזה באם ערכיו נוגדים זאת (שם).

מכל הנאמר לעיל, ניתן להסיק כי הן ילדים ובוודאי בני נוער עסוקים מאוד בבדיקה, למידה ובהתנסות בעולם התוכן של מיניות ברמות שונות, בניסיון להבין את המסרים החברתיים-תרבותיים המורכבים באשר למיניות, למחשבות על עצמם כיצורים מיניים, לבירור התחושות הפיזיות והרגשיות של עצמם באשר למיניותם, לעיסוק בפרקטיקות מיניות שונות ועוד. ובכל זאת, למרות העובדה הברורה כי זהו נושא המעניין ומעסיק ילדים צעירים, ובהחלט אחד הנושאים המרכזיים אם לא המרכזי שבכולם בחייהם של בני נוער וחווית ההתבגרות שלהם, עדיין קיים קושי רב של עולם המבוגרים לקבל את מרכזיותו של נושא המיניות בקרב בני הנוער.

מצד אחד, הם עסוקים במידה רבה בגילויים הראשונים והמרגשים של עולם המיניות של עצמם, של קבוצת השווים שלהם, ושל העולם כולו (הראל-פיש ושות' 2014). מנגד, הם גדלים בעולם בו טושטשו מאוד הגבולות שבין עולמות התוכן של המבוגרים לבין אלו של הילדים ובני הנוער, וקיימת זליגה מתמדת של תכנים מיניים שאינם מותאמים לגילם. הם חיים במציאות, תרבות וסביבה רווית מסרים מיניים לעולמם שמתנפלת עליהם מכל עבר - עולם הפרסום והשיווק, התקשורת על סוגיה הרבים ובכללה תכניות ריאליטי שונות, וכמובן המרחב הווירטואלי. הרוב המכריע של ילדים ובני נוער חשף באמצעות האינטרנט והרשתות החברתיות למסרים מיניים מבלבלים וסותרים, למידע מעוות, לא אמין ואף מסוכן, כשהם חסרים את הבשלות הרגשית להכיל, להבין ולעבד (רבינוביץ' 2017). אחת הדוגמאות הבולטות, היא החשיפה והצריכה המוגברת של פורנוגרפיה בקרב בני נוער ואף ילדים בישראל⁸.

בשנת 2013 פורסמו תוצאות מחקר שערכו מנור-בנימיני ושות' בקרב צוות רב-מקצועי בבית ספר ניסויי העובד עם תלמידים בעלי צרכים מיוחדים באשר לתפיסת אנשי צוות את נושא החינוך המיני.

8 איגוד האינטרנט הישראלי, מכון שריד - שירותי מחקר והדרכה בע"מ: סקר השוואתי הורים - ילדים: פערי תפיסות והתנהגות במרחב המקוון, 9 ביולי 2017

אחד מהנושאים המרכזיים שהועלו במחקר ע"י המשתתפים עוסק בשאלה, תפקידו של מי הוא ללמד חינוך מיני - יועצת, מחנכת, או שמא ההורים. חלק מאנשי הצוות חשו כי זהו תפקידו של בית הספר לעודד שיח באשר למיניות, ואילו אחרים סברו כי זה לא "המנדט" של בית הספר (מנור-בנימיני, אצל אלפרט ושלסקי 2013). המחקר אמנם נערך במסגרת החינוך המיוחד, אך נדמה כי הקולות העולים מאנשי הצוות, משקפים במידה רבה את ההתמודדות והקושי של רוב אנשי החינוך בבואם לפתוח שיח באשר למיניות. האמירות המרכזיות של אנשי הצוות העולות מן המחקר, נוגעות לתחושותיהם באשר למסוגלותם האישית והמקצועית ללמד חינוך מיני או לעסוק בשיח סביב נושא זה.

במחקר נוסף שנערך במכללת גורדון לחינוך בשנים האחרונות, נבדקו עמדות של מורים שלמדו קורס בנושא "מיניות האדם" לעומת כאלו שלא. מממצאי המחקר עולה כי חל שיפור של ממש בידע ובתחושת המסוגלות של בוגרי הקורס לעיסוק ולשיח בנושאים של מיניות. כמו כן, נצפה שינוי עמדות שבא לידי ביטוי בעלייה במידת הליברליות כלפי סוגיות של מין ומיניות (פירסטטר ולפידות-ברמן 2018).

ממצאי מחקרים אלו משקפים את הקושי של הצוותים החינוכיים "לדבר מיניות" בשל סוגיות של בושה, מבוכה, פחד וחשש לגעת בנושא רגיש כל כך. בנוסף לכך נשמעים קולות המביעים אי רצון לעסוק בנושא גם בשל חוסר ידע מקצועי, חוסר היכרות והבנה במתודות הוראה מתאימות, וכן מורכבויות שונות בשל סוגיות של דת ואמונה המקשות על העיסוק בנושא.

הכשרה לחינוך מיני במכללות להוראה

בישראל קיימות מספר מכללות ייעודיות ומסלולים ייחודיים באוניברסיטאות, המכשירים פרחי הוראה שיהוו את השדרה המרכזית של מערכת החינוך הישראלית בעתיד. מערכת הלימודים הנדרשת מפרחי הוראה הינה עמוסה בתכנים, הנושאים ידע ואף הכשרה מעשית נרחבת.

על פי מחקר ותיק, עולה כי כ-92% מסטודנטים להוראה במכללות סבורים כי חלק מתפקידו של בית הספר, הוא להעניק חינוך מיני (ברוש, 2007). ברור למדי כי למרות ההסכמה הגורפת הנ"ל, חינוך מיני לא יוכל להיות אפקטיבי, אם המורים יגלו נכונות נמוכה ללמד ויחושו שלא בנוח סביב תכנים הקשורים במין ומיניות (פירסטטר ולפידות-ברמן 2018). באופן כללי, ניתן

לומר כי

ידע מוצק בתחום התוכן של נושא ההוראה, תורם להגברת התחושה של מסוגלות עצמית של המורים להורות אותו (שם 59:2018)

את המושג מסוגלות עצמית (self-efficacy) טבע לראשונה אלברט בנדורה והוא מתייחס לאופן בו אדם תופס ומעריך את יכולותיו לבצע מטלה מסוימת (Bandura, 1982). על פי ממצאיו, מי שמאמין כי יש ביכולתו לבצע פעולה מסוימת או להשיג מטרה מסוימת, ינקוט בצעדים ממשיים כדי להצליח.

במחקר שמדד את רמת המסוגלות העצמית של סטודנטים להוראה בלימוד סוגיות שונות סביב נושא המיניות, נמצא כי הם חשו בנוח באופן יחסי לדבר על נושאים כלליים ומשיקים כגון, תקשורת, שינויים בגיל ההתבגרות וכו', אך התקשו לעסוק בנושאים פרקטיים של מין, מיניות וזהות מינית. ממצאים אלו מדגישים שוב את החשיבות בהכללת נושא החינוך למיניות לכל המתעתדים לעסוק בהוראה, ומכאן, גם ללמד חינוך למיניות בריאה לתלמידים בכל הגילים (פירסטטר ולפידות-ברמן 2018). מוסכם כי מוכנות ונכונות של מורים ללמד תכניות של חינוך מיני, המתרגמות לתחושת מסוגלות עצמית של ממש, תלויה במשתנים שונים כגון, מוצא אתני, רמת דתיות, גיל התלמידים ועוד (Berger et al 2008 ; שם), אך אין ספק כי לרמת הידע יש תפקיד מרכזי בתחושת הנכונות והמסוגלות של מורים לעסוק בתחום (Cohen & Byers & Sears 2012).

למרות כל הנ"ל, ועל אף הנחייה מפורשת של המועצה להשכלה גבוהה בדבר מתווה לימודים חדש מ - פברואר 2021, המצהירה כי "יתווספו יחידות לימוד בנושאים כדוגמת "למידה חברתית רגשית (SEL – Social Emotional Learning)", חינוך לחיים משותפים בחברה רבת תרבותית, מניעת גזענות והתמודדות עם סוגיות של מגדר, מיניות וקונפליקטים במסגרת הכיתה"⁹ המציאות מצביעה כי בתחום הכשרת מורי ומורות העתיד של ישראל, הנושא לוקה בחסר. ישנם אך מעט קורסים ייעודיים המיוחדים לנושא מיניות בריאה ונושאים משיקים אחרים. בארבע מכללות לחינוך מובילות, מתנהלים קורסים לחינוך מיני המיועד לחינוך המיוחד בלבד (דוד ילון, בית ברל, לוינסקי, סמינר הקיבוצים). שאר המכללות מסתפקות באזכור חלקי של הנושא הגדול והרחב של מין וחינוך למיניות בריאה, במסגרת קורסים אחרים שאינם בלעדיים לנושאים אלו.

בשנתיים האחרונות פועלת קבוצת "מין הראוי" - קבוצה איכותית ומחויבת של סטודנטיות וסטודנטים פעילים, חדורי מטרה ואקטיביסטים ממכללות לחינוך ברחבי הארץ, הדורשים מהמכללות השונות להתאים את עצמן למציאות העכשווית ולהכשיר את פרחי ההוראה למתן מענים בנושאים של מין ומיניות, אותם הם פוגשים בבתי הספר על בסיס יומיומי¹⁰. הם מבקשים

⁹ <https://che.org.il/%D7%A8%D7%A4%D7%95%D7%A8%D7%9E%D7%94-%D7%91%D7%94%D7%9B%D7%A9%D7%A8%D7%AA-%D7%94%D7%9E%D7%95%D7%A8%D7%99%D7%9D-%D7%95%D7%94%D7%92%D7%A0%D7%A0%D7%95%D7%AA-%D7%91%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C/>

¹⁰ <https://www.facebook.com/Minarauy/>

לפתח את הידע והשיח בנושא החשוב באופן יסודי ומעמיק ולייעד לו קורסי חובה שנתיים שיינתנו לכל מי שמתעתד ללמד בבתי הספר היסודיים והתיכוניים, עם דגש על חינוך למיניות בריאה ומיטיבה, ולא להסתפק רק בעיסוק בצדדים הקשים של עולם המיניות.

חינוך בלתי פורמלי

למרות היות החינוך בלתי פורמלי תחום ותיק, מוכר ונחקר, הוא עדיין מאופיין כתחום מרובה הגדרות, אידיאולוגיות ופרקטיקות (רייכל 2009). לאור העובדה כי מדובר בתחום רחב ומקיף הפועל במסגרות רבות ומגוונות (מתנ"סים, פנימיות, תנועות נוער, עמותות, יחידות לקידום נוער, בתי ספר ועוד), עובדים שהוכשרו בתחום החינוך הבלתי פורמלי, משתלבים במגוון ארגונים, בהם הם עוסקים בעבודה חינוכית רבת פנים, כך שההגדרה "חינוך בלתי פורמלי" נגזרת מהמסגרת בה מתקיימת הפעילות החינוכית. שמות ותפקידים רבים מיוחסים לתחום חינוכי זה, ובכללם ניתן למנות את עובדי הנוער בתוך בתי הספר, עובדי חינוך-טיפול, עובדים חברתיים-קהילתיים, עובדי קידום נוער, עובדים עם נוער בסיכון ואנשי שטח הפוגשים בני נוער במצבי קצה, ועוד (אהרונים 2011).

אחת הפרופסיות המרכזיות עליה נשען התחום הרחב של חינוך בלתי פורמלי, הוא תחום העבודה החינוכית-טיפולית, שמאפיינה העיקרי הוא מידת הפתיחות והאותנטיות הגבוהה המתפתחת עם קהל היעד (ילדים, בני נוער וצעירים), ומאפשר להם לשתף את העובדים במגוון החוויות, ההתנסויות וההתמודדויות אותן הם פוגשים בחייהם (סלקובסקי בתוך גרופר ורומי 2015). השאיפה הכמוסה של האג'נדה החינוכית-טיפולית היא שאלו העוסקים במלאכה, יהיו מסוגלים להיות חלק ממגוון עולמות התוכן של הילדים ובני הנוער אותם הם מלווים על כל היבטיהם - האישי, המשפחתי, החברתי, הלימודי, התעסוקתי ועוד. יש רצון כי עובדים אלו יהפכו להיות בוגרים משמעותיים בחייהם של הילדים ובני הנוער, אשר מולם יוכלו אלו לפתוח את סגור לבבם, לשתף בסערות הנפש התכופות, לדבר על כל נושא בעולם, במיוחד על אותם דברים מהם נמנעים שאר הבוגרים המקיפים אותם, מלשוחח. שיח שכזה מבקש להיות "שיח שווה", דהיינו אותנטי, כן, אמיתי ושוויוני (הרץ 2018).

חינוך מיוחד

חינוך מיוחד (SE) מכון לאוכלוסיית יעד מגוונת, הכוללת בין היתר אנשים עם ליקויים חושיים, לקויות התפתחותיות, בעיות רגשיות והתנהגותיות, לקויות למידה ולקויות תקשורת. בשל אתגרים שונים אלו, יש להתאים את דרכי ההוראה וההצגה של תכנים בהתאם לצרכים המיוחדים של כל אוכלוסייה. על פי חוק החינוך המיוחד מ-2018 על המורים מוטלת האחריות להתאים את התכנים, המתודולוגיה והפדגוגיה על מנת להנגיש את הלמידה, את תוכנית הלימודים הכללית

ופעילות בית הספר למוגבלות התלמיד. ילדים עם מוגבלויות עשויים להשתלב במערכת החינוך בדרכים שונות, החל מהשמה בבתי ספר לחינוך מיוחד בהתאמה לצורכם הייחודי וכלה בשילוב בכיתות רגילות, בדרך כלל בליווי סייעת חינוכית או מומחה לשילוב. בישראל ישנם כשלוש מאות אלף תלמידים עם מוגבלויות, בגילים שונים; כמו חבריהם במסגרת החינוך הרגיל, גם הם מתעניינים ועוסקים בהיבטים שונים של מין ומיניות, וגם הם זקוקים לחינוך למיניות בריאה תוך תיווך והתאמה לגילם, למאפייני הלקות ולרמת התפקוד שלהם.

מיניות בחינוך המיוחד

כאמור, מיניות היא חלק אוניברסלי מהחוויה האנושית, אך לעתים קרובות מתעלמים מבריאות מינית, במיוחד בקרב אנשים עם מוגבלות (ארגמן, 2018; Schaasfama et al., 2013; Treacy, 2016; WHO, 1975, 2006). נדרשו עשרות שנים עד שהובנה ההכרה בזכותם של אנשים עם מוגבלות למימוש מיניותם, תוך המודעות שאם מתבגרים עם מוגבלויות נותרים ללא סיוע ותיווך, הם חסרים את הידע הדרוש לפיתוח זהות מינית בריאה, חוסר המוביל לבלבול קשה, לתסכול ולפיתוח התנהגויות בלתי מקובלות ואף מסוכנות מבחינה חברתית (Baladerian et al., 2013; Blanchett & Wolfe, 2002; Daciuk, 2015; Owens 2014). נכון לעתה, רבים מן התלמידים הללו, אינם מקבלים מענה הולם. יתר על כן, בשל האופי הרב-תרבותי של החברה בישראל, נדרשת בין היתר, התאמה תרבותית ושפתית לתלמידים ששפת האם שלהם עשויה להיות אחרת מעברית (Gumpel & Sharoni, 2007). על פי משרד החינוך בישראל אין בישראל תכנית הכשרה מותאמת לסטודנטים ולמוסדות הכשרה לחינוך המיוחד (לחובר וארגמן, 2007; Barnard-Brak et al, 2014).

בעבר, נועדו תוכניות החינוך המיני לגונן על תלמידי החינוך המיוחד במקום להעשירם, הם התמקדו ב'וויסות עצמי' על ידי לימוד ההשלכות השליליות של כל הקשור למיניות ויחסי מין (Daciuk, 2015; Whitehouse & McCabe, 1997). לאחרונה התפתחה ההבנה בתחום, וכעת קיימת ההכרה כי תוכניות של חינוך למיניות בריאה מותאמות הן קריטיות לאנשים עם מוגבלות ולתלמידי החינוך המיוחד, כחלק מזכותם הבסיסית. הצורך בתוכניות חינוך למיניות בריאה זוכה בהדרגה לתמיכה ולהכרה בהבנת תרומתן להתפתחות הפרט (Rowe & Wright, 2017).

שאלות המחקר:

- ◀ מהן עמדותיהן האישיות של הסטודנטיות בסוגיות הנוגעות למין ומיניות?
- ◀ מהן חוויות הילדות וההתבגרות של הסטודנטיות לחינוך בכל הנוגע לדיאלוג על סוגיות של מין ומיניות?
- ◀ כיצד הן תופסות את תפקידן בשיח על נושאים אלו עם תלמידה (בהתאמה לגיל)?
- ◀ האם הן חשות ששיח שכזה הינו חלק מתפקידן המקצועי חינוכי, באשר הוא?
- ◀ האם הן חשות בעלות יכולת מספקת לניהול דיאלוג עם תלמידה בנושאים של מין ומיניות?
- ◀ אילו קשיים ניצבים בפני הסטודנטיות בבואן לשוחח על נושאים אלו?
- ◀ מה לדעתן יוכל לסייע להן בהתמודדות בשיח באשר למין ומיניות?
- ◀ אילו שינויים היו מבקשות לראות בתהליך ההכשרה של פרחי הוראה בכל הנודע לנושאים של מין ומיניות?

השערות המחקר

- ◀ רוב הסטודנטיות גדלו בסביבה משפחתית, חברתית ותרבותית שלא עודדה שיח מיני פתוח.
- ◀ את רוב הידע הקשור לעולם הרחב של מין ומיניות רכשו הסטודנטיות באמצעות האינטרנט או מקבוצת השווים.
- ◀ רוב הסטודנטיות יסכימו כי שיח בנושאים של מין ומיניות הוא חשוב וחינוכי ומהווה חלק מתפקידן החינוכי.
- ◀ לרוב הסטודנטיות יהיו קשיים וחסמים שונים ביכולת לפתח דיאלוג פתוח עם תלמידה באשר לסוגיות של מין ומיניות.
- ◀ רוב הסטודנטיות יחוו כי הן חסרות ידע וכלים על מנת לנהל דיאלוג עם תלמידה באשר לסוגיות של מין ומיניות.
- ◀ יהיה שוני בין עמדות הסטודנטיות בשנות הלימוד השונות ובמסלולי הלימוד השונים.
- ◀ יימצא קשר מובהק בין מאפיינים דמוגרפיים של הסטודנטיות לבין עמדותיהן באשר ליכולת לנהל שיח עם תלמידה בסוגיות של מין ומיניות - רמת הדתיות תהווה גורם משפיע על הידע, על תחושות המסוגלות ועל המוכנות לדבר על נושאים אלו.

מתודולוגיה

במחקר זה נעשה שימוש בשיטות מעורבות (mixed methods), המשלב גישה כמותית ואיכותנית, מתוך הנחה ששתי הפרדיגמות יחד יספקו תמונה מקיפה יותר לסוגיה הנחקרת (Creswell, 2013; Greene, 2007). הנחה מתודולוגית זו התבססה על אמונות שנחקרו לאחרונה כי מחקר שיטות מעורבות, מאפשר גישה פרגמטית ורבת פנים להבנת תופעות חברתיות (Creswell, 2015; Johnson, 2012). מתודולוגיית המחקר העיקרית הינה כמותית ונסמכת על השאלון שפותח עבור מחקר זה. קיים היבט איכותני חשוב ומשמעותי, הכולל ניתוח טקסטים שכתבו סטודנטיות בהקשרים אקדמיים שונים (עבודות בקורסים העוסקים בנושאים קרובים). טקסטים אלו מעבירים באופן אותנטי את קולן של הסטודנטיות, ניתוחם מאפשר לחקור, לזהות ולהבין לעומק את העמדות, התחושות והחוויית הסובייקטיביות של הסטודנטיות, וכן על מנת לאפשר תיקוף מורחב של תוצאות ניתוח השאלונים.

מחקר איכותני מתמקד בניסיון להבין את עולמו הסובייקטיבי והייחודי של המשתתף. ההקשר החברתי ממלא תפקיד משמעותי במחקר, והפרשנות של הנתונים האיכותניים חייבת להתרחש בתוך ההקשר ועל ידי חוקר המכיר את החברה והתרבות בה נערך המחקר (שקדי 2011). במקרה של המחקר הנוכחי שכלל סטודנטיות במסלולי חינוך שונים, בחירת השימוש בגישה איכותנית זו אפשרה את למידתן וחקירתן של התופעות שלא ניתן לכמת או למדוד, כגון: רגשות, תחושות ומחשבות לגבי סוגיות של מין ומיניות של הסטודנטיות כפי שבאו לידי ביטוי בשאלות פתוחות ובטקסטים שכתבו באופן חופשי בעצמן. על ידי התבוננות בתופעות מזוויות שונות, תוך שימוש בטכניקות ושיטות שונות, התאפשר לחקרות לזהות היבטים מדויקים יותר של הנושא המדובר (Creswell, 2009).

משתני המחקר

משתנים בלתי תלויים:

- שנת הלימודים
- מסלול הלימודים
- השתייכות אתנית - ערבית, יהודית, נוצרית, דרוזית, בדווית
- רמת דתיות

משתנים תלויים:

- עמדות ותחושות אישיות בכל הנוגע לסוגיות הקשורות למין ולמיניות והמוכנות לשוחח על כך
- תפיסה מקצועית של היכולת לשוחח על מין ומיניות עם תלמידים, כחלק מתפקיד אשת חינוך
- תחושות יכולת, רצון ומוכנות לעסוק בסוגיות של מין ומיניות עם התלמידים

הכלי הכמותי כולל שאלון ובו שני חלקים:

החלק הראשון עוסק בנושאים כלליים כגון מידע דמוגרפי והכשרה וניסיון של הסטודנטית בהוראה והדרכה. החלק השני כולל 46 היגדים שיציגו עמדות בנוגע למין ומיניות. מרבית השאלות עסקו בעמדות אישיות, תפיסות תפקיד, דעות ומחשבות של הסטודנטיות באשר לשיח בנושאי מין ומיניות בעבודה עם ילדים ובני נוער, חוויות שצברו בשטח ומגע עם הילדים ובני הנוער וכו'.

המשיבות נתבקשו להתייחס לכל משתנה ולהעריכו בסולם ליקרט (Likert) בן 5 דרגות (1. כלל לא מסכימה; 2. מסכימה במידה מועטה; 3. מסכימה במידה בינונית; 4. מסכימה במידה רבה; 5. מסכימה במידה רבה מאוד). השאלות עוסקות בתחומים הבאים:

- ◀ מידע דמוגרפי של המשתתפות
 - ◀ תפיסות ועמדות אישיות באשר למין ומיניות
 - ◀ תפיסת התפקיד של הסטודנטיות את תפקידן כפרחי הוראה
 - ◀ עמדתן באשר למקומו של שיח באשר לסוגיות של מין ומיניות בעבודתן החינוכית
 - ◀ חוויות שלהן מהעבודה בשטח ומגע עם בני הנוער
 - ◀ צרכים, ציפיות, רצונות ובקשות שלהן באשר לאופן העיסוק בנושאים אלו במהלך הכשרתן
- מחקר כמותי צריך למלא שני קריטריונים חשובים: תוקף ואמינות. יתר על כן, מחקר כמותי צפוי להציג תוקף חיצוני, כלומר למרות שהמחקר נערך על מדגם מייצג, ניתן להחיל את תוצאותיו לכלל האוכלוסייה (Bryman, 2012).

תהליך פיתוח השאלון

השאלון (נספח 1) תוכנן, נבנה ותוקף במיוחד למחקר זה, והותאם לשאלות המחקר והסוגייה הנחקרת. תהליך פיתוח השאלון נשען על מתודת "Content Validity" = תהליך תיקוף תוכן, שהינו מכשיר ידוע ורב שימוש בעולם המחקר בשל גמישותו. הוא מכיל שני שלבים עיקריים - לימוד מקדים של התחום והתייעצות עם מומחים רלוונטיים (Polit and Beck 2006). המונח מייצג את הצורך בכל מדידה מחקרית להיות רלוונטית, מדויקת ומקיפה בכל הנוגע להיבטים של הסוגייה הנחקרת (Haynes et. al 2005).

לפיכך תהליך בניית השאלון ותיקופו כלל מספר שלבים:

הישענות על ספרות אקדמית: ההיגדים והשאלות נבעו והתבססו על תיאוריה וספרות רלוונטית ממגוון נושאים קשורים, לדוגמא: **גיל ההתבגרות** (Mahler 1963, 1975;Blos) **מיניות** (Erikson, 1967;1994 a+b;1979;Rodríguez et all 2016; Schalet 2011); **חינוך מיני** (הרפז 2010ב; ויסבלאיי 2010; רבינוביץ' 2017; ראובני-בר דוד 2018; שטיין 2008; Debbie 2016) **שיח על מיניות** (עוז ועוז 2016; הרפז 2010; Morawska et; Al 2015 ; הררי 2010) ועוד.

הגיון ורלוונטיות: שימוש ב-common sense בניסוח והתאמת ההיגדים לסוגיות הנחקרות
ניסיון בתחום: ההיגדים והשאלות נכתבו על בסיס ידע תיאורטי ומעשי של כל הנוגעים בדבר (חוקרות + מומחי תוכן בנושאים שונים)

התייעצות עם מרצים במכללות בתחומים שונים הרלוונטיים, וקבלת חוות דעתם על ההיגדים והשאלות

תיקוף מומחים - חמישה מומחים בתחומי העבודה עם ילדים ובני נוער ובתחום החינוך המיני קיבלו את השאלון לבדיקה. המטרה הוצגה והוסברה להם, והם נתבקשו לחוות דעתם לגבי הרלוונטיות והבהירות של ההיגדים והשאלות. עם קבלת תשומות מכולם בוצעו שינויים נדרשים ו"כוונן עדין"- קיצור השאלון, הוספת שאלות פתוחות, דיוק וניסוח:

- פרופסור מוכר ומוערך, פסיכולוג בהכשרתו ומרצה לפסיכולוגיה, מומחה בתחום עזרה נפשית ראשונית, וחוקר בכיר בעל פרסומים רבים.

- מנכ"לית עמותה חברתית מוכרת העוסקת בתחומי בריאות, מיניות ורווחה של נשים ונערות. מומחית בתחומי מיניות נערות, חינוך מיני מיטיב והתמודדות עם פגיעה מינית.

- מנהל תחום חינוך-טיפול בחברה למתנ"סים האמון על ניהול 170 יחידות לקידום נוער ברחבי הארץ, בעל ניסיון רב בעבודה עם בני נוער בתחומים רבים ובכללם חינוך מיני.

- עורכת מומחית בכתיבת דוחות ומחקרים בתחומי חינוך, אזרחות ומגדר. בעלת תארים בחינוך, מגדר ומדעי המדינה, מרצה בנושאי מעמד האישה, מגדר, בריאות, מיניות בני נוער ועוד.

- ד"ר בתחום החינוך, מומחית לעבודה עם בני נוער נורמטיביים ובסיכון, בעלת ניסיון רב של עבודת שטח, ובכללה קיום סדנאות ושיח בסוגיות של מין ומיניות.

בשלב ראשון, הועבר השאלון המתוקף כפיילוט לסטודנטיות בחוג לחינוך בלתי-פורמלי במכללת דוד ילין, שהיא קבוצה קטנה וממוקדת ($N=25$) התקבלו בחזרה 19 שאלונים מלאים. כך הובן כי השאלון נוח למילוי, אינו גוזל זמן רב, ואוכלוסיית היעד הפגינה נכונות גבוהה לענות עליו במלואו.

הכלי האיכותני כלל ניתוח טקסטים של סטודנטיות שנכתבו במספר הקשרים:

- ◀ עבודות גמר בקורסים הנוגעים לנערות, חינוך מגדרי ומיני, בחינוך הרגיל ובחינוך המיוחד
- ◀ יומנים רפלקטיביים שנכתבו במסגרת הכשרה מעשית, במהלכה חנכו הסטודנטיות בני ובנות נוער
- ◀ פוסטים ומיילים שנכתבו כמשוב לקורסים שונים, במהלכם נחשפו הסטודנטיות לשיעורים, לסרטונים, לכתבות ולמאמרים שעסקו בהיבטים שונים של מין ומיניות

אוכלוסיית המחקר

אוכלוסיית המחקר כללה סטודנטיות וסטודנטים לחינוך במסלולים של חינוך יסודי ועל יסודי, חינוך בלתי פורמלי וחינוך מיוחד במכללות לחינוך דוד ילין ולוינסקי, משנת הלימודים תשפ"א, שבחרו למלא את השאלון.

הבחירה בכתובת הצעת המחקר בלשון נקבה, נובעת מהעובדה שמעל ל-90% מהסטודנטים לחינוך במסלולים השונים, הינן סטודנטיות, כשבכל שנה יש מספר קטן של סטודנטים גברים. רובן המכריע של הסטודנטיות הן נשים צעירות, תקופה קצרה לאחר שירותן הצבאי/לאומי, חלקן מגיעות לאחר שנת לימודים במכינה, אך רובן מגיעות למכללות ישירות ללימודים בשנה א'.

חלק מהסטודנטיות במסגרת המסלולים השונים הן צעירות חילוניות בוגרות מערכת החינוך הישראלית על כל גווניה, שלמדו בחינוך משולב עם בנים וחוו הזדמנויות רבות לשיח, למגע ולאינטראקציות שונות בהקשרים מיניים: ברשתות החברתיות, בקבוצת השווים, ובהייהן האישיים. צעירות אלו נחשפו למפגשים של חינוך מיני כפי שהיה מקובל בבית הספר שלמדו בו, ומן הסתם, אצל חלקן התקיים בבית ההורים שיח כלשהו על סוגיות של מין ומיניות. חלק אחר מהסטודנטיות, הן צעירות המגיעות מבתיים דתיים ובוגרות מערכת החינוך הדתית הנפרדת, או בוגרות אולפנות לבנות. כפי שהן מעידות על עצמן ועל מהלך לימודיהן, הן אינן חשופות לקשרים יומיומיים עם בנים או לשיח על מיניות, כאשר האזכור היחידי של סוגיות בתחום המיניות בחייהן, התקיים במסגרת לימודי "חלמיש - חינוך לחיי משפחה", שם נסוב רוב השיח על תפקידה של מיניות כמבטיחת ההמשכיות, הלכות נידה, תפקיד המיניות באיזון חיי משפחה ועוד. חלקן מגיעות למפגש עם ילדים ובני נוער בפעם הראשונה בחייהן, כשהן חסרות את הפרקטיקה של מגע יומיומי עם בנים, חסרות ידע בסיסי באשר למין ומיניות, מפגינות התנהגות ביישנית ונבוכה

כאשר מועלה שיח שכזה בכיתה, ופוחדות לפגוש שאלות בנושא מצד תלמידיהן. לטענתן, הן "לא יודעות" כיצד להגיב, לא בטוחות מה נכון/לא נכון לומר, מעולם לא למדו איך לדבר על הנושא וכו'. בנוסף לכל, בנות אולפנה גדלות באווירה המעודדת שמירה על צניעות ברמות ובאופנים רבים, כאשר שיח בסוגיות של מין ומיניות אינו נכלל בהגדרות הצניעות. אחד מתוצרי החינוך הדתי/הנפרד, הינו חוסר נוחות בולטת שלהן עם עולמות התוכן של מיניות, אי הבנה של סיטואציות והתנהגויות שונות מצד ילדים ובני נוער, שלעיתים קרובות מיתרגמת להתחמקות שלהן מלהתמודד עם הנושא אל מולם, אי הבנה וקושי במתן פרשנות ריאלית של סיטואציות שונות וחוסר ידיעה איך ראוי להתנהג. לעיתים, התחמקות משיח על נושאים של מין ומיניות, או שתיקה והתעלמות, עלולים להתפרש בעיני הילדים ובני הנוער כסוג של הסכמה להתנהגויות ולשיח, גם אם הוא איננו מותאם או פוגעני.

חלק נוסף של סטודנטיות, מגיע מרקע של סיכון בעברן - חלקן מגיע ממשפחות מורכבות ובלתי מתפקדות, חלקן חוו קושי, אלימות, התעללות ואף פגיעות מיניות ברמות שונות בסביבתן הקרובה והרחוקה; חלקן הפגינו התנהגויות סיכוניות בעצמן; וחלקן נשרו ממסגרות חינוך פורמליות והן נושאות איתן תחושות מורכבות וקשות של כשלון, אי-התאמה ואכזבה מהמערכת החינוכית. נשים צעירות אלו, מגיעות למכללות לחינוך מתוך שאיפה לחוות חוויה מתקנת, להביא אל מערכת החינוך את קולן ותרומתן, מתוך רצון ליצור שינוי של ממש במקומות בהן חוו חוסר ופגיעה ומתוך כוונה להיות הדמות החינוכית המושיעה, לה הן עצמן היו זקוקות ולא זכו להסתייע בה במהלך ילדותן ובגרותן. בחינת עמדותיהן, מחשבותיהן ורגשותיהן באשר לשיח בסוגיות של מין ומיניות הינו מהותי בחשיבותו, בעיקר כדי לא לשחזר את החוויה האישית שלהן והמסרים המבולבלים שהן קיבלו בילדותן ובהתבגרותן, תוך מתן ידע אמין ומתן כלים להתמודדות, וקיום שיח חינוכי בסוגיות אלו.

ההקשר המחקרי

מזה כשבע שנים מלמדות החוקרות קורסים שונים ומגוונים במסגרת מכללות לחינוך ומכשירות סטודנטיות לקראת עבודתן כמורות, כמחנכות, כמורות חינוך מיוחד, כמדריכות, כעובדות נוער וכעובדות חינוך-טיפול במערכת החינוך הפורמלית והבלתי פורמלית בישראל. במהלך שנות עבודה אלו, פוגשות הסטודנטיות המתכשרות להוראה במצבים שונים וברבים בהם מופנית אליהן שאלה, בקשת סיוע או התעניינות סתמית בנושאים של מין ומיניות. ניכר כי חלק גדול מהסטודנטיות הלומדות במסלולי החינוך השונים, נתקלות בקשיים וחסמים רבים בבואן לנהל שיח על נושאים של מין ומיניות הן ביניהן, הן ביין לבין עצמן והן עם ילדים ובני נוער. קשיים אלו, נובעים מסיבות שונות ובתוכן ניתן למנות מבוכה, בושה, אמונה כי מדובר בנושאים שאין לדבר עליהם עם אחרים, חוסר בידע, מגבלות תרבותיות ודתיות, ועוד.

בשל ההכרה האישית של החוקרות בחשיבות הנושאים של מין ומיניות בחינוכם של ילדים ומתבגרים, הן מתמידות בקיום דיאלוג כן ואותנטי עם הסטודנטיות סביב נושאים אלו מעבר לתוכנית הלימודית הרשמית, גם אם נושאים של מין ומיניות אינם נכללים בהגדרה הרשמית של הקורס. אחרי שנים של עבודה חינוכית בשטח, ברור כי אנשי חינוך, הבאים במגע יומיומי עם ילדים ובני נוער, מפתחים איתם מערכת יחסים של אמון וקרבה, ובמקרים רבים מהווים עבורם דמויות לחיקוי. אנשי חינוך נתקלים ללא כל ספק בצורך לתת מענים לסוגיות, לשאלות ולהתעניינות בתחומים של מין ומיניות בהתאם לחתך הגיל. מעבר לכך, החוקרות סבורות כי יש צורך בחינוך פרואקטיבי, שיוזם ויוצר הזדמנויות לשיח משמעותי באחד הנושאים המרכזיים המעסיקים ילדים ובני נוער ואף מבוגרים - מין ומיניות בהקשרם הרחב. לעניות דעתן של החוקרות, ילדים ובני נוער זכאים להיחשף לדמויות חינוכיות שמוכנות לנהל איתם שיח אמיתי, לא מתחמק ולא מתייפייף באשר לשאלות שמעסיקות אותם. דמויות חינוכיות שיעניקו להם מידע אמין, אמיתי ומציאותי, לנוכח זרם המידע הרע אליו הם חשופים עם יכולת מועטה לחשיבה ביקורתית, להבחנה בין אמת לשקר, אנשי חינוך שפיהם וליבם שווים והם אכן יכולים להוות מודלים לחיקוי בכל דבר ועניין. מעבר לכך, החוקרות מאמינות כי קיימת חשיבות עליונה ליצירת מרחבים בטוחים, חופשיים, קרובים וכנים המוכנים ומזמנים שיח על מין ומיניות, מנקודת ראות של קירבה, אינטימיות, כבוד, הקשבה, תשוקה ושמחה. שיח שכזה, ייתן מקום ויעודד את הילדים ובני הנוער לפתח חשיבה בריאה, ביקורתית ומאוזנת של מיניות טובה, ולא יתייחס למין ומיניות רק מנקודות מבט של סכנה, אזהרות, הימנעות ופגיעה. פרחי הוראה היוצאים אל העולם במאה ה-21 ומבקשים להיות דמויות חינוכיות של ממש, בעולם בו ילדים ובני נוער מוצפים במידע מיני רע, מזיק, פוגעני ובלתי מציאותי, שומה עליהם להוות משקל שכנגד כל הרעה החולה הזאת, ולחנך ילדים ובני אדם ל- "בנאדמיות"¹¹, עוד בטרם ינסו ללמדם את מקצועות הליבה.

הליך המחקר

בתחילת שנת הלימודים תשפ"א, נשלח השאלון לכלל הסטודנטים והסטודנטיות במסלולי החינוך היסודי, העל יסודי, המיוחד והבלתי פורמלי בשנים א-ג של לימודי התואר הראשון בשתי המכללות. השאלון הועבר כלינק לשאלון מובנה בגוגל על ידי מנהל הסטודנטים בכל מכללה, על מנת לשמור על מקסימום אנונימיות ופרטיות של אוכלוסיית המשיבות הפוטנציאליות.

¹¹ <https://epoch.org.il/history/17250/>

סוגיות אתיות

הסטודנטיות שבחרו להשיב לשאלון נשאלו שאלות כלליות ואישיות באשר לסוגיות סביב מין ומיניות. לפיכך, בהקדמה לשאלון הובהר כי אין כל חובה למלאו ולא יינקטו שום סנקציות מכל סוג שהוא, כלפיי מי שלא בחרו לענות על השאלון. לאור הרגישות והמורכבות הכרוכה בשיתוף ושיח מסוג זה, העקרון האתי של אנונימיות נשמר באופן מוחלט, בעצם העובדה שהחוקרות אינן יודעות מיהן המשיבות לשאלון, ואין כל דרך לזהותן. כן הובהר למשתתפות כי הדברים שיאמרו ישמשו רק לצורך המחקר.

לגבי החלק האיכותני, נתקבל אישור מצד כותבות הטקסטים לעשות שימוש בציטוטים רלוונטיים ללא כל אינדיקציה מזהה. מכיוון שהדברים הובאו באופן אותנטי ככתבם ולשונם, ייתכן כי הן עצמן תוכלנה לזהות את דבריהן, אך אין כל פרט מזהה שעשוי לקשור אותן לתוכן הדברים. כמובן שבמקרה שחווית המענה לשאלון הייתה מציפה ומקשה על הסטודנטית, לא הייתה כל חובה או הכרח לסיים את השאלון או להגישו. בכל מקרה, החוקרות היו זמינות למתן מענה ו/או תמיכה בכל עניין שעלה בעקבות מילוי השאלון.

ממצאים ודיון

על מנת להגיע למרב הסטודנטיות לחינוך שהיוו את אוכלוסיית המחקר הפוטנציאלית, הלינק למילוי השאלון הופץ בשתי המכללות לחינוך (דוד ילין ולוינסקי) באמצעות ראשי החוגים, מנהל הסטודנטים, רשות המחקר המכללתית, וכן הועבר בשיטת "פה לאוזן" בין הסטודנטיות עצמן. לאחר המתנה של מספר חודשים, כאשר ברור היה כי ההתכנות לקבלת שאלונים מלאים נוספים הינה קטנה ביותר, נסגרה האופציה למענה, והמידע הועבר לניתוח סטטיסטי.

תיאור דמוגרפי של משתתפי המחקר - N = 200 (הנתונים מוצגים באחוזים)

מכללת הלימודים	גיל המשיבים	מין המשיבים	השתייכות דתית	מסלול לימודי חינוך	שנת לימודים
דוד ילין	44	19 - 18	1	נקבה	87.5
לוינסקי	56	24 עד 20	34	זכר	12.5
		29 עד 25	36	חרדי	0.5
		40 עד 30	13	מסורתי	25.5
		40 ומעלה	15	אחר	4
				מיוחד	55.5
				בלתי פורמלי	20
				על יסודי	0.5
				יסודי	25.5
				אחר	4
				שנה א'	24
				שנה ב'	12
				שנה ג'	17
				שנה ד'	11
				אחר	

* היות שהרוב המכריע של העונים לשאלון הן נשים, השאלון והניתוח נכתב בלשון נקבה, אך מתייחס כמובן גם למשיבים הגברים.

בשלב תכנון המחקר, הועלו מספר השערות שהתבססו על הידע וההיכרות עם אוכלוסיית הסטודנטיות ועם עולם התוכן המורכב של חינוך מיני, על בסיסם נגזרו שאלות מחקר קונקרטיות ונבנה השאלון המנסה לתת מענה מלא ככל הניתן.

בחלק זה יוצגו הממצאים העולים מהשאלונים שמולאן, על פי הנושא הנבדק בשאלת המחקר. בתוך הממצאים הסטטיסטיים העולים מהמחקר, משולבים ציטוטים הנשענים על התשובות לשאלות פתוחות שהיו חלק מהשאלון עליו נתבקשו המשיבות לענות, וכן על המקורות כפי שמפורטים בסעיף "כלי המחקר האיכותני" עמוד 15.

במטרה לברר תפיסות מקצועיות, עמדות אישיות ותחושת יכולת של פרחי הוראה בכל הנוגע לסוגיות העוסקות במין ומיניות, נשאלו שאלות רבות שניסו להקיף כל נושא מזוויות שונות, ובכללן עמדות אישיות, תרבותיות, דתיות, ערכיות ומקצועיות.

הצגת הממצאים

כדי שניתן יהיה לקרוא ולהבין בקלות ובבהירות את הנתונים שהתקבלו מניתוח השאלונים והטקסטים, הממצאים והדיון בהם מוצגים באופן הבא:

- ▶ טבלה הכוללת ממוצעים, סטיות תקן והתפלגויות באחוזים של כל שאלה המוצגת (לא כל השאלות שנשאלו בשאלון מוצגות, השאלון המלא נמצא בנספח 1)
- ▶ הצגת התפלגות המענים (באחוזים) של ההיגדים אשר דורגו על ידי המשיבות, בחלוקה לתמות מרכזיות שנגזרו משאלות והשערות המחקר
- ▶ דיון בכל תמה באופן נפרד, המאפשר לזהות ממצאים ודגשים עיקריים, הנובעים מתשובות ודברי המשיבות

הסקאלה של ההיגדים הייתה בת 5 אפשרויות:

1. כלל לא מסכימה	2. מסכימה במידה מועטה	3. מסכימה במידה בינונית	4. מסכימה במידה רבה	5. מסכימה במידה רבה מאוד
------------------	-----------------------	-------------------------	---------------------	--------------------------

אופן חישוב ההתפלגויות באחוזים - על מנת לפשט את המידע, וכדי שיהיה נוח וייצג באופן יעיל את המידע שנתקבל מהשאלונים, נעשו השינויים הבאים:

- ▶ אפשרויות 1 + 2 חוברו יחד כשהן מייצגות התפלגות נמוכה, כלומר בעיקר אי הסכמה עם ההיגדים.
- ▶ אפשרות מספר 3, נותרה כמייצגת הסכמה בינונית עם ההיגדים
- ▶ אפשרויות 4 + 5 חוברו יחד והן מייצגות התפלגות גבוהה, כלומר הסכמה רבה עד רבה מאוד עם ההיגדים.

באופן ברור, ככל שהממוצע המחושב הינו גבוה יותר וקרוב למספר 5, הוא מעיד על הסכמה רחבה יותר של המשיבות עם ההיגד הנבדק.

חוויות הילדות וההתבגרות של סטודנטיות לחינוך בכל הנוגע לסוגיות של מין ומיניות

חלק מהשאלות עסקו באופן בו פגשו המשיבות את נושא המין והמיניות בילדותן והתבגרותן- האם התעניינו והיו סקרניות? האם שאלו שאלות הנוגעות לתחומים אלו? האם מצאו תשובות? השאלות ניסו למפות את מקורות המידע שהיו זמינים להן ומהם ספגו את הידע בנושא, ואת מידת הנגישות של המידע. כמו כן, חלק מההיגדים עסק בבחינת רמת הפתיחות של עולם המבוגרים סביבן ובכלל זה בית ההורים, והמוכנות של כל אלו לדבר איתן על הנושאים הללו, לענות על שאלות ולהוות מקור לייעוץ ושיח על הנושאים הללו.

התפלגות האחוזים					
ההיגד	ממוצע	סטיית תקן	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה
בבית הורי, השיח על מין ומיניות היה פתוח והיה מקובל לדבר ולשאול כל דבר	2.57	1.300	52.5	21.5	25
את רוב הידע שלי באשר לסוגיות של מין ומיניות קיבלתי מדמויות מבוגרים בחיי (הורים, מורים, מדריכים)	2.32	1.215	60	21	18
את רוב הידע שלי באשר לסוגיות של מין ומיניות קיבלתי מקבוצת השווים שלי	3.6	1.122	17	20	63
כילדה וכמתבגרת, מצאתי עצמי פעמים רבות עם שאלות בסוגיות אלו, ולא היה את מי לשאול	3.08	1.308	36	26	38
בתור ילדה צעירה עניינו אותי נושאים כמו איך הגיעו ילדים לעולם, מה ההבדלים בין בנים לבנות ועוד	3.01	1.343	29	24	47
במהלך לימודי בבית הספר, חינוך מיני היה משמעותי ולמדתי ממנו רבות	1.79	1.092	80	12	10
כילדה וכמתבגרת, חיפשתי ומצאתי מידע רב באינטרנט בנושאים של מין ומיניות	2.92	1.331	35	28	36

היגד בבית הורי, השיח על מין ומיניות היה פתוח והיה מקובל לדבר ולשאול כל דבר

מעל מחצית מהעונות, כ-54%, מעידות כי בבית הוריהן, לא היה מקובל לדבר באופן פתוח על נושאים של מין ומיניות

"הגעתי ממשפחה דתית בה כל נושא המיניות היה בבחינת טאבו: הס מלהזכיר... הייתי ילדה מאוד תמימה ולא דווקא במובן החיובי: זו הייתה תמימות שגבלה בבורות- עד כיתה ו' לא ידעתי דבר על נושא המין, והיעדר הידע היה דבר שכמעט עלה לי בחיים"

"לצערי הגעתי מבית שלא היה פתוח בכל נושא המיניות מה שלא תרם לי באופן אישי, אך כאמא לילדה מתבגרת אני מאוד משתדלת לשוחח באופן פתוח..."

◀ כ-21% מעידות כי היה שיח פתוח שכזה רק ברמה בינונית

"בתור ילדה לא נחשפתי כלל לנושא המיניות.... כיום שאני מסתכלת אחורה, דבר שהיה מקל עליי בילדותי, הוא שיח פתוח ומכבד יחד עם הוריי"

◀ רק אצל רבע מהעונות כ-25% התקיים בבית ההורים שיח פתוח על מיניות והיה מקובל לשאול שאלות ולהתעניין

"אני מגיעה מבית מאוד מכיל ומקבל ורוב החברות שלי התייעצו עם אמא שלי כיוון שפחדו לדבר על מיניות עם הוריהן"

היגד

את רוב הידע שלי באשר לסוגיות של מין ומיניות קיבלתי מדמויות מבוגרים בחיי (הורים, מורים, מדריכים)

◀ כמעט שני שלישים, כ-60% מעידות כי הידע שלהן בנושאים של מין ומיניות לא הגיע מדמויות מבוגרים שונים בחייהן

"אני חושבת שהרבה הורים מפחדים, חוששים שמא הנערה תשאל שאלות מביכות ומעדיפים שלא לפתוח נושא זה לשיחה"

"באמת שלא היו. הידע היחיד הגיע מחברות ומהאינטרנט"

◀ כ-21% נוספות מעידות כי הן מסכימות עם האמירה רק באופן בינוני, כלומר שהייתה להן דמות בוגרת ממנה קיבלו מידע חלקי בסוגיות של מין ומיניות

◀ ואילו כ-18% מעידות כי אכן את רוב הידע שלהן בנושאים אלו קיבלו מדמויות המבוגרים בחייהן

"אימא שלי ואני מדברות בפתיחות והיא נותנת לי המון מידע עם זאת נראה לי שיש דברים שאימא שלי פחות יודעת על ההתקדמות של העולם"

היגד

את רוב הידע שלי באשר לסוגיות של מין ומיניות קיבלתי מקבוצת השווים שלי

◀ באופן דומה שממשיך את הנתונים מהשאלה הקודמת, כשני שלישי כ-63% מהמשיבות מעידות כי את רוב הידע שלהן בנושאים של מין ומיניות קיבלו מקבוצת השווים שלהן

"אני חושבת שאת רוב השיחות שלי על מיניות דיברתי עם חברתי ולשמחתי אנחנו מאוד גלויות ופתוחות אחת השנייה על הנושא"

"ההורים שלי פרימיטיביים, לכן התייעצתי בנושא המין רק עם חברות טובות"

◀ **כ-20% נוספות מעידות כי הן מסכימות לאמירה זו רק באופן בינוני, כלומר קבוצת השווים הייתה רק אחד מהמקורות לידע בנושא**

"אין דמות מפתח שהייתה משמעותית עבורי בנושא זה. היה סוג של בושה בשאלות כאלה לא הייתה תחושה של פתיחות במקום ממנו באתי על הנושאים האלה. כל המידע הגיע אליי דרך חברות שחוו משהו או דרך צפייה בסרטים בהם היו סצנות מסוימות"

◀ **כ-17% מהמשיבות אינן מסכימות כלל עם הטענה, מכאן ניתן להבין שלא דווקא קבוצת השווים שלהן הייתה מקור המידע העיקרי עבורן על נושאים של מין ומיניות**
"את רוב הידע קיבלתי מהאינטרנט ומפורומים של נערות באינטרנט"

היגד
כילדה וכמתבגרת, מצאתי עצמי פעמים רבות עם שאלות בסוגיות אלו, ולא היה את מי לשאול

התשובות לשאלה זו מתחלקות פחות או יותר לשלושה חלקים:

◀ **כ-38% מעידות כי פעמים רבות נותרו עם שאלות בנושאים אלו ללא מענה**

"לצערי, אף אחד, הייתי צמאה לשיח בנושא, אבל הייתה מבוכה מהצד השני"

"אף לא אחד. למדתי מהניסיון שלי הפרטי"

"לא דיברתי עם אף אחד על מיניות מעולם"

◀ **כ-26% מעידות כי הן מסכימות עם האמירה רק באופן בינוני, כלומר הן נותרו ללא מענה לשאלות בנושאים של מין ומיניות רק לעיתים**

◀ **כ-36% מעידות כי לא נתקלו בפעמים רבות בהן לא מצאו מענה לשאלות שהעסיקו אותן בנושאים של מין ומיניות. לא ברור אם תשובות אלו מעידות כי המשיבות חשות שהיה להן מענה מספק ממקורות שונים, או שמא ההתעניינות שלהן כילדות וכנערות בנושא הייתה פחותה ולכן חשו שלא היה חסר להן מידע.**

היגד
בתור ילדה צעירה עניינו אותי נושאים כמו איך הגיעו ילדים לעולם, מה ההבדלים בין בנים לבנות ועוד

◀ **כמעט מחצית, כ-47% מעידות כי שאלות אלו העסיקו ועניינו אותן כשהיו ילדות**

◀ כרבע מהמשיבות, כ-24% מעידות כי היה להן עניין בינוני בשאלות אלו

◀ כשליש, כ-29% מעידות כי לא היה להן עניין בסוגיות אלו בילדותן

היגד במהלך לימודי בבית הספר, חינוך מיני היה משמעותי ולמדתי ממנו רבות

◀ רובן הגדול של המשיבות, כ-80% מעידות כי החינוך המיני שקיבלו בבתי הספר בהם למדו, היה לא מספק, לא משמעותי וכי לא למדו ממנו רבות, וכי את מרבית הידע וההבנה בתחומים אלו השיגו ממקורות אחרים - רשת, קבוצת שווים ולעיתים משפחה או דמויות בוגרים משמעותיות

"אני חושבת שהשיח בבתי הספר בכל הנוגע למיניות מועט וכמעט לא קיים. וזה תוצר לא טוב של מערכת החינוך ומשליך להתנהגויות לא נאותות"

"אני כל פעם מופתעת מחדש איך הגיוני שנושא כל כך רחב ומשמעותי בחיי האדם, אחד היצרים הכי גדולים שלנו כיצורים אנושיים ועדיין ברוב מוסדות החינוך מעדיפים לא לדבר על כך או רק באופן העקיף ומינימלי"

◀ כ-12% מסכימות עם האמירה רק באופן בינוני, כלומר הן חוו את השיח באשר לחינוך כתורם במידה מסוימת שנתן מענה חלקי להתעניינות והשאלות בנושאים אלו

"חבל לי שלא דיברו איתנו על כך בבית הספר באופן אמיתי וכן ולא רק להראות לנו תחבושות וקונדומים כפי שזכור לי שהיה..."

◀ כ-10% נוספות מעידות כי החינוך המיני שקיבלו בבית הספר היה טוב, משמעותי ומספק עבורן

נקודה חשובה נוספת בנושא החינוך המיני בבתי הספר העולה מדבריהן של המשתתפות למרות שלא נשאלו על כך באופן ספציפי, נוגעת להיעדרותו של שיח שכזה במסגרת החינוך הדתי והחרדי:

"בחינוך הדתי כמעט ואין נגיעה בנושא, לי מעולם לא היה חינוך מיני במערכת השעות, ונותרתי עם שאלות רבות עד גיל מאוחר"

"אגב בבתי ספר חרדיים לדבר על מין זה טאבו ... מנסיון אישי .. על כן ראוי ונדרש להקצות זמן לשיעור רק בנושא הנ"ל"

היגד כילדה וכמתבגרת, חיפשתי ומצאתי מידע רב באינטרנט בנושאים של מין ומיניות

◀ כ-36% מעידות כי אכן מצאו מידע רב בנושאים אלו באינטרנט, שהוא פלטפורמה נגישה המספקת מידע רב, אם כי לא תמיד אמין

◀ **כ-28% מעידות כי הן מסכימות לאמירה רק באופן בינוני;** מכאן ניתן להבין שהיו להן מקורות נוספים למידע מלבד האינטרנט.

◀ **כ-35% נוספות מעידות כי האינטרנט לא היה מקור המידע שלהן, ואת התשובות והידע קיבלו ממקורות אחרים - קבוצת שווים, חברות, משפחה וכו'.**

דין - השאלות שהוצגו לעיל עסקו בסוגיות של מקורות מידע בנושאים של מין ומיניות, בנגישות למידע זה ולדמויות המבוגרים (הורים, מורים, מדריכים) שהיו שותפים לשיח עם המשיבות בהיותן ילדות ומתבגרות. מניתוח התשובות לשאלון - בנוסף לציטוטים מן המקורות השונים, ניתן לומר כי ניכר שברוב הבתים לא התקיים שיח פתוח, ליברלי ורציף בסוגיות אלו. רוב דמויות המבוגרים ובראשן ההורים, נמנעו מליזום שיח, או אפילו לענות על שאלות טבעיות בנושאים של מין ומיניות, שהעסיקו במידה כזו או אחרת מעל ל-70% מהמשיבות בהיותן ילדות ונערות. עובדה זו הותירה את המשיבות עם שאלות שנותרו ללא מענה וללא מקור אמין, בטוח ובוגר לעיסוק המובן בתחום, ולשאלות שנותרו פתוחות.

מעל 70% מהמשיבות לשאלון הן נשים צעירות מתחת לגיל 30 שאת שנות ילדותן ובגרותן חוו בשנות האלפיים, שבמהלכן גדלה הפתיחות המינית, מידע מסוגים רבים הפך נגיש לכל דורש צעיר או מבוגר וגברה ההכרה בדבר החשיבות והצורך הבוער הקיים בחינוך מיני ושיח פתוח בנושאים אלו. למרות זאת, המבוכה, הבושה, ההסתרה ואי הנעימות מלשוחח באופן חופשי על הנושאים הללו, נותרה בעינה.

גם בסוגית החינוך המיני שהתקיים בבתי הספר השונים של המשיבות כתלמידות מערכת החינוך, עולה כי לא ניתן מענה מספק ומשמעותי לשאלות הרבות שמעסיקות ילדים ובני נוער בנושאים אלו, כפי שכותבת בהרחבה אחת המשיבות:

"האמת שכחלק מקורס "למידה עצמית" בחרתי ללמוד על נושא החינוך מיני בבתי ספר. זה נושא חשוב מאוד בעיניי, דווקא בגלל שכמעט ולא מתעסקים בו בבתי הספר. בעיניי, החינוך המיני לבני נוער הוא לוקה בחסר (בלשון המעטה), ולדעתי זה גם אחד הגורמים המשמעותיים שקשורים לפגיעות מיניות בקרב בני נוער. נערים ונערות לא מודעים לגבולות, לא יודעים לשים לעצמם או לאחרים גבולות. בהקשר לחינוך מיני בבתי ספר, אני חושבת שגם מורים מובכים מלדבר על הנושא ולא יודעים איך לגשת אליו, ושזו אחת הסיבות לכך שהחינוך המיני כמעט ולא קיים בבתי הספר"

על פי התשובות, נראה כי את רוב המידע בסוגיות של מין ומיניות אספו המשיבות משיטוט באינטרנט, מסרטים ובעיקר מקבוצת השווים שלהן ולא דווקא מדמויות המבוגרים בחייהן. על אף הסקרנות הטבעית, ההגיונית ומותאמת הגיל של ילדים ומתבגרים בסוגיות כגון הבדלים פיזיים ומגדריים בין בנים לבנות, אופן הגעת ילדים לעולם ועוד, נדמה כי לחלק משמעותי מפרחי ההוראה עצמן לא ניתנה הזדמנות לשוחח על הנושאים הללו עם דמויות בוגרות בחייהן.

אישיות של סטודנטיות לחינוך בסוגיות הנוגעות למין ומיניות

חלק מהשאלות וההיגדים נועדו לבדוק ולהבין את עמדותיהן ותחושותיהן האישיות של הסטודנטיות בכל הנוגע להיבטים שונים של מין ומיניות. היגדים אלו נוסחו מתוך רצון להבין את השפעת המסרים והידע שספגו בילדותן בבית הוריהן, מהסביבה בה גדלו ומקבוצת השווים שלהן, וכיצד כלל הידע והמסרים שהפנימו בסוגיות אלו, עיצבו והשפיעו על עמדותיהן האישיות והחינוכיות, כשהן נשים בוגרות המתעתדות לעבוד במסגרת מערכת החינוך על כל גווניה.

חלק מן ההיגדים ניסו למפות היבטים שונים של תפיסות, עמדות ותחושות של המשיבות, הנוגעות לפתיחות, למתירנות, לתפיסות שוויוניות וכו', בכל הנוגע לסוגיות של מין ומיניות אשר התעצבו אצלן במהלך חייהן.

התפלגות באחוזים					
ההיגד	ממוצע	סטיית תקן	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה
מיניות היא חלק חשוב וטבעי בקיום שלנו כבני אדם, ולכן אין צורך להתבייש בשיח פתוח על הנושא	4.35	0.787	2	12	85
לדעתי לא צריך לדבר על נושאים של מין ומיניות באופן פתוח, זה עניין אישי שיש להתלבט בו לבד	1.35	0.628	93	7	-
אני חשה כי השיח בסוגיות של מין ומיניות בימינו הוא פתוח וליברלי מדי	3.76	1.158	63	23	14
עדיף לדחות את תחילת קיום יחסי המין, ככל שניתן (עד גיל 18)	3.20	1.249	27	30	43
קיום יחסי מין מתאים רק לאחר נישואין	1.58	1.056	86.5	7.5	6
לדעתי יש גבולות שונים בין מיניות של בנים לזו של בנות	2.35	1.329	58	19	23
לדעתי זה נכון שלבנות יהיה פחות חופש מיני מאשר לבנים	1.31	0.729	91	6	3
מין ומיניות הם חלק מהנושאים העיקריים שמעסיקים את בני הנוער	4.26	0.821	2	13	85
ילדים ובני נוער חשופים למידע רב באינטרנט, שחלקו איננו אמין, לכן שיח עם דמויות מבוגרים אמינות, הינו חשוב ביותר	4.72	0.567	1	0.5	98
חשוב שילדים ובני נוער ירגישו חופשי לדבר עם מבוגרים סביבם על מין ומיניות	4.41	0.741	1	8	90
גם ילדים צעירים מתעניינים בסוגיות ובהיבטים שונים של מיניות אנושית	3.96	0.884	7	18	75
חשוב שחינוך מיני ושיח על מיניות יתחיל כבר בגיל הרך באופן ובתכנים המותאמים לגיל	3.73	1.184	17	18	65
ילדים ולבני נוער יש שפע של מידע על נושאים של מין ומיניות, לכן אין צורך לדבר על כך עוד	4.82	0.530	96	2	1

מיניות היא חלק חשוב וטבעי בקיום שלנו כבני אדם, ולכן אין צורך להתבייש בשיח פתוח על הנושא

לגבי אמירה זו, ישנה הסכמה של רוב גדול מהמשיבות וכ-85% סבורות כי מיניות היא חלק טבעי, חשוב ובלתי נפרד מחיינו, ולכן חשוב לשוחח עליה באופן פתוח

"כאחת שלא מדברת על נושא מיניות בשום צורה - אולי מביישנות ואולי כי אני חושבת שזה אינטימי ואישי - נפל לי האסימון שלא מדובר רק על מיניות בין בני זוג אלא יש חשיבות לדבר על מיניות במגוון הקשרים. הנושא הזה מונה כל כך הרבה דברים חשובים שעליהם יש לדבר ולתת הסברה בכל הארץ לכל מיני סוגים של אוכלוסיות"

כ-12% נוספות מסכימות עם האמירה באופן בינוני

אף אחת מהעונות לא הביעה התנגדות לאמירה זו

לדעתי לא צריך לדבר על נושאים של מין ומיניות באופן פתוח, זה עניין אישי שיש להתלבט בו לבד

רובן המכריע של המשיבות לשאלון, כ-93%, סבורות כי לא נכון שמין ומיניות הם עניינים אישיים שאין לשתף ולדבר בהם, להיפך. על פיה הציטוטים ניתנים להבין כי בעיניי המשיבות, זהו נושא שיש לדון בו באופן אותנטי ופתוח, הן כדי לענות על שאלות ולספק את העניין בנושאים אלו עם מידע אמין ועדכני, הן כדי למנוע התנהגויות סיכוניות ובלתי מתאימות, והן כדי להוות מקור לסיוע למי שנפגעו

"אני חושב שלמרות שהעולם ליברלי וכדומה, החוויות המיניות הראשונות של ילדים הם מול מסך שלא חושף תמונה אמיתית של יחסי אישות לכן, כן חשוב שיהיה מדריך שיסביר להם על הנזקים של חשיפה למיניות באינטרנט ואת הגבולות שעליהם לשמור על מנת לחוות מערכת יחסים בריאה המציאות נראית אחרת מהמסך"

"אני חושבת שזוהי סוגיה חשובה וכן זקוקה לדגש. אם הילדים והבני נוער ירגישו שיש להם מקום לדבר אז העולם יהיה יותר טוב. בנים ובנות כאחד ירגישו שמכבדים אותם, צריך לשבור להם סטיגמות שסדרות טלוויזיה והאינטרנט מציגים להם"

"כשהוטרדתי (מינית) לא העזתי לבוא ולהגיד כי חשבתי שיכעסו עליי, ושלא יבינו אותי ולכן העדפתי לשתוק ולהמשיך הלאה בחיי. הבנתי מתוך קורס זה כמה חשוב לייצר פתיחות עם הילדים כמה חשוב להיות מעורבים בכל מה שהם עושים"

רק כ-7% מסכימות עם אמירה זו באופן בינוני

היגד

אני חשה כי השיח בסוגיות של מין ומיניות בימינו הוא פתוח וליברלי מדי

כ-63% מהעונות סבורות כי לא נכון לומר שהשיח על מין ומיניות פתוח וליברלי מדי אלא הוא משקף את העניין שיש לאנושות בסוגיות של מין ומיניות, ובכלל זה גם ילדים ובני נוער

כ-23% סבורות כי השיח פתוח וליברלי מדי, רק במידה בינונית

כ-14% סבורות כי אכן השיח באשר לסוגיות של מין ומיניות הוא פתוח וליברלי מדי בימינו

"אנחנו חיים בעולם שבו הכל פרוץ ואפשר ללמוד הכל - גם איך לא כדאי להתנהג, ניתן לראות ולחקות גם את מה שלא כדאי לחקות..."

כאמור, חלק מההיגדים ביקשו לבדוק עמדות שמרניות אל מול ליברליות בכל הנוגע לעיסוק במיניות, דרך ההתייחסות לתחילת קיום יחסי מין וגם באמצעות בדיקת תפיסות מיניות מגדריות של המשיבות, לדוגמא:

היגד

עדיף לדחות את תחילת קיום יחסי המין, ככל שניתן (עד גיל 18)

כמחצית מהמשיבות, כ-43% אכן סבורות כי כדאי לדחות את גיל תחילת יחסי המין ל-18

עוד כ-30% מסכימות עם האמירה הזו באופן בינוני

כשליש מהמשיבות, כ-27% לא מסכימות עם האמירה הזו לגמרי

היגד

קיום יחסי מין מתאים רק לאחר נישואין

בהתייחסות להיגד זה, נמצא רוב מוחץ, מעל 85% מהמשיבות לשאלון אינן מסכימות לאמירה שיחסי מין צריכים להתקיים רק אחרי הנישואין. עם זאת, כמחציתן הביעו הסכמה כי כדאי לדחות את קיום יחסי המין עד לגיל 18 (היגד קודם), שכל הנראה נתפס בעיניהן כנקודת מפנה בבגרות והבשלות לקיום יחסי מין. על פי שני היגדים אלו, ניתן להסיק כי לפי דעתן של המשיבות לשאלון, דווקא הגיל מהווה פרמטר משמעותי יותר לתחילת קיום יחסי מין, בהשוואה לנישואין

כ-7% מסכימות עם האמירה במידה בינונית

רק כ-8% מהמשיבות סבורות כי יחסי מין אכן צריכים להתקיים רק אחרי הנישואין

היגד

לדעתי יש גבולות שונים בין מיניות של בנים לזו של בנות

◀ מעל מחצית מהמשיבות, כ-58% מהעונות אינן מסכימות לאמירה כי יש צורך בגבולות שונים בין מיניות של בנים ושל בנות. נראה שהן מחזיקות בתפיסות שוויונות יותר בכל הנוגע לגבולות של "מותר" ו- "אסור" בין בנים ובנות

◀ כ-19% מסכימות עם האמירה באופן בינוני

◀ מעט פחות מרבע מהמשיבות, כ-23% מהעונות סבורות כי אכן ישנם גבולות שונים בין מיניות של בנים בהשוואה לזו של בנות

"...נושא כל כך מורכב! לדעתי, לא צריך להיות שוני. אבל כשאני שואלת בני נוער, כולם טוענים שעדיין קיים Double Standard אולי באופן עקרוני, יש להם תפיסה יותר שוויונית, אבל למעשה, בן מוצלח כובש בנות, ובת פעילה מינית היא נשפטת שלילית"

היגד

לדעתי זה נכון שלבנות יהיה פחות חופש מיני מאשר לבנים

◀ רוב גורף של המשיבות, כ-91% סבורות כי אין זה נכון שלבנים יינתן חופש מיני גדול יותר מזה הניתן לבנות

◀ עוד כ-6% מסכימות עם האמירה באופן בינוני

◀ רק כ-3%, סבורות כי אכן זה נכון שלבנים צריך להינתן חופש מיני רב יותר

מזה של הבנות

חלק נוסף של היגדים עסק במיפוי תפיסותיהן של המשיבות באשר למקומם וחשיבותם של נושאים הקשורים למין ומיניות בעולמם של ילדים ומתבגרים ומקורות המידע מהם הם שואבים ידע בנושאים אלו.

היגד

מין ומיניות הם חלק מהנושאים העיקריים שמעסיקים את בני הנוער

◀ נמצא כי מרבית המשיבות, כ-85% מסכימות ומזדהות עם אמירה זו במידה רבה עד רבה מאוד, כלומר הן ערות ומודעות לעובדה שנושאים של מין ומיניות הינם מרכזיים מאוד עולמם של ילדים ובוודאי של בני נוער. נתון זה חשוב במיוחד שכן המודעות למרכזיות ומידת ההתעניינות המרובה בנושאים אלו, היא זו שבסופו של דבר תוביל את אנשי החינוך להפוך את עצמם לדמות משמעותית במתן המידע, המענים והשיח בכל הנוגע למין ומיניות

"... מיניות זה אחד הדברים שהכי מעסיקים בני נוער כיום וחשוב לדעת על נושא זה כמה שיותר בצורה המקצועית ביותר"

"בוודאי, הם צמאים לידע, מידע אמין, נוחות, מישור אמין שאפשר לסמוך עליו ולספר לו, להתיעץ. בהתחלה זה הביך אותם אבל כאשר הראיתי שאותי זה לא מביך ולא מפחיד זה זרם מאוד"

◀ עוד כ-13% מהמשיבות מסכימות עם היגד זה רק במידה בינונית, כלומר הן סבורות שנושאים אלו מעניינים ילדים ובני נוער רק באופן חלקי

◀ כ-2% אינן מסכימות כלל עם האמירה הנ"ל, מכאן ניתן להבין כי הן לא חושבות שמין ומיניות הם נושאים המעסיקים מאוד ילדים ובני נוער

היגד ילדים ובני נוער חשופים למידע רב באינטרנט, שחלקו איננו אמין, לכן שיח עם דמויות מבוגרים אמינות, הינו חשוב ביותר

◀ בסוגיה זו ישנה תמימות דעים כמעט מוחלטת, כ-98% מהמשיבות מסכימות עם אמירה זו במידה רבה עד רבה מאוד. מה שמעיד כי הן ערות לחשיבות השיח של מבוגרים עם ילדים ומתבגרים בנושאים של מין ומיניות

"במקום שילדים ובני נוער ילמדו מדמות אחראית ומכוונת, הם לומדים הכל מתכנים פורנוגרפיים. זהו לא המקור שיש לפנות אליו ואני סבורה שצריך להכניס את נושא המיניות לבתי הספר"

"אני חושבת שהגיע הזמן להפסיק עם הבושה לדבר עם ילדים על מיניות, נכון שבעבר זה נתפס אחרת, אבל היום עם הגישה החופשית לאינטרנט מגיל צעיר והחשיפה העצומה דרך הרשתות החברתיות הם מגלים יותר ויותר דברים..."

"חשוב מאוד שאנו המבוגרים נשוחח איתם בנושא בעיקר בשל החשיפה האגרסיבית באינטרנט והמסרים המעוותים שהם חשופים להם בכל ערוצי התקשורת הדיגיטלית"

"לילדים יש הרבה יותר ידע על מיניות ואלימות מינית כבר בגילים צעירים מאוד (כיתה ג', ד'). נוסף על כך, היום הידע הרבה יותר נגיש לילדים ולכן, אני חושבת שיש לפתח שיח על כך באופן תדיר"

היגד חשוב שילדים ובני נוער ירגישו חופשי לדבר עם מבוגרים סביבם על מין ומיניות

◀ לגבי היגד זה, ישנה הסכמה כמעט גורפת, כ-90% מסכימות עם האמירה הזו ברמה גבוהה עד גבוהה מאוד. ניתן להבין כי רוב המשיבות מבינות את חשיבותו של שיח אמין, פתוח וכן בין עולם הילדים והמתבגרים לבין עולם המבוגרים באשר לז, ללא

קשר לתפקידם המקצועי. כלומר זוהי אחריותו של עולם המבוגרים להעניק ידע, לכוון ולסייע לילדים ולבני נוער בכל הסוגיות המעסיקות אותם בנושאים של מין ומיניות

◀ עוד כ-8% מסכימות עם אמירה זו רק במידה בינונית, כלומר הן סבורות שזהו תפקידו של עולם המבוגרים רק באופן חלקי

"התובנה העיקרית שלי מהקורס, שאנו המבוגרים הם המתווכים של הנוער בכל הקשור למיניות"

"כאחת שחוותה התעללות מינית מתמשכת בגילים צעירים מאוד ואחר כך חוותה חוסר ודאות מוחלט באשר למין ומיניות, אני רואה חשיבות אדירה במתן מענה ושיח פתוח עם בני הנוער כדי שיוכלו להבין מהם הגבולות ומה עובר אותם"

היגד

גם ילדים צעירים מתעניינים בסוגיות ובהיבטים שונים של מיניות אנושית

◀ גם פה, מרבית המשיבות, כ-75% מסכימות עם האמירה הזו במידה רבה עד רבה מאוד ובכך מבינות שסוגיות שונות העוסקות במיניות, מעניינות ילדים כבר בגיל צעיר מאוד, וכי שומה עליהן כנשות חינוך להוות דמות אמינה למתן מידע ומענה על שאלות

"לדעת ולקבל יותר מידע, אני חושבת שנושא זה הוא בלתי נפרד מתוך התואר בחינוך בעיקר בגילים הצעירים"

"אני מאמינה ששיח מגיל צעיר עם דמויות משמעותיות יכול להציל חיים וליצור מיניות בריאה ומיטיבה"

"יש לענות לשאלות של ילדים בכל גיל, עם תשובה המתאימה לגיל הילד. בנוסף יש להעביר לסטודנטים כיצד לגשת לנושא עם ילדים/נוער"

◀ כ-18% מסכימות לכך רק במידה בינונית, כלומר הן סבורות שרק חלק מהילדים הצעירים מתעניינים בהיבטים שונים של מיניות. נתון זה מעלה את השאלה מה נכלל בתוך שיח על מין ומיניות, במיוחד בקרב ילדים צעירים. האם שאלות סביב האופן בו ילדים מגיעים לעולם, או ההשוואה הטבעית והמובנת של ילדי הגן את גופם וההכרה בשוני הפיזיולוגי הקיים בין בנים ובנות, הן סוגיות בעולמות התוכן של מין ומיניות?

◀ עוד כ-7% מסכימות עם האמירה רק במידה נמוכה

חשוב שחינוך מיני ושיח על מיניות יתחיל כבר בגיל הרך באופן ובתכנים המותאמים לגיל

◀ כשני שלישים מהמשיבות, כ-65% מאמינות כי חשוב ששיח על מיניות יתחיל כבר בגיל הרך באופן המותאם ליכולת והבשלות של הילדים

"לדעתי יש ללמד חינוך מיני מותאם גיל מגיל גן כמו גופי הוא ברשותי ברמות שונות עד כיתה ב והלאה לימוד על המינים וההבדלים במידה מדעית ופיזית אבל עם חלוקה של בנים בנות כדי ליצור מקום בטוח למינים להתבטא או לשתף בחוויות"

"החשיפה והשיח סביב הנושא בהתאמה לכיתה א' צריך להיעשות בפני כל הכיתה בקבוצות קטנות, במליאה וכו'"

◀ כ-18% מסכימות עם האמירה באופן בינוני

◀ כ-17% מהמשיבות כלל לא מסכימות שחינוך ושיח מיני צריך להתחיל בגיל הרך

לילדים ולבני נוער יש שפע של מידע על נושאים של מין ומיניות, לכן אין צורך לדבר על כך עוד

◀ כמעט כל המשיבות, כ-96% אינן מסכימות עם האמירה כי אין צורך לדבר על סוגיות של מין ומיניות עם ילדים ובני נוער, בשל שפע המידע שנגיש להם. להיפך, למרות או בשל שפע המידע הקיים שלעיתים קרובות הוא אינו אמין, מעוות, מסולף ואף מסוכן, כמעט כולן חשות כי יש חשיבות רבה בשיח שכזה

"אני פוגשת היום ופגשתי בצבא בני נוער רבים ואף צעירים בגילים +20 שחסר להם ידע בסיסי בנושא ומעולם לא היה להם את מי לשאול או לא הרגישו בנוח. הם מקיימים קשרים מיניים מתוך "ברירת מחדל" כי כך נהוג, מבלי להכיר את גופם או כיצד לקיים מין בטוח"

"אני מאמינה שהרבה בני נוער לא היו מגיעים למצבים של הטרדות, מיניות לא בריאה ומצבי חוסר נוחות, אם היה להם את המבוגר הנכון שהיה מוכן לדבר איתם ולפתח איתם שיח כנה על עולם המיניות"

"אני חושבת שדור הנערים של היום לא יודע איך להתמודד עם שצף המידע שמועבר להם, עם הרשתות החברתיות והשפעותיהן"

◀ רק אחוזים בודדים, כ-4% סבורות כי אכן אין טעם בשיח בשל המידע הרב המצוי בידיהן

דין - מההיגדים העוסקים בסוגיות של יחס כללי למיניות, פתיחות, שוויוניות מגדרית ומתירנות, עולה כי הרוב המכריע של המשיבות, תופסות את עולם המין והמיניות כנושאים טבעיים ומרכזיים בקיום האנושי. הן מחזיקות בעמדות ליברליות יחסית בכל הנוגע לסוגיות של מין ומיניות, המתבטאות בעובדה שאינן מתנות קיום יחסי מין בנישואין, ורובן מפגינות התנגדות לקיום התייחסויות שונות המבחינה בין מיניות של בנים לעומת זו של בנות. עם זאת, חשוב לציין כי כמעט מחציתן סבורות כי לא כדאי להתחיל בקיום יחסי מין בגיל צעיר מ-18, אולי מתוך האמונה כי בגיל זה בני הנוער בשלים, בוגרים ויציבים יותר בעמדותיהם ובהבנתם את המורכבויות וההשלכות האפשריות מקיום יחסי מין.

מההתייחסות להיגדים והציטוטים הנלווים לגבי מקומו של העיסוק במיניות אצל ילדים ובני נוער, נראה כי הרוב המכריע של המשיבות לשאלון סבורות כי מיניות היא נושא מרכזי ביותר בחייהם של ילדים צעירים ובני נוער. רובן הגדול מביעות הסכמה כי יש חשיבות עליונה ביצירת שיח כן ואותנטי בין עולם המבוגרים לבין ילדים ובני נוער בכל הסוגיות המעסיקות אותם בתחומים אלו. רובן מאמינות כי רק שיח שכזה יסייע לדור הצעיר להבין את המורכבויות והמשמעויות של התנהגויות מיניות בריאות ומכבדות, ואולי כך תמנענה סיטואציות פוגעניות, מסכנות ואלימות הקשורות לפעילות מינית. חלק גדול מסכימות כי שיח שכזה חשוב שיתקיים כבר בגיל צעיר באופן המותאם ליכולת הבשלות וההבנה של ילדים. רובן מציינות בהסכמה כי לדעתן ילדים ובני נוער חשופים למידע רב באינטרנט, שחלקו אינו אמין, אינו ברור ולא מותאם גיל. לפיכך, מרביתן סבורות כי חשוב ביותר שילדים ובני נוער יחוו בנוח לדבר עם דמויות המבוגרים שבסביבתם על הנושא שכה מעסיק אותם, ולקבל מהם מענה מבוסס, אמין ורציני לשאלות המטרידות אותם.

מקומה של מערכת החינוך ותפקיד המורה בשיח על מין ומיניות, והאופן בו תופסות סטודנטיות לחינוך את תפקידן ומקומן המקצועי-חינוכי בשיח על נושאים אלו עם תלמידיהן

היגדים שעסקו בשאלות אלו ניסו לבדוק את דעתן ותחושותיהן של הסטודנטיות בכל הנוגע לאופן בו הן תופסות את מקומה של מערכת החינוך באופן כללי, ואת תפקידן המקצועי כנשות חינוך בתוך השיח על סוגיות של מין ומיניות. ההיגדים כללו אמירות גלובאליות באשר לסוגיית חלוקת האחריות על שיח בנושאים אלו בין בית ההורים למערכת החינוך, למקומו של בית הספר בלימוד נושא החינוך המיני, וגם לעמדות אישיות של הסטודנטיות כמורות לעתיד.

חלק מההיגדים עסק גם באופן בו תופסות המשיבות את תהליך ההכשרה שלהן כמורות לעתיד בכל הנוגע להכנתן להתמודדות עם שאלות ומצבים העוסקים בסוגיות של מין ומיניות, בהם הן נתקלות כבר במהלך הלימודים ובוודאי ייפגשו במהלך עבודתן כנשות חינוך בהמשך.

התפלגות באחוזים					
ההיגד	ממוצע	סטיית תקן	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה
חינוך מיני ושיח באשר למיניות הם באחריות הבלעדית של הבית וההורים	1.74	1.036	77	15	8
חלק מתפקידיו של בית הספר הוא לפתח שיח בנושאים של מין ומיניות	4.27	0.807	3	13	84
לדעתי, חלק מתפקידי כאשת חינוך כולל שיח בנושאי מין ומיניות	4.28	0.926	4	13	83
אני מאמינה ששאלות בנושאים של מין ומיניות יופנו אלי במהלך עבודתי עם ילדים ובני נוער	4.22	0.935	7	11	82
בשנות לימודי, במהלך ההכשרה המעשית, הזדמן לי לשוחח עם ילדים ובני נוער על סוגיות של מין ומיניות	1.91	1.368	75	9	16

היגד

חינוך מיני ושיח באשר למיניות הם באחריות הבלעדית של הבית וההורים

מעל שלושה רבעים מהמשיבות, כ-77% סבורות באופן מובהק שהאחריות על חינוך מיני ושיח בנושאים של מיניות, אינה מוטלת רק על הבית וההורים. הן סבורות כי לבית הספר יש מקום, אחריות ותפקיד של ממש בחינוך ובשיח עוסקים בנושאים אלו

כ-15% מהמשיבות מסכימות עם האמירה הזו באופן בינוני, כלומר סבורות שלבית ולהורים אכן אחריות גדולה יותר לשיח בנושאים אלו, אך גם לבית הספר יש אחריות כלשהי

◀ כ-8% מהמשיבות מעידות כי לדעתן חינוך מיני ושיח על מיניות נמצאים בתחום האחריות הבלעדית של בית ההורים, וכי לבית הספר אין מקום לעסוק בנושאים אלו

היגד חלק מתפקידיו של בית הספר הוא לפתח שיח בנושאים של מין ומיניות

◀ הרוב מכריע של המשיבות, כ-84% מסכימות לגמרי כי חלק ברור מתפקידיו של בית הספר הוא לפתח שיח יזום בנושאים של מין ומיניות עם התלמידים

"אני חושבת שזה נושא חשוב לא פחות מכל מקצוע אחר ויכול לתרום לחינוך של התלמידים בכל שכבות הגיל"

"... ואם אנחנו צוותים חינוכיים, הורים וצוות מומחים לא נלווה הורים ותלמידים, הם יעשו את מה שהם למדו לעשות לבד ולא בטוח שזה מה שהחברה שלנו רוצה"

"חינוך מיני הוא נושא מרכזי וחשוב אך לצערי לא מטופל במערכת החינוך כפי שהייתי רוצה ומצפה, השינוי יגיע מאתנו המחנכים, ידוע לי שיש מחנכים רבים שעדיין קשה להם להתמודד עם נושאים בתחום החינוך המיני ולכן חשוב לשים לב לעניין ולבדוק אפשרויות נוספות לעזור להם בהעברת המידע"

"עלינו כאנשי חינוך להכיר בכל הצרכים של הילדים והנערים שלנו ולדעת לתת להם מרחב בטוח לשיתוף ומתן כלים בכל הנוגע למיניות בטוחה ומיטיבה. בעיני בנים ובנות צריכים וצריכות לקבל את אותו מענה ואותו שיח, אין להבדיל את הבנים / הבנות"

◀ כ-13% מהמשיבות חשות כי חינוך מיני ושיח על הנושאים הללו, הם חלק מתפקיד בית הספר רק באופן בינוני

◀ רק כ-3% מהמשיבות סבורות כי שיח בנושאים של מין ומיניות אינו חלק מתפקידיו ותחומי האחריות של בית הספר

היגד לדעתי, חלק מתפקידי כאשת חינוך, כולל שיח בנושאי מין ומיניות

◀ באופן דומה להיגד הקודם שעסק בתפקיד ובאחריות בית הספר בסוגיות של חינוך ושיח על מיניות, גם בשאלה זו, העוסקת בתפקידים ספציפיים של אנשי חינוך - סבורות רובן של המשיבות, כ-83% כי שיח בנושאים אלו, הינו חד משמעית חלק מתפקידן הישיר כמורות, כמחנכות וכנשות חינוך

"כל איש חינוך צריך להפוך למיני מומחה בתחום זה כדי לאפשר לילדים לבטא את עצמם ולמצוא את התגובות הרלוונטיות להתנהגויות מיניות. יש לדאוג כי מדברים עם תלמידים על מיניות בריאה כחלק מהשגרה ולא רק לאחר מצבים מיניים שהתרחשו בכיתה או בחברה"

”מבחינה מקצועית - ההשפעה שלנו כמורים על התלמידים היא חזק. ככל שניצור איתם שיח פתוח, נחשף אותם לתכנים על מיניות ונדבר פתוח וגלוי, נמזער נזקים בקרב תלמידים...”

”אני חושבת שחשוב מאוד שננהל שיח עם בני נוער על מיניות ומין. גם כמבוגרים וגם כאנשי חינוך. חשוב לא להימנע, לחשש או לפחד מהנושא אלא להתמודד איתו בצורה ישירה!”

”... ואנחנו בתור מחנכים לעתיד צריכים לדעת איך לעזור, איך לקרוא את אותם הנערים, לזהות נורות אזהרה ולתמוך עד כמה שניתן”

◀ כ-13% מהמשיבות סבורות כך רק באופן בינוני

◀ ואילו רק כ-4% לא סבורות ששיח שכזה הוא חלק מתפקידיהן כנשות חינוך

היגד אני מאמינה ששאלות בנושאים של מין ומיניות יופנו אליי במהלך עבודתי עם ילדים ובני נוער

◀ גם פה כהיגד המשך לשני ההיגדים הקודמים, כ-82% מהמשיבות סבורות כי במהלך עבודתן החינוכית, ילדים ובני נוער ישאלו אותן שאלות העוסקות בנושאים של מין ומיניות

”יצא לי להישאל ע”י תלמידיי על שאלות בסיסיות של מיניות, מהו הגיל המתאים, האם זה כואב וכו’. כמי שמלמדת אותם, אני רואה בבירור שהם צמאים לקבל מידע וזה תפקידנו כאנשי חינוך”

אני יכולה להעיד על עצמי על אף שאני עדיין אדם שמרני בתחום אך במשפחתי עם ילדיי ובבית הספר אני מגלה פתיחות בנושא”

◀ כ-11% סבורות כי מקרים שכאלו יתרחשו רק מעט

◀ ואילו רק כ-7% סבורות שהן כלל לא יישאלו שאלות בנושאים של מין ומיניות

היגד בשנות לימודיי, במהלך ההכשרה המעשית, הזדמן לי לשוחח עם ילדים ובני נוער על סוגיות של מין ומיניות

◀ רוב המשיבות, כ-75% מעידות כי לא הזדמן להן לשוחח עם ילדים ובני נוער על סוגיות של מין ומיניות במהלך ההכשרה המעשית שלהן להוראה. נתון זה מעלה את השאלה האם אכן לא הופנו אליהן שאלות או מעולם לא נתקלו בשיחות או סיטואציות הקשורות לנושאים אלו, או שמא בחרו להתעלם ולא לענות עליהן או לא להתייחס אליהן

◀ כ-9% מהמשיבות מעידות כי נתקלו רק במעט מקרים שכאלו

"המפגשים שלי עם ילדים ונוער בנושא מיניות היו באופן עקיף, כאשר אני כאיש צוות שומעת שיח בין התלמידים. לרוב השיח התנהל באופן לא בריא ונכון. אך אין לי את הכלים לגשת לנושא, להתערב ולדבר איתם באופן נכון"

רק כ-16% מהמשיבות העידו כי אכן היו להן שיחות כלשהן בסוגיות של מין ומיניות

עם תלמידיהן במהלך ההכשרה המעשית. הנתון הזה היה מפתיע מאוד ועורר תהייה, שכן הניסיון וההיכרות עם השטח מוכיח כי רוב הסטודנטיות נתקלות כבר בשנתן הראשונה בשאלות, בסיפורים או בסיטואציות הקשורות לסוגיות של מין ומיניות, והן מביאות את התהיות ואת ההתמודדות אל תוך תהליך ההכשרה, שכן לרוב הן חשות שאין בידיהן את הידע והניסיון כיצד להגיב באופן נכון במקרים אלו.

בנוסף לכך, גם הציטוטים הרבים (שרק חלקם מובאים כאן), מעידים כי אכן ישנם מקרים רבים בהם נתקלות סטודנטיות בתהליך ההכשרה בסוגיות שונות בנושאים אלו

"במסגרת הכשרתי ליוויתי נערה ושנה לאחר מכן קבוצה בשתי המסגרות הללו יצא לי לנהל שיח פתוח ומקבל עם נערות השיח כלל איך יודעים שאת רוצה לקיים יחסים בפעם הראשונה, שיח פתוח על להט"ב, שינוי מין וכדומה"

"אנחנו כסטודנטיות להוראה יוצאות להכשרה המעשית כבר בשנה א'. אנחנו פוגשות את הנושא הזה בכיתה, במסדרון, בשיעורים פרטניים ובהפסקות. אנחנו לא מצויידים בכלים לשיח מהותי, שיגן גם עלינו מלהפוך להיות ליצנות מול התלמידים"

"אני מורה מחנך כיתה ז' ומקדיש נפח משמעותי של שיעורי דיאלוג לסוגיות של מין ומגדר. אני חושב שנכשלנו כחברה ליצור סביבה בריאה ושוויונית מבחינה מגדרית אבל קצרה היריעה..."

"במסגרת עבודתי נתקלתי בהמון סוגיות שמעסיקות את בני הנוער, בנים ובנות כאחד ומצאתי את עצמי פתוחה איתם ומייעצת, דבר שעזר להם להרגיש יותר בנוח לחשוף. הייתי רוצה להיות יותר מקצועית בנושא וכן לדעת איך להתמודד עם כל מיני דילמות שמגיעות עם הנושא"

דין - תמה זו עסקה בהרחבה בניסיון למפות ולבחון את דעתן ועמדתן של המשיבות לגבי מקומם, אחריותם ותפקידיהם של מערכת החינוך, בית הספר והצוותים החינוכיים בכל הנוגע לשיח, למידה ולעיסוק בנושאים של מין ומיניות. מעל לשלושה רבעים מהמשיבות מעידות במפורש כי בשנות הכשרתן כמורות, על אף הימצאותן בשטח, לא הופנו אליהן שאלות או בקשות להתייעצויות בנושאים של מין ומיניות, ואם נתקלו בשיח שכזה הוא התקיים דרך אגב. כאמור לעיל, קיים פער ברור בין נתון זה העולה מהמענה להיגד, לבין הציטוטים הרבים המעידים כי הסטודנטיות לחינוך נתקלו בפניות שכאלו הלכה למעשה. מקור הפער אינו ברור, אך הוא יכול לנבוע מאי הבנה של ההיגד, או מחשש להודות שאכן התנהלו שיחות על נושאים של מין ומיניות עם תלמידים. לעומת זאת, רובן המכריע מעיד במפורש כי ברור להן כי שאלות, בקשות ואמירות בסוגיות אלו יופנו אליהן באופן ודאי במהלך עבודתן כמורות וכמחנכות.

האמירה החשובה ביותר המשתמעת מבירור תמה זו, עולה מתשובותיהן של המשיבות בשאלות הנוגעות לתפקיד מערכת החינוך ותפקידן כמורות בכל הנוגע לשיח בנושאים של מין ומיניות. מתשובותיהן עולה קול חזק וברור של מעל ל-80%, כי ברור להן שלבית הספר יש אחריות של ממש בפיתוח וייזום שיח שכזה, וחלק מתפקידן כמורות וכמחנכות הינו בהחלט לדבר עם ילדים ובני נוער גם בנושאים אלו, מכיוון ששיח שכזה **אינו** תפקידו הבלעדי של בית ההורים.

מדבריהן עולה כי הן מחשיבות את כל סוגיית החינוך המיני כחשובה לפחות כמו מקצועות אחרים, אם לא יותר. הן מבינות את מקומו המרכזי של עולם המיניות הרחב בתוך חייהם של ילדים ובני נוער, ומוצאות כי חלק משמעותי מתפקידן הוא להנחות ולהוביל תלמידים וגם הורים אל חוף מבטחים בכל הנוגע לסוגיות אלו. הן מכירות בהשפעה הרבה והמרכזית שלהן כמורות וכמחנכות על חיי תלמידיהן, וסבורות כי בעזרת שיח מקצועי וגלוי המכיר במרכזיות ובטבעיות התחום בחיי ילדים ובני נוער, הן תוכלנה לייצר שינוי של ממש, להוביל ליצירת מיניות מיטיבה ולמנוע נזקים אפשריים הנובעים מבורות, מחוסר הבנה ורגישות ומחשיפה למקורות מידע רעים.

תפיסות הסטודנטיות לחינוך את יכולתן לניהול דיאלוג עם תלמידיהן בנושאי מין ומיניות

ההיגדים בחלק זה נועדו לבדוק את תחושותיהן של הסטודנטיות לגבי היכולת והמוכנות שלהן לשוחח עם תלמידיהן בנושאים של מין ומיניות, אם כהוראה יזומה שלהן, או כמענה לשאלות ופניות שהתלמידים יפנו אליהן.

החלק הראשון של ההיגדים כולל התייחסות להיבטים קונקרטיים של הבנה וידע בסוגיות של מין ומיניות ובכללן - פיזיולוגיה, התפתחות מינית, מגדר, זהות מינית וכו'.

בחלק השני התבקשו הסטודנטיות לדרג היגדים העוסקים בתחושות וברגשות שלהן באשר למוכנותן ולרצונן לקיים דיאלוג בנושאים אלו עם התלמידים - בנים ובנות כאחד. בתוך היגדים אלו נכללו אמירות הנוגעות לתחושות של חשש, רתיעה והימנעות, מבוכה וקושי מהתמודדות ושיח על נושאים הקשורים למין ומיניות. ההיגדים ניסו למפות קשיים אפשריים בהן נפגשו הסטודנטיות או כאלו מולם הן חשות כי הן עלולות לעמוד בבואן לשוחח עם ילדים ובני נוער בנושאים "רגישים" אלו.

התפלגות באחוזים					
ההיגד	ממוצע	סטיית תקן	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה
אני מרגישה שיש לי מספיק ידע והבנה בנושאים של גוף ומיניות האדם כדי לתת לילדים ולבני הנוער מענה אחראי	3.49	1.183	22	26	52
אני לא יודעת מספיק בנושאים של מין ומיניות בכדי להוות עבור הילדים או המתבגרים דמות מתאימה להתייעצות	2.63	1.229	50	24	26
אני מעדיפה שילדים ובני נוער לא יפנו אלי עם סוגיות הקשורות למין ומיניות	4.46	0.902	77	10	13
מאוד יביך אותי אם ילדים או בני הנוער יתייעצו או ישתפו אותי בנושאים של מין ומיניות	4.28	0.942	81	13	6
אינני מוכנה בשום פנים לדבר על נושאים של מין ומיניות עם ילדים או בני נוער שיהיו תלמידיי, בהנחייתי או בכל הקשר מקצועי אחר	4.72	0.726	92	5	3
אני חוששת שילדים ובני נוער עלולים להתייחס אלי כאל אובייקט מיני, ולכן לא רוצה להיכנס לנושא	1.52	0.893	88	7	5
אני סבורה כי ארגיש נוח לדבר על סוגיות של גוף, מין ומיניות עם בנות	3.93	1.058	12	18	70
לדעתי לא ארגיש נוח לדבר על מין מיניות עם בנים	2.22	1.201	60	23	17

אני מרגישה שיש לי מספיק ידע והבנה בנושאים של גוף ומיניות האדם כדי לתת לילדים ולבני הנוער מענה אחראי

רק כמחצית מהמשיבות, כ-52% חשות כי יש להן ידע מספק כדי לענות על שאלות שיופנו אליהן על ידי התלמידים בסוגיות של מין ומיניות

"הילדים שלי הפרטיים והתלמידים שלי יודעים שהם יכולים להגיע אלי ולשוחח איתי ותמיד יהיה לי כבוד כלפיהם, השיח יהיה ללא ביקורות, תהיה הקשבה (גם אם הדבר קשה לי לפעמים), והם יודעים שהם יקבלו תמיד מידע אמין, בריא ונכון"

כרבע מהן, כ-26% חשות בעלות ידע והבנה חלקיים בלבד, על מנת להתמודד עם סוגיות בנושאים אלו

"אני עדין מרגישה שאני צריכה לעבור סדנאות נוספות בנושא ולהיחשף למידע נרחב והשיעור על כך רק הוכיח לי את זה יותר"

"יש לי עוד דרך לעבור ובוודאי במישור האישי מול עצמי, אבל אני בכיוון הנכון ללא ספק"

שאר המשיבות, המהוות כרבע נוסף - 22% חשות שאין להן מספיק ידע, הבנה ויכולת לענות על שאלות שיופנו אליהן בנושאים אלו

"אני באה מחינוך דתי ומרגישה שאני לומדת בעצמי ולכן קשה לי לחשוב על עצמי כדמות ללמוד ממנה בנושא"

"אני חדשה בתחום ואין לי ניסיון מספיק בנדון, לא קיבלתי ידע כשהייתי ילדה ולא מרגישה שאני יכולה לתת אינפוט מדי משמעותי ומלומד בשיח עם בני נוער"

לאור חשיבות הנושא, היגד נוסף - הפעם בלשון שלילה, בדק בשנית את העיסוק בתחושות של הסטודנטיות לגבי הידע וההבנה שלהם ובשאלה אם אלו יהיו מספקים על מנת להעניק מענה בנושאים אלו. שני ההיגדים הניבו את אותן התוצאות כמעט בדיוק, מה שמעיד על מידת אמינות גבוהה של האופן בו העריכו המשיבות לשאלון את הידע וההבנה של עצמן בנושאים אלו.

אני לא יודעת מספיק בנושאים של מין ומיניות בכדי להוות עבור הילדים או המתבגרים דמות מתאימה להתייעצות

כרבע מהמשיבות, כ-26% חשות שאינן יודעות מספיק על הנושאים הללו כדי להוות דמות מתאימה ומספקת למענה

"אני נתקלת הרבה פעמים בנושא בקרב הילדים, אך היום, אין לי שום ידע וביטחון בשביל לכוון אותם או להעיר ואני רואה בכך דבר רע מאוד. אני חושבת שצריך להיות לי הידע והכלים על מנת לדבר ולכוון בנושאים כאלו"

רבע נוסף, כ-24% חשות שהן יודעות מספיק רק במידה בינונית כדי להוות דמות משמעותית להתייעצות

כמחצית מהמשיבות, כ-50% חשות כי יש להן מספיק ידע והבנה בנושאים אלו כדי שיוכלו להיות מקור אמין להתייעצות

היגד אני מעדיפה שילדים ובני נוער לא יפנו אלי עם סוגיות הקשורות למין ולמיניות

רובן המכריע של המשיבות, כ-85% מעידות כי הן מעדיפות באופן מובהק שילדים ובני נוער יחושו בנוח ויפנו אליהן בסוגיות של מין ומיניות

"בתור אנשי חינוך יש לנו תפקיד חשוב - תשומת לב - לא להעלים עין משום דבר חריג, ללמוד את הדברים בהם אנו עוסקים כדי לדעת לתת את המענה הכי מתאים. לדעתי, צריך להתרגל לחשוב ולהתנהל בצורה כזו, זוהי המשמעות לעבודתנו"

כ-11% מהן חשות כך רק באופן בינוני

"אני יכולה להעיד על עצמי על אף שאני עדיין אדם שמרני בתחום אך במשפחתי עם ילדיי ובבית הספר אני מגלה פתיחות בנושא"

רק כ-5% מהמשיבות מצהירות במפורש כי הן מעדיפות שילדים ובני נוער כלל לא יפנו אליהן בסוגיות כאלו

היגד מאוד יביך אותי אם ילדים או בני הנוער יתייעצו או ישתפו אותי בנושאים של מין ומיניות

באופן תואם, גם במענים שניתנו להיגד זה, רובן גדול של המשיבות, כ-81% אינן חוששות שיובכו משית, משאלות ומשיתופים שיופנו אליהן בסוגיות של מין ומיניות

"בתחילה חשבתי שאתקשה ללמד נושא זה אך לאחר שהתנסיתי בקורס ונוצרה בי פתיחות ואין בי את המבוכה שהייתה לי אוכל לתמוך ולחזק את יכולותיהם של התלמידים במטרה לאפשר ביטוי של מיניותם הטבעית באופן בריא"

"הרגשתי קצת בושה ואי נוחות כשהייתי צריכה לכתוב עבודות בנושא, אך כאשר נחשפתי יותר ויותר לתכנים של הקורס הבנתי כמה חשוב שיח זה. הבנתי ששיח על מיניות פתוח יכול לפתור המון בעיות בהמשך החיים"

"אני מאמינה שעל אף הסגירות שהגעתי עימה מהמשפחה, הקורס הזה נתן לי תמונה אחרת על הנושא: שזה טוב לדבר על הנושא- ואף עד כמה זה חשוב כדי לממש את רצונותינו וצרכינו בצורה נכונה ובריאה. כלומר, זהו נושא שלא צריך להישאר בדלתיים סגורות, אלא צריך להיות משוחרר, מכיל, מקבל ופתוח"

◀ כ-13% מהן חוששות מהמבוכה שעלולה להיגרם להן באופן בינוני

"דיבור על מיניות מחייב ידע על הנושא לצד הורדת המבוכה ויצירת שיח פתוח וכנה"

◀ רק כ-6% חוששות ממבוכה שכזו באופן ממשי וברור

"זהו תחום שמאוד פחדתי לגעת בו אפילו מול עצמי, מתוך החשש שאני לא אהיה מסוגלת להתמודד עם התשובות שאקבל, שאולי זה גדול עליי, אבל הבנתי שזה חלק בלתי נפרד מעבודה עם בני נוער ומהחיים עצמם"

"השיח על מין ומיניות מאוד מביך אותי ברמה האישית ובכלל והייתי שמחה לקבל כלים לנושא זה כי אני כן רואה בו חשיבות רבה"

היגד

אינני מוכנה בשום פנים לדבר על נושאים של מין ומיניות עם ילדים או בני

נוער שיהיו תלמידיי, בהנחייתי או בכל הקשר מקצועי אחר

◀ כמעט כל המשיבות - כ-92% מעידות שהן דוחות את האמירה הזו כלל ועיקר. הן

מוכנות ורוצות לשוחח עם תלמידיהן על סוגיות של מין ומיניות

"...עליי כאשת חינוך, להתמקד בהם, להתעסק בהם ולתת להם מקום ולא בהכרח לפי דרישה או צורך מובהק, אלא מתוך קריאה שלי את המציאות ומה שמתרחש כרגע בחייהן של הנערות"

◀ כ-5% מעוניינות לפתח שיח שכזה רק במידה בינונית

◀ רק כ-3% מהמשיבות מעידות כי אכן אינן מעוניינות לשוחח על סוגיות של מין

ומיניות עם תלמידיהן

היגד

אני חוששת שילדים ובני נוער עלולים להתייחס אליי כאל אובייקט מיני,

ולכן אינני רוצה להיכנס לנושא

◀ רובן המכריע של המשיבות, כ-88%, אינן חוששות כי ייתפסו כאובייקט מיני על

תלמידיהן ולפיכך לא יימנעו מלנהל דיאלוג על סוגיות של מין ומיניות

◀ כ-7% מהן מעידות כי הן חוששות מכך באופן בינוני

◀ ואילו כ-5% אומרות שזהו חשש של ממש עבורן ולכן יימנעו מלהיכנס לשיח על

סוגיות בנושאים אלו

* בנושא זה לא נמצאות כל התייחסויות של הסטודנטיות, לפיכך לא נמצאו ציטוטים מתאימים

אני סבורה כי ארגיש נוח לדבר על סוגיות של גוף, מין ומיניות עם בנות

הרוב גדול של המשיבות, כ-70%, סבורות כי הן יחוו בנח לדבר על סוגיות של מין ומיניות עם בנות

"אני חושבת שלפני הקורס לא היה לי את האומץ לבוא ולשתף ברצון לערוך סדנה כזו, הייתי מדברת עם כל נערה בנפרד במסגרת שיחות אישיות והקורס חידד לי את ההבנה כי יש לדבר על נושאים אלה בפתיחות ובליוי של איש מקצוע שיוכל לסייע לנו לנתב את השיחה בצורה הטובה ביותר"

כ-18% חשות בנח רק באופן בינוני

ואילו כ-12% מהמשיבות לא חשות בנח לחלוטין לדבר על סוגיות שכאלו עם בנות

*סוגיה מעניינת שעלתה מניתוח הנתונים של ממלאי השאלונים היא שנראה כי אין קשר בין המגדר של המשיב/ה לשאלון לבין התשובה שנבחרה. ישנם סטודנטים גברים (סה"כ 25 גברים השיבו לשאלון) שחשים נוח ביותר לדבר עם בנות, לעומת כאלו שפחות. גם בקרב הסטודנטיות הנשים, ישנן כאלו שחשות בנח לדבר עם בנים, לעומת כאלו שלא, ללא קשר למגדר וגם לא להשתייכות הדתית.

לדעתי לא ארגיש נוח לדבר על מין מיניות עם בנים

מעל למחצית מהמשיבות, כ-60%, סבורות כי יחוו בנח לדבר על נושאים אלו גם עם בנים

כרבע מהן, כ-23% חשות כי יחוו בנח לדבר עם בנים רק באופן בינוני

ואילו כ-17% מהמשיבות מעידות כי לגמרי לא יחוו בנח לדבר עם בנים על נושאים של מין ומיניות

דין - מניתוח המענים להיגדים שעסקו בסוגיות של בעלות על ידע והבנה הקשורים לנושאים של מין ומיניות עולה התמונה הבאה: רק כמחצית מהמשיבות חשות כי הן בעלות ידע והבנה מספקים על מנת לפתח שיח בסוגיות אלו, לנהל דיאלוג עם התלמידים והתלמידות שלהן באופן נוח ולהוות מקור אמין להתייעצות. שאר המשיבות מתחלקות באופן דומה בין תחושות של ידע והבנה ברמה בינונית, לבין חוסר ידע והבנה מוחלטים.

לגבי שיח עם תלמידים בנים או תלמידות בנות - למרות הציפייה שהמוכנות לנהל שיח בנושאים אלו תתפלג באופן מובהק על פי המגדר של איש/ת החינוך, לא נמצאה תוצאה מובהקת, ורוב המשיבות, 60-70% (ובכלל זה 25 גברים), מעידות כי יחושו בנוח לדבר על מין ומיניות הן עם בנים והן עם בנות, ללא קשר למגדר. רובן מבינות ומסכימות כי לאור רמת החשיפה המציפה שקיימת היום בנושאים אלו, חלק מאחריותן המקצועית במפגש עם ילדים ובני נוער, כוללת שיח על תכנים וסוגיות הקשורים למין ומיניות.

בהתייחס לשאלות שעסקו בתחושות של רתיעה, חשש ומבוכה עד כדי הימנעות משיח בנושאים של מין ומיניות, ניכר כי רוב המשיבות אינן נרתעות משיח שכזה, הן בהחלט חשות שזהו תפקידן וכי יש חשיבות רבה ומשמעותית בשיח היזום עם ילדים ובני נוער על הנושא, למרות שבימינו קיים מידע רב ונגיש לכל מי שמבקש למצאו. עם זאת, רובן מציינות (בציטוטים מהמקורות השונים) שהתמקצעות ולמידה נוספת בתחום המיניות ורכישת ידע וכלים על ניהול דיאלוג בנושאים אלו, מהווה אבן דרך חשובה ביותר עבורן, וזהו הפרמטר שישפיע ביותר על תחושת המוכנות, הידע והרצון שלהן לנהל שיח שכזה עם תלמידה/הן.

מיניות בקרב ילדים ובני נוער עם צרכים מיוחדים

בחלק זה, מוצגים ההיגדים שעסקו בסוגיות של מין ומיניות אצל ילדים ובני נוער עם צרכים מיוחדים, ובכללם סקרנות והתעניינות, צרכים ייחודיים, ואופן מתן מידע בנושאים אלו. בכל המכללות לחינוך בהן מכשירים את דור המורים הבא, קיים מסלול ייחודי לחינוך מיוחד המבקש לתת מענים מלאים ומותאמים לילדים ולבני נוער עם צרכים מיוחדים מסוגים שונים, פיזיים, רגשיים ואחרים. בנוסף, לפי חוק השילוב החדש, ילדים ובני נוער רבים עם צרכים מיוחדים משולבים במערכת החינוך "הרגילה", כך שגם צוותי חינוך שלא הוכשרו במיוחד כמורים ומורות לאוכלוסייה עם צרכים מיוחדים, פוגשים אותם בכיתות הרגילות ונדרשים להתייחס להיבטים שונים של סוגיות חינוכיות, ובכלל זה אלו זה העוסקות בהיבטים שונים של מין ומיניות.

ההיגדים הללו ביקשו למפות את המחשבות והאמונות שיש לפרחי הוראה בכל הנוגע למיניות של ילדים ובני נוער עם צרכים מיוחדים. המידע הוא חלקי מאוד, שכן זו לא הייתה המטרה העיקרית של המחקר, אך אין ספק שיש בו נתונים המזמינים קיום מחקר המשך ייחודי לנושא של מיניות בקרב בעלי צרכים מיוחדים.

התפלגות באחוזים					
ההיגד	ממוצע	סטיית תקן	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה
הורים, מורים ואנשי מקצוע מאמינים לרוב שילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים לא זקוקים לחינוך מיני	3.44	1.208	24	32	44
ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים ממגוון לקויות, מביעים עניין וסקרנות לגבי מין ומיניות כמו ילדים ומתבגרים אחרים	3.76	1.005	9	30	61
לילדים ולמתבגרים עם צרכים מיוחדים, יש צרכים מיניים זהים לאלה של ילדים ומתבגרים אחרים	4.16	1.073	9	13	78
עדיף לא לדבר על מיניות עם ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים, כדי "לא להכניס להם רעיונות מיותרים לראש"	4.70	0.575	95	5	-
חינוך למיניות, הוא אחר אצל ילדים ובני נוער על צרכים מיוחדים	3.06	1.131	30	39	31

הורים, מורים ואנשי מקצוע מאמינים לרוב שילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים, לא זקוקים לחינוך מיני

כמעט מחצית מהמשיבות, כ-44% מסכימות עם האמירה הזו במידה רבה עד רבה מאוד, מה שמעיד כי הן חושבות כי הורים, מורים ואנשי מקצוע אכן סבורים כי לילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים אין עניין במיניות ולפיכך הם אינם זקוקים לחינוך מיני

"אין לי כל ידע לגבי שיח עם בני נוער עם צרכים מיוחדים בנושא, מעולם לא חשבתי על זה"

כ-32% מסכימות עם האמירה רק במידה בינונית

כרבע מהמשיבות, כ-24% לא מסכימות עם האמירה ולא סבורות שהורים, מורים ואנשי מקצוע אכן חושבים שאין צורך בחינוך מיני לאוכלוסיית הילדים והמתבגרים עם צרכים מיוחדים

היגד

ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים ממגוון לקויות מביעים עניין וסקרנות לגבי מין ומיניות כמו ילדים ומתבגרים אחרים

כמעט שני שליש מהמשיבות, כ-61% מסכימות עם האמירה במידה רבה עד רבה מאוד, כלומר הן מבינות כי גם ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים מכל הסוגים מתעניינים בהיבטים שונים של מין ומיניות, בדיוק כמו ילדים ומתבגרים ללא צרכים מיוחדים

"אני מתנסה בבית ספר לחינוך מיוחד ואין ספק שנושא המין והמיניות עולה המון כל יום כל היום ומאוד חשוב ללמד את התלמידים על הנושא הנ"ל"

"זה ממש חשוב והכרחי על גבול הפיקוח נפש. דווקא התלמידים שלנו, עם בעיות התנהגות וכו', הם בעלי סיכון יותר גדול להיפגע או לפגוע ולכן חשוב ללמד וליצור איתם שיח פתוח."

"אני כרגע עובדת כסייעת כיתתית בבית ספר של החינוך המיוחד, נערים ונערות על הרצף האוטיסטי, ואנחנו במערכת לומדים שעה בשבוע חינוך מיני ואני חושבת שזה לא מספיק לאור העובדה שהשלב שהתלמידים מגיעים הינו גיל ההתבגרות"

כשליש מהמשיבות, כ-30% מסכימות עם האמירה רק באופן בינוני

רק כ-9% לא מסכימות עם האמירה כלל, מה שמעיד כי הן אינן סבורות כי ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים מתעניינים כלל בסוגיות שונות של מין ומיניות

היגד

לילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים, יש את אותם הצרכים המיניים כמו לילדים ומתבגרים אחרים

רוב המשיבות, כ-78% מסכימות עם האמירה, והן מאמינות כי גם ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים, חולקים אותם צרכים מיניים עם ילדים ובני נוער "רגילים"

"... ברור שלא/נשים עם מוגבלויות יש צרכים מיניים והתפתחות מינית ולכן הכרחי לדעת
לתת מענה גם באוכלוסיות האלו לחינוך מיני (מותאם לרמה קוגניטיבית/ תפקודית)"

כ-13% מהן מסכימות עם אמירה זו רק במידה בינונית

רק כ-9% אינו מסכימות כלל עם האמירה. מכאן ניתן להסיק שהן סבורות כי לילדים
ומתבגרים עם צרכים מיוחדים, אין צרכים מיניים כלשהם, ואם יש, הם שונים
מהותית מאלו של בני גילם "הרגילים"

היגד עדיף לא לדבר על מיניות עם ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים, כדי "לא
להכניס להם רעיונות מיותרים לראש"

לגבי אמירה זו, המענים של המשיבות היו אחידים כמעט באופן גורף, כ-95%
מעידות שהן מתנגדות ולא מקבלות את ההיגד ובכך אומרות במפורש, כי אין
להתנהג כך ויש לדבר גם עם ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים על נושאים של
מין ומיניות

רק כ-5% מהמשיבות מסכימות עם האמירה באופן חלקי

היגד חינוך למיניות, הוא שונה אצל ילדים ובני נוער על צרכים מיוחדים

המענים להיגד זה מתחלקים פחות או יותר באופן שווה:

כ-31% מהמשיבות מסכימות עם האמירה במידה רבה עד רבה מאוד, ואכן
סבורות שעל חינוך למיניות להיות אחר/מותאם אם הוא מיועד לילדים ומתבגרים
עם צרכים מיוחדים

עוד כ-39% מהמשיבות מסכימות עם ההיגד באופן בינוני

ואילו כשליש נוסף, כ-30% אינן מסכימות עם האמירה בכלל, והן סבורות כי חינוך
למיניות הוא זהה אצל כל הילדים והמתבגרים באשר הם

"אני חושבת ששיח עם בני נוער הן מהחינוך הרגיל והן מהחינוך המיוחד בנושא מין
ומיניות הוא חשוב והכרחי!! ויש להגדיל שעות מוגדרות בנושא"

דין - אמנם רק מעט היגדים עסקו בסוגיות של מין ומיניות בקרב ילדים ובני נוער עם צרכים מיוחדים, שכן זו לא הייתה ליבת המחקר, אך גם ממעט אלו שהוצגו, עולה תמונה ברורה למדי. כמחצית מהמשיבות מודעות לכך שבקרב הורים, מורים ואנשי מקצוע שונים, רווחת תפיסה מוטעית לפיה לילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים אין עניין במיניות, לכן אין צורך לדבר איתם על הנושא. חשוב לשים לב שבהתייחסות להיגד זה, אין המשיבות מעידות על דעותיהן ומחשבותיהן האישיות לגבי הנושא, אלא מעריכות מה חושבים הורים, מורים אחרים ואנשי מקצוע, שסביר כי היה להן איתם דין ודברים על הנושא בהקשרים שונים.

בהיגדים הנוספים שעסקו באוכלוסיית ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים, המשיבות נתבקשו להביע את דעתן האישית, את האמונות והתפיסות שלהן עצמן בנושא זה. פה מתבררת תמונה מעט שונה; רוב המשיבות סבורות כי גם ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים מתעניינים בנושאים של מין ומיניות ויתרה מכך, הן בטוחות שגם להם יש צרכים מיניים דומים לאלה של בני גילם האחרים.

רובן המכריע של המשיבות סבורות כי לא נכון להימנע משיח על מיניות עם ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים רק בשל החשש לעורר אצלם מחשבות ועניין בנושא, מה שנמצא במתאם לדעתן כי גם ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים מתעניינים במיניות ויש להם צרכים מיניים טבעיים ומובנים. למרות הבנות אלו, המשיבות חלוקות בדעתן לגבי אופיו של החינוך המיני הנדרש לילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים: מעצם ההתפלגות של המענים להיגד זה, ניתן להבין כי הן חשות שאינן יודעות מספיק על הנושא, ולפיכך מתקשות להביע עמדה חד משמעית.

קשר בין חינוך למיניות מיטיבה, לבין פגיעות מיניות

ההיגד האחרון שהוצג לסטודנטיות עסק בשאלה כללית, שאינה מתחברת ישירות לאף אחת מן התמות הקודמות, אלא מבקשת את דעתן כאזרחיות המדינה החשופות לחדשות המתפרסמות כמעט מדי יום ועוסקות במקרים חוזרים ונשנים של פגיעה, אונס והתעללות על רקע מיני.

התפלגות באחוזים					ההיגד
ממוצע	סטיית תקן	במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה	
4.07	1.061	10	14	76	לדעתי, האירועים הקשים של פגיעות מיניות ומעשי אונס, הם בין השאר תוצאה של חוסר בחינוך למיניות בריאה

שלושת רבעים מהמשיבות, כ-76% הסכימו עם האמירה במידה רבה עד רבה מאוד, מה שמבהיר כי הן מוצאות קשר ישיר בין חוסר בחינוך למיניות טובה, בריאה, הדדית וחיובית לבין התנהגויות מיניות אלימות של בני נוער וצעירים, שלא מבינים את ההשלכות של דיבור והתנהגויות שכאלו עד תומן

".... במיוחד בשנה האחרונה (אונס קבוצתי, רצח נשים וכו') ניתן לראות כמה ישנו מחסור בשטח של הכוונה, ידע, תקשורת. אני מאמינה ששיח מגיל צעיר עם דמויות משמעותיות יכול להציל חיים וליצור מיניות בריאה ומיטיבה"

"נושא שחייב להיות יותר נפוץ ולעלות את המודעות אנחנו בין האחרונים העולם המערבי בזה.. ובעקבות זה כל הדברים המזעזעים שקוראים פה"

"ילדים צעירים ובעיקר מתבגרים מאוד צריכים את השיעורים האלו על מנת שמקרים מזעזעים לא יקרו שוב"

"המצב פה בארץ עצוב מאוד! על המורים לחנך את הדורות הבאים לכבוד האישה וגם כבוד הגבר, ועל שווין וכבוד לכולם"

"חשוב מאוד, קשור גם ליצירת חברה פחות אלימה, יותר קשובה, מתחשבת"

כ-14% נוספות מסכימות עם האמירה הזו רק באופן בינוני

רק כ-10% לא מסכימות עם האמירה כלל ולא מוצאות כל קשר בין היעדר שיח חינוכי בסוגיות של מין ומיניות לבין אירועים קשים של אלימות מינית, אותם אנו פוגשים חדשות לבקרים

דין - מן התשובות עולה כי הרוב הגדול של המשיבות, כשלושה רבעים, מסכימות לחלוטין עם היגד זה, ורואות קשר ישיר בין חינוך מיני חסר או לקוי לבין הישנותם הגבוהה של מקרי אונס ופגיעה מינית. רובן חושבות כי העלאת השיח, המודעות, ההבנה והרגישות לסוגיות של מין ומיניות, תשפיע לטובה על בחירות והתנהגויות ראויות, ואף תיטיב את מצב החברה באופן כללי. יתר המשיבות, כ-14% מסכימות עם אמירה זו רק באופן בינוני ואילו שאר המשיבות כ-10% לא מוצאות קשר בין מעשי אונס ופגיעות מיניות לבין חוסר בדיאלוג על נושאים אלו.

מה יסייע לנשות החינוך לעתיד, לקיים שיח על מין ומיניות עם ילדים ובני נוער

נושא זה התבהר לאחר קריאה וניתוח של הנתונים שהיו מורכבים משני חלקים - היגד ספציפי שעסק בדעתן של המשיבות על נחיצות ההכשרה של פרחי הוראה בתחומים של מין ומיניות, ושאלות פתוחות שהזמינו את המשיבות לענות כרצונן.

ההיגד	ממוצע	סטיית תקן	התפלגות באחוזים		
			במידה מועטה	במידה בינונית	במידה רבה
אני חושבת שסוגיות של מין ומיניות חייבות להיות חלק מההכשרה שלי בלימודים לתואר ראשון בחינוך	4.26	0.991	7	12	81

גם בהתייחסות להיגד זה, התפלגות המענים נותרת דומה להיגדים אחרים הקשורים לנושא: כ-81% מהמשיבות סבורות באופן ברור ומובהק כי ידע והכשרה בסוגיות של מין ומיניות, חייבים להיות חלק מההכשרה המעשית שלהן כנשות חינוך

"הכי חשוב בעולם להכניס את זה להכשרה של המורים!!! חשוב להכניס חינוך מיני בצורה הרבה יותר עמוקה ופתוחה בבתי הספר! כל יום שבו לא עושים שינוי בתחום עושים עוול ונזק לדור הבא!"

"זה נושא חשוב, אולי הכי חשוב. אני מאמינה שיש לנו אחריות אמיתית. כנשות חינוך אנחנו סוכנות שינוי בחברה הישראלית, ואם אנחנו לא נדע לדבר מיניות אז מי כן? כמו כן, עצם נרמול השיח כבר הופך את הנושא לפחות סיכוני. צריך קורס מכשיר בנושא ויפה שעה אחת קודם"

"אשמח להוסיף שבעיני זה נושא חשוב מאוד!!! ושכואב לי שאין מספיק הבנה על כמה חשוב שיהיה קורס בנושא והדרכה מתאימה, ועל כמה זה נושא שמעסיק את הילדים ובני הנוער. חינוך למיניות בריאה הכרחי!"

"הלוואי, הלוואי וקורסים למיניות בריאה יהפכו להיות חלק בלתי נפרד מהתואר כדי שנרכוש את הכלים והידע הנכון לשיח מתאים עם ילדים ונוער בנושאים אלו. תודה לכם על הסקר החשוב!"

כ-12% מסכימות עם האמירה באופן בינוני, כלומר מעוניינות רק בהכשרה מצומצמת בנושאים אלו

וכ-7% אינן חושבות שיש מקום בהכשרה למתן ידע ושיח בנושאים אלו. יש להניח כי אלו אותן הסטודנטיות שסבורות שחינוך ושיח על מיניות איננו באחריות בית הספר ואינו חלק מתפקידן כמורות ומחנכות

השאלה הפתוחה הראשונה שהוצגה - ביקשה מהמשיבות לחוות את דעתן ולכתוב באופן חופשי מענה לשאלה: **כאשת חינוך, מה יסייע לי לקיים שיח על מין ומיניות עם ילדים ובני נוער.** הכוונה בשאלה כללית זו נועדה לבחון האם הסטודנטיות מרוצות ומסתפקות בהכשרה הקיימת בתהליך הכשרתן, בכל הנוגע לנושאים של מין ומיניות (אם קיימת), או שמא הן מבקשות לראות שינויים בהכשרה בנושאים אלו, ואם כן, אלו שינויים. באמצעות הדברים שכתבו באופן חופשי וללא הנחייה מוגדרת, ביקשנו להבין כיצד לדעתן יהיה ניתן לסייע להן לחוש מוכנות ומסוגלות לקיים דיאלוג בנושאים של מין ומיניות עם ילדים ובני נוער, להוות עבורם דמות ראויה למתן מידע אמין, מלא ומשמעותי וגם להוות שותפות ראויות לשיח אותנטי ומכבד בנושאים אלו. השאלות הפתוחות נוסחו במכוון ללא הכוונה, על מנת שהמשיבות תוכלנה לענות באופן חופשי, ולהביע את דעתן הכנה.

פעמים רבות, כאשר משתתפים במחקר מתבקשים לענות על שאלון היגדים (במיוחד כאשר הינו ארוך למדי - 46 היגדים), ההיענות לענות על שאלות פתוחות, היא נמוכה, זאת כדי להימנע מהשקעת זמן רב נוסף הנדרש בהקלדת טקסט חופשי. בשאלון זה, הרוב מכריע של המשיבות שבחרו לענות עליו, ענו על השאלות הפתוחות ברצינות ובהרחבה. הסבר אפשרי לכך הוא שכנראה מדובר בנושא חשוב שקרוב לליבן ומעסיק אותן רבות, כפי שעולה ממחקרם של Holland & Christian 2007.

להלן רק חלק של ציטוטים (מתוך מעל כ- 200) מדבריהן של המשיבות, על פי נושאים. הציטוטים חולקו לתמות מרכזיות שעלו פעמים רבות מדבריהן של סטודנטיות שונות, ובכך מעידים כי מדובר בסוגיות מרכזיות ומשמעותיות שמעסיקה רבות מהן.

◀ **אמירה מפורשת כי הכשרה בנושאים של מין ומיניות, יהיו דרישת חובה במסלול ההכשרה למורים**

"לרכוש את הכלים לכך במהלך התואר. קורס שהוא חובה ולא בחירה"

"הכשרה מתאימה שתבוא לידי ביטוי כקורס חובה בתואר הראשון!! אפילו מגוון קורסי חובה שביניהם יהיה אפשר לבחור הנוגעים בחינוך למיניות בריאה"

"לקיים סדנאות וקורסי חובה על מגדר מיניות והיבטים נפשיים והתפתחותיים של נערים ונערות בעניין מין"

"אני חושבת שזה קריטי ללמוד את הנושאים האלה ולהפוך את הקורס לחובה לכל מי שעוסק עם בני נוער, פורמלי ובלתי פורמלי"

"אני מאמינה שסדנאות בנושא מיניות צריכות להיכנס כחובה להכשרת מורים ומורות במכללות ובבתי הספר"

"אני מבינה היום כי זהו קורס חובה בחינוך הרגיל בכלל ובחינוך המיוחד בפרט. אל נושא המיניות בקורס מתלווים כל כך הרבה נושאים משמעותיים בחיי האדם: ביטחון, פרטיות, כבוד, מרחב, סכנות, פגיעה, זוגיות, מימוש עצמי ועוד - כל אלו היו חלק בלתי נפרד ומשמעותי בקורס, כמו גם בחיי האדם"

מידע, הכשרה וכלים - מערכים מוכנים, חוברות והנחיות כתובות, סימולציות

"חשוב שזה יהיה מובנה, מתוך מערכי שיעור, שאקבל סיוע של אנשי מקצוע כיצד להנגיש את הנושא, שיהיו לי החומרים הדרושים, הדרכות, סימולציות לפני שאבצע את השיחות"

"למידה והרחבת הידע, נתינת כלים להתמודדות עם סיטואציות במרחב החינוכי"

"חומר כתוב (חוברת) שאפשר להסתמך עליה בכיתה"

"יותר ידע וכלים, וכן התנסות בנושא - למשל בסימולציות ודיון על מצבים שיכולים להתרחש"

"השתתפות בקורסים, סדנאות, ימי עיון ושיתוף של ידע מצד יועצים לענייני מין לגיל ההתבגרות. מערכי שיעור מרצים חיצוניים וכל מה שצריך כדי לעלות את המודעות לסכנות שבחשיפה מוקדמת למין בגיל הזה"

"חשוב שזה יהיה מובנה, מתוך מערכי שיעור, שאקבל סיוע של אנשי מקצוע כיצד להנגיש את הנושא, שיהיו לי החומרים הדרושים, הדרכות, סימולציות לפני שאבצע את השיחות"

" לדעת ולקבל יותר מידע, אני חושבת שנושא זה הוא בלתי נפרד מתוך התואר בחינוך בעיקר בגילים הצעירים"

לחוות שיח פתוח ולדבר בנושאים אלו, קודם כל ברמה האישית ורק אחר כך כנשות חינוך

"שיח פתוח כסטודנטית בעצמי, שיעורים שעוסקים בזה בגלוי ובלי בושה. מנחה שמנרמלת את השיח הזה וליווי מול סוגיות שעולות מהשטח (ועולות אצלנו בעבודה מעשית!!)"

"הבנת הגבולות של עצמי מבחינה מינית, מתי נעים לי ומתי לא. אני שלמה עם המיניות שלי ולא רואה סיבה שגם בני הנוער יהיו שלמים איתה גם"

"בראש ובראשונה, ללמוד בעצמי"

"ביטחון וידע. מציאת המקום האישי שלי ומהן דעותיי"

"מודה על האפשרות לגלות את עצמי במקומות חדשים במחשבות, ברגשות ובגוף. הקורס רלוונטי לכל איש חינוך אשר מעוניין להגיע רגשית לתלמידיו"

תמיכה, גיבוי, מחויבות ומעורבות מצד בית הספר עצמו

"בשיח על מיניות....כאשת מקצוע ברור לי שמחנכת לא יכולה לעשות זאת לבד. בית הספר צריך להציע שגרות שיהוו מעטפת לנושא זה בכל שלב וגיל.... יש ליצור עבור ילדינו, דור העתיד, מרחב שמסוגל לדבר שיח על מיניות פתוח ובטוח מעמיק לאפשר לילדים שלנו לחבר בין המיניות לבין אינטימיות ולשם שינוי ללמוד מה כן"

"גיבוי בית ספרי לליברליות בנושא, עם ליווי ואמונה ברורים בנושא שיעשו את ההנחיה בטוחה יותר ומועילה יותר"

"קורסים מטעם בית הספר, לא כחלק מהתואר"

"תשתית בית ספרית"

"תקצוב של זמן ומשאבים בתוך המערכת של בית הספר ופרט של התלמיד"

"... גיבוי לנושא והכרה בחשיבותו מצד בית הספר והמחנכים"

"פלטפורמה מתאימה לשיח עם בני הנוער, שיעורים מובנים במערכת בנושא. כמו כן, הכשרה בתחום לסגל ההוראה"

"אעשה זאת רק בתור מחנך, ובמקרה של גיבוי מלא מההנהלה"

שינוי הסטינג הבית ספרי כאשר מבקשים לדבר על נושאים אלו

"על כולנו למצוא את ההיבטים של שיח סביב מיניות בריאה עם תלמידינו, ולא משנה אם אנחנו מחנכים או מורים מוזיקה או למקצוע אחר. בעיני זה סוג של צו השעה ובטח אחרי שנה מקוטעת שכזו שהחשיפה למסכים הרקיעה שחקים, לאור הבידוד החברתי"

"זמן קבוע בל"ז בכל שבוע כדי לבנות אמון ביני לבינם"

"כנות, תחושת פתיחות ולהוציא את הילדים מהכיתה בכדי לגרום להם להרגיש יותר חופשיים לשתף ולדבר"

"אני חושבת שחינוך מיני צריך להיות מועבר בכיתות על ידי המחנכים בשעת כישורי חיים וצריכה להיות לכך תוכנית מחייבת וברורה והכשרה מסודרת.... מחנכים צריכים להשתלם בנושא ואני חושבת שבמאה ה-12 הנושא חייב להיות על סדר היום החינוכי בכל הגילים ובכל הסקטורים. בראש וראשונה כדי להגן על הילד והמתבגר מעצמו ומהחברה הסובבת אותו"

שינוי נורמות ומודעות חברתית לנושא, מצד מערכת החינוך - גן הילדים, בית הספר, הצוות החינוכי, וכן מצד ההורים

"קידום ונרמול שיח כזה במערכת החינוך ובבתי הספר"

"גישה פתוחה חסרת מבוכה, התחלת השיח הזה מגיל צעיר"

"דיבור בגובה העיניים הבנה, הכלה"

"קשר בין אישי בריא ומכבד עם התלמידים"

"לגרום לילדים להיות פתוחים כלפיי ולראות בי דמות משפיעה וחשובה בחייהם כמו אחד מהוריהם"

כיכד להנגיש את החומר לילדים ולבני נוער - איך לדבר איתם, על מה לדבר ועל מה לא

"הבנה מקצועית בכל מה שמעסיק אותם והכוונה נכונה לדרך שבה כדאי לפנות אל בני הנוער (לדוגמה, שיעורי חינוך מיני זה קונספט שלדעתי לא מתאים ליצור אצל הנוער פתיחות בנושא)"

"הכוונה והכנה לאיך מקיימים שיח מסוג זה, איך מנהלים אותו ואילו תכנים מכניסים לשיח מסוג זה"

"ידע בנושא מין ומניות. וידע איך לגשת לנושא ובאיזה אופן להעביר אותו לילדים ולנוער"

הכשרה מופרדת מגדרית

"הדרכה של מקום ההכשרה שלי להוראה בקבוצה אינטימית של בנות בלבד כמובן באמצעות למידה משמעותית ורלוונטית עם מנחות רגישות ונגישות. שיח על מיניות כמשהו רוחני ולא דווקא רק אקט פיזי יכול מאוד לעניין אותי"

"להפריד במהלך השיחה את הבנים והבנות, כדי שלא ירגישו נבוכים אחד ליד השני וירגישו יותר בנוח לשאול שאלות"

"הדרכה של מקום ההכשרה שלי להוראה בקבוצה אינטימית של בנות בלבד כמובן באמצעות למידה משמעותית ורלוונטית עם מנחות רגישות ונגישות. שיח על מיניות כמשהו רוחני ולא דווקא רק אקט פיזי יכול מאוד לעניין אותי"

"הנחיה והדרכה נכונה ומתאימה ודיבור עם בנות בלבד"

"קודם כל ללמוד בפני עצמי על הנושא במסודר, ללמוד כיכד להנחות אותו, כיכד נכון לדבר עליו- לבנים, לבנות, בהפרדה בין גילים"

"לחלק את הכיתה ל- 2 קבוצות של בנים ובנות ולתת להם להרגיש בנוח לשאול שאלות שרלוונטיות למגדר שלהן. לאחר מכן לערוך שיעור שכולל את כולם"

"עלינו כאנשי חינוך להכיר בכל הצרכים של הילדים והנערים שלנו ולדעת לתת להם מרחב בטוח לשיתוף ומתן כלים בכל הנוגע למיניות בטוחה ומיטיבה. בעיני בנים ובנות צריכים וצריכות לקבל את אותו מענה ושיח, אין להבדיל את הבנים/ הבנות"

הכשרות ייחודיות לאנשי חינוך שעובדים עם ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים

"מידע והכוונה איך לגשת לנושא וכיכד להנגיש אותו לאוכלוסיות השונות"

"קורסים ייעודיים למיניות בתקופת הילדות ובני נוער בעלי צרכים מיוחדים"

"קורס זה הוא חשוב והכרחי בקרב אנשים אשר עובדים עם ילדים על הרצף שכן הם צרכים לדעת, שגם לילדים אלו יש צרכים ורצונות בנושא מיניות (זה כולל אנשי הוראה, מטפלים והורים של אותם הילדים). לפיכך, אני חושבת כי אותם האנשים, צרכים לעבור מדי שנה השתלמות/ סדנא בנושא כדי לקבל כלים ודרכי התמודדות במצבים שונים אליהם הם נחשפים"

◀ "לדבר על הכול" - עיסוק במגוון רב של נושאים בעולם של מין ומיניות

"מתן מידע רחב על סוגיות בנושא מין ומיניות, גם לא סוגיות שכיחות בקרב ילדים ובני נוער - אמצעי מניעה, מחלות מין, הגדרות של מגדר, סטריאוטיפים בחברה, דפוסי התנהגות של בני נוער בסיטואציות שונות, פורנו ומה הוא מלמד את הילדים והנוער"

"ללא ספק הכנסת הנושא להכשרת אנשי חינוך (ולא רק יועצות בית הספר), הנגשת כלים לשיח מיני חינוכי ערכי (בין חזרזר להטרדה, מערכת יחסים בריאה, כבוד בין המינים, הכרות עם הקשת הלהט"בית, יצירת מקום ליוזמה עבור אנשי חינוך לכלים ייחודיים בנושא חינוך מיני ואישור הבאתם דרך משרד החינוך: סדנאות, הצגות, הרצאות וכן הלאה תוך קבלת כלים פרקטיים איתם בית הספר יוכל להמשיך לעסוק בנושא). בנוסף אני חושבת שהשתלמויות בנושא אחת לשנה שנתיים לכל אנשי החינוך בארץ נחוצות"

שאלה פתוחה נוספת העניקה למשיבות הזדמנות לכתוב באופן חופשי את כל העולה בדעתן על הנושא הנחקר. לשאלה זו היו פחות התייחסויות באופן ניכר, אולי בשל העובדה שחלק מהסטודנטיות שענו באריכות לשאלה הפתוחה הקודמת, לא מצאו צורך להוסיף דבר. להלן ניסוח השאלה - **האם תרצי להוסיף מחשבות, רגשות, אמירות באשר למין ומיניות, וכן באשר לשיח עם ילדים ובני נוער בסוגיות אלו, במסגרת הכשרתך ועבודתך כאשת חינוך.**

ציטוטים נבחרים מדברי המשיבות:

"בשנה האחרונה שמעתי על מקרים של כפיה מינית בקרב 2 בנות 41, בשני המקרים דיווחתי ליועצת בית הספר, לצערי הבנות לא הסכימו לקבל עזרה ואף הכחישו בפני היועצת שהייתה כפיה או אלימות מינית, כי פחדו שהדבר ייוודע להורים וחבריהם בכיתה. 2 דוגמאות של חוסר ידע וחשיפה לחינוך מיני. וכיום לצערי, הבנות האלו ממשיכות לעשות טעויות בהחלטות הקשורות למין ומיניות"

"לדעתי, חייב להיות שיעור חובה בנושא מיניות. אני חושבת שזה יכול מאוד לעזור ולגוון שיהיה כמה מפגשים עם מרצים מהמין הגברי יכול מאוד לעזור לסטודנטים גברים להרגיש חלק ולהוריד מהם את הבושה של הנושא"

"אני חושב שזה נושא מאוד מאוד מאוד חשוב. אני מקווה שייפתח קורס כזה ואם ייפתח קורס כזה במכללה, כנראה שארשם אליו גם לאחר סיום לימודי במכללה"

"הנושא של מיניות בריאה הוא אחד הנושאים החשובים ביותר בתקופה שלנו. ולצערי הרב עדיין לא נותנים לו את המקום הראוי בבתי ספר ועוד יותר עצוב שלא נותנים לו מקום במכללות לחינוך. הלוואי הלוואי וקורסים למיניות בריאה יהפכו להיות חלק בלתי נפרד מהתואר כדי שנרכוש את הכלים והידע הנכון לשיח מתאים עם ילדים ונוער בנושאים אלו. תודה לכם על הסקר החשוב!"

"אני חושבת שזהו קורס שלא פחות חשוב מעזרה ראשונה ואפילו יותר!! כל יום מופיעה כתבה אחרת על אונס של בני נוער.. הכל מתחיל מהחינוך וזה תפקידנו כמורים. אבסורד שבמכללה לחינוך אין קורס חובה שכזה. זו הצלת נפשות במקרים מסוימים. אסור להתעלם מהעובדות בשטח אנחנו במאה 12 והלימודים במכללות לחינוך צריכים להתאים את עצמם ולא להישאר תקועים במקום"

"סקס זה כיף"

"אני מורה מחנך כיתה ז' ומקדיש נפח משמעותי של שיעורי דיאלוג לסוגיות של מין ומגדר. אני חושב שנכשלנו כחברה ליצור סביבה בריאה ושוויונית מבחינה מגדרית אבל קצרה היריעה..."

"זה נושא חשוב, אולי הכי חשוב. אני מאמינה שיש לנו אחריות אמיתית. כנשות חינוך אנחנו סוכנות שינוי בחברה הישראלית, ואם אנחנו לא נדע לדבר מיניות אז מי כן? כמו כן, עצם נרמול השיח כבר הופך את הנושא לפחות סיכוני. צריך קורס מכשיר בנושא ויפה שעה אחת קודם"

"אנחנו כסטודנטיות להוראה יוצאות להכשרה המעשית כבר בשנה א'. אנחנו פוגשות את הנושא הזה בכיתה, במסדרון, בשיעורים פרטניים ובהפסקות. אנחנו לא מצוידים בכלים לשיח מהותי, שיגן גם עלינו מלהפוך להיות ליצניות מול התלמידים. הכשרה מעשית צריכה להכשיר אותי לשטח, השטח מדבר מין ומיניות יותר מאשר מתמטיקה ספרות ואסטרטגיות למידה. אני לומדת ארבע שנים להיות מורה, אולי הגיע השלב שהתכנים יתאימו את השטח"

דין מסכם - החברה הישראלית ברובה, ובכללה גם חלק גדול מן המשיבות, מסכימה כי רוב הילדים, בני הנוער, צעירים ואף מבוגרים מתעניינים באופן טבעי ומוכן בהיבטים שונים של מין ומיניות. רובם הגדול חשופים לנושאים אלו מכל עבר ומוצפים במידע ללא יכולת שליטה וסינון-פרסומות, עיתונות, סרטים, ערוצי המדיה השונים ועוד. קיים פער גדול בין החשיפה והנגישות הרבה למידע שעלול להיות לא מותאם, לא אמין ואף מסוכן ופוגעני, לבין מידע מהימן, תואם גיל ובשלות, המאפשר מוגנות ובחירה חופשית. חלק ממקורותיו של פער זה, נובעים מתחושות של מבוכה, בושה, "טאבו", נורמות חברתיות-מגזריות ועוד, בכל הנוגע לשיח ולעיסוק בנושאים של מין ומיניות והמשתמע מהם. כל הסיבות הללו ועוד נוספות, מובילות לכך שגם הורים רבים וגם חלקים גדולים ממערכת החינוך - בתי ספר, צוותים חינוכיים, מורות ומחנכות, נמנעים מלעסוק בנושאים של מין ומיניות באופן מתמשך ופרואקטיבי, המבקש לתת מענה של ממש לצורך בוער בחייהם של ילדים ובני נוער. הימנעות זו, מתבטאת באי רצון, בתחושת חוסר יכולת, בקושי במוכנות, בהתחמקות ואי-נעימות כללית לעסוק בנושאים חשובים אלו.

מטרתו של המחקר הייתה "לצלם" תמונת מצב אותנטית שתבהיר את דעתן, תחושותיהן, חששותיהן ורצונותיהן של סטודנטיות לחינוך, בכל הנוגע לעיסוק ושיח בנושאים של מין ומיניות עם תלמידיהן, ותאפשר לקולן להישמע. מטרה נוספת הייתה לבדוק אם ואילו שינויים הן מבקשות לראות בנושאים אלו במהלך תהליך ההכשרה שלהן כנשות חינוך. לשם כך, נעשה שימוש בשאלון היגדים מובנה, בשאלות פתוחות ובניתוח טקסטים רבים שכתבו הסטודנטיות בהקשרים שונים.

בטרם היציאה למחקר, הועלו השערות הנוגעות למחשבות, לתחושות ולתפיסות של הסטודנטיות לחינוך, ביחסן למין ומיניות. החוקרות סברו כי באמצעות המשובים להיגדים והטקסטים שנותחו, ניתן יהיה לזהות כיצד מחשבות, תחושות ותפיסות אלה משפיעות ומעצבות את האופן הן יתפסו את תפקידן כמורות ומחנכות בכל הקשור לשיח בנושאים אלו.

כמצופה, חלק גדול מן המשיבות גדלו כילדות ונערות בבתי בהם השיח על מין ומיניות התקיים רק לעיתים רחוקות. רובן גדלו בסביבה משפחתית, חברתית ותרבותית שלא עודדה שיח מיני פתוח, ולא התקיים בה מרחב בטוח המאפשר הצגת שאלות ושיח הנובע מסקרנות טבעית ומובנת. חלקן הגדול מעידות כי נותרו עם שאלות ללא תשובות ונאלצו לחפש ולקבל מענה באינטרנט, שפעמים רבות אינו מהווה מקור מידע מיטבי. במקרים נוספים רבים השיח "האמיתי" התקיים בתוך קבוצת השווים, שעלול אף הוא להיות לא אמין ובטוח, שכן לרוב הוא נשען על התנסויות אישיות, חלקי מידע שנאספו, פחדים וציפיות, ובכלל זה גם ההשפעה הנגזרת מהתרבות המשפחתית.

החוקרות הניחו כי מרבית הסטודנטיות יחוו כי הן חסרות ידע וכלים על מנת לנהל דיאלוג

עם תלמידיהן באשר לסוגיות של מין ומיניות. למרות השערה זו, כמחצית מהמשיבות חשות כי יש להן מספיק ידע ומיומנות על מנת לנהל שיח בנושאים אלו ולהוות דמות מתאימה להתמודדויות שונות והיוועצות בנוגע לסוגיות הקשורות למין ומיניות.

השערה נוספת הניחה כי לרוב הסטודנטיות יהיו קשיים וחסמים שונים ביכולת לפתח דיאלוג פתוח עם תלמידיהן באשר לסוגיות של מין ומיניות. גם פה, על פי התשובות לשאלות שעסקו בנושאים אלו, רוב המשיבות מעידות כי יחושו בנוח לעסוק בנושאים אלו הן עם בנים והן עם בנות.

אחת ההשערות החשובות אותה ביקש לבדוק מחקר זה, נגעה לאופן בו תופסות סטודנטיות לחינוך את מהות תפקידן כמורות ומחנכות, בהקשר לשיח בנושאים אלו עם תלמידיהן. הנתונים, מעידים כי רובן המכריע של המשיבות סבורות כי סוגיות באשר למין ומיניות, מעסיקות מאוד ילדים ובני נוער וכי יש חשיבות גדולה ומשמעותית בשיח על הנושאים הללו איתם. כמעט כולן שבות ואומרות כי דיאלוג בנושאים אלו עם התלמידים, נראה להן כחלק ברור ובלתי נפרד מתפקידן כמורות ומחנכות, וכי הן מעריכות מאוד את ההשפעה הגדולה הנתונה בידיהן, הנובעת מתפקידן כנשות חינוך, ואת היכולת שלהן לעצב תפיסות מיניות מיטיבה ובריאה אצל תלמידיהן.

הממצאים העיקריים שעלו מניתוח סטטיסטי ותמטי של הנתונים, משקפים מספר מסקנות עיקריות:

ממצא חשוב ומשמעותי שהפתיע את החוקרות, נוגע לעובדה כי מרבית המשיבות תופסות את החינוך המיני המיטיב, כחלק מתפקידי מערכת החינוך ותפקידן כמורות. הן מביעות עניין ונכונות גבוהים לפתח שיח בנושאים רחבים של מין ומיניות עם תלמידיהן בכל שכבות הגיל. רובן לא מציגות חשש או קושי מכל סוג שהוא שיימנע מהן לפתח דיאלוג בנושאים אלו, למעט סוגיית הידע שחסר להן להערכתן.

רוב המשיבות (80%) חזרו שוב ושוב על המילים - קורסי חובה, מידע, הכשרה, לימוד ודומיהן. אין ספק שהסטודנטיות מביעות צורך כן ורצון עז בלמידה ובהעמקה נוספת בנושאים אלו. הכוונה היא ללימוד ממשי, עקבי, שוטף ויסודי של נושאים של מין ומיניות וכל המשתמע מהם. הן מבקשות לייצר פלטפורמות ללימוד ארוך טווח, קורסים שילוו אותן לאורך כל הכשרתן כמורות ומחנכות, ולא רק סדנא ספורדית כזו או אחרת, ולא אזכור מקרי של הנושאים הללו בקורסים המיועדים לתכנים אחרים. הסטודנטיות שבות וחוזרות על הצורך הרב בקבלת ידע מקיף בתחומים רבים כגון - פיזיולוגיה, מגדר, דימוי עצמי, זהויות מיניות, מיצגים בתקשורת, נזקים מהשימוש בפורנוגרפיה ועוד, מעבר לנושאים הברורים של מין ומיניות (כל הנושאים לקוחים מדבריהן של המשיבות). לטענתן, תהליך הכשרה מקיף ויסודי כזה יסייע בידן לרצות, ליוזם, ללמד ולהוביל בעצמן תהליכים משמעותיים וארוכי טווח בנושאים של מין ומיניות אל מול

תלמידיהן, ולמלא את תפקידן החינוכי על הצד הטוב ביותר.

הרצון ללמידה, להתעמקות ולהתנסות בנושאים אלו מקיף מספר מעגלים:

1. המעגל האישי - לדבר את המיניות של עצמן, לאוורר תפיסות, מחשבות ורגשות בנושא, שכן רק אז ניתן להכליל אדם נוסף בתוך הדיאלוג הזה.

2. מעגל הידע - במעגל זה נכללים כמה פרמטרים הקשורים כולם לרכישת הידע בסוגיות של מין ומיניות:

◀ נשמעת אמירה ברורה וחזקה מאוד מצידן של משיבות רבות, כי על ההכשרה בסוגיות אלו, להיות דרישת **חובה** במהלך הלימודים, ולא רק בחירה של מי שמעוניינת בכך.

◀ לדעתן, האחריות על הכשרתן בנושאים אלו היא חלק מתפקיד המוסדות להשכלה גבוהה המכשירים אותן כנשות חינוך, והם אלו האמונים על טיב ההכשרה ומידת רצינותה.

◀ פרקטיקה חינוכית - רבות מהן עסוקות מאוד בשאלה כיצד יש לשוחח עם התלמידים על הנושאים הללו, להנגיש להם מידע מביך ורגיש, ומהם הדברים עליהם רצוי וחשוב לדבר, לעומת כאלו שלא.

◀ רצון רב בקבלת ידע מגוון ועשיר בכל הנושאים הכוללים הרצאות מומחים, מפגשי דיון, סימולציות וניתוח סיטואציות.

◀ נוכח מאוד הצורך בקבלת ידע כתוב, מובנה ומסודר שילווה אותן במהלך עבודתן כנשות חינוך, שאליו ניתן יהיה לחזור שוב גם בתום תהליך ההכשרה.

3. המעגל הבית ספרי - הסטודנטיות מביעות באופנים שונים את החשש שבתי הספר בהם ישתלבו כמורות ומחנכות, לא יתנו מקום של כבוד ללמידה ולדיאלוג בנושאים העוסקים במין ומיניות. מדבריהן עולה ספק אם בתי הספר ירצו להקצות מקום, שעות ייעודיות ומשאבים שונים ללימוד התכנים הללו, הן מסיבות פרקטיות וקונקרטיות והן משום שמדובר בנושאים שנויים במחלוקת, שעלולים להעמיד את בית הספר בקונפליקט אל מול הורים, מורים ודמויות מפתח אחרות בהקשר הבית ספרי. כמו כן, הן מציגות את הצורך בחשיבה גמישה, יצירתית ומעט שונה מההקשר הלימודי הרגיל, הנדרשת כאשר מבקשים לדבר עם ילדים ומתבגרים על תכנים אלו.

מניתוח הטקסטים, עולה כי נושא מגדרם של התלמידים הוא סוגיה משמעותית. שוב ושוב חוזרת האמירה ששיח על מיניות או חינוך מיני בכלל, עדיף לו שיינתן בקבוצות נפרדות לבנים ולבנות, כדי לנסות ולהפחית את המבוכה ולאפשר לכל קבוצה להיות כנה ואותנטית ככל הניתן.

בנוסף, עולה הבקשה להכשירן באופן ספציפי בהתאם לאוכלוסיית התלמידים איתם הן מתעתדות לעבוד - ילדים בגיל הרך, ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים, בתי ספר דתיים וחרדים, החברה ערבית על כל גווניה וכו'.

סיכום

על פי הממצאים הרבים שהוצגו לעיל, נראה כי מטרת המחקר שביקש לתת במה לקולן של סטודנטיות לחינוך במכללות שנדגמו, אכן הושגה. באמצעות היגדים המשיקים למעגלים רחבים בנושאים של מין ומיניות, מופו דעותיהן, מחשבותיהן, רגשותיהן, קשייהן ורצונותיהן של המשיבות באשר לסוגיות של שיח על מין ומיניות עם תלמידה. במהלך המחקר כולו, הן מביעות את אמונתן ששיח שכזה, הינו חלק חשוב ואינהרנטי מתפקידן כמורות ומחנכות, הן מבקשות בקול רם וברור לקבל הדרכה, הנחיה ולמידה מקיפה בנושאים אלו כחלק מתהליך הכשרתן, ובאופן מובן מטילות את האחריות לקבלת ידע וניסיון מתאימים על המכללות המכשירות אותן לתפקידן המשמעותי בחינוך הדורות הבאים.

מטרתו של המחקר הייתה לשמוע ולתת מקום של ממש לקולן, לדעתן ולתחושתן של סטודנטיות לחינוך, בכל הנוגע לסוגיות של מין ומיניות והאופן בו אלו באים לידי ביטוי בשיח עם ילדים ובני נוער במסגרות חינוכיות שונות, עבורם הן משמשות דמות של מבוגרות משמעותיות. לאור כל הנסקר לעיל, מתוך ההבנה שסוגיות של מין, מיניות, זהות מינית, פרקטיקות מיניות וכו', מעסיקות מאוד ילדים ובני נוער בימינו, ולאור החשיפה הרבה שלהם למידע רב מאוד בעולמות התוכן הללו, ברור כי חשוב שתהיה להם דמות אמינה ומשמעותית שתהווה מעין "מתווך" בין הסקרנות והעניין הטבעי שיש להם במיניות, לבין המציאות והעולם הווירטואלי. מאחר ומערכת החינוך עדיין מחפשת את דרכה בכל הנוגע ל "חינוך מיני" ראוי ומותאם מציאות, והורים מתקשים בשיח טבעי וזורם בנושא, יש לצפות שאנשי חינוך, הנמצאים במגע יומיומי וקרוב עם ילדים ובני נוער, יהיו הקו הראשון לפיתוח דיאלוג אותנטי בנושאים אלו. במהלך השנים ושנות עבודתנו כמרצות במכללות לחינוך, אנו מקדישות חלק מהשיעורים עם הסטודנטיות הצעירות לשיח בנושאים של מין ומיניות, על מנת שלא תהיינה מופתעות כאשר הן תפגושנה שאלות, התלבטויות והתמודדויות של ילדים ובני נוער בשטח עם נושאים אלו. למרות זאת, בכל שנה אנו פוגשות מחדש אי רצון/קושי בולט של הסטודנטיות לעסוק בנושא של מיניות, חוסר מוכנות להוות דמות משמעותית עבור תלמידיהן, אותם הן מלוות בתחומים הללו ואפילו התנגדויות לפתיחת ערוצי שיח במהלך השיעורים. כמי שעובדות שנים רבות עם ילדים ובני נוער אנו יודעות ממקור ראשון שבמהלך הקשר איתם, צפות ועולות שאלות רבות באשר לעולם התוכן של מיניות, אותן הם מבקשים לברר עם דמות שנתפסת כאמינה בעיניהם, תפקיד שלעניות דעתנו, הוא בהחלט במסגרת תפקידם של אנשי חינוך. לפיכך, היה חשוב ביותר לבדוק עם הסטודנטיות שבוחרות בתחום החינוך, מהן העמדות, התחושות, המחשבות והרגשות שלהן בכל הנוגע לשיח על מין ומיניות, מה הם הקשיים, החששות, העכבות וכו' איתם הן מתמודדות בנושא זה, וזאת על מנת להבין ממקור ראשון מהם הצרכים שלהן עצמן סביב שיח בנושאי מין ומיניות וכיצד נוכל לסייע להן ולהקל על התמודדותן עם נושאים אלו במהלך תהליך ההכשרה שלהן.

יש להניח כי לכל אדם ואישה ישנן עמדות, תפיסות ומחשבות שונות באשר למין ומיניות והשיח על נושאים אלו. מידת הפתיחות והמוכנות לקחת חלק בשיח שכזה, הן בהקשרים מקצועיים והן בהקשרים אישיים, שונות ומושפעות מהסביבה בה הם גדלו וחיים.

לרוב האנשים יש קושי לנהל שיח חופשי ופתוח בנושאים אלו, וייתכן כי היה קושי במילוי השאלון, חלק מהשאלות בו הציפו תחושות ורגשות שונים, וכן לא תמיד ניתן המענה הכן והאותנטי ביותר.

המחקר נערך בשתי מכללות גדולות לחינוך הממוקמות בערים מרכזיות במרכז הארץ (ירושלים ותל אביב), אף על פי שמכללות אלו אינן מייצגות את כל חלקי האוכלוסייה הישראלית ואולי חסרות ייצוג ראוי של אוכלוסייה פריפריאלית יותר, דומה כי קבוצת המשיבות לשאלון הייתה גדולה דיה וכללה סטודנטיות ממסלולי לימוד שונים, שנות לימוד שונות, רמת דתיות שונה, מצב משפחתי שונה וכו', אשר אפשרה תמונה רחבה דיה המייצגת את עמדותיהן ותפיסותיהן של רוב הסטודנטיות לחינוך באשר הן.

רשימת מקורות

- אהרוני, ח. (2011) עבודה חינוכית סוציאלית בישראל. עורך.
- אלפרט, ב., שלסקי, ש. (עורכים). (2013). הכיתה ובית הספר במבט מקרוב: מחקרים אתנוגרפיים על חינוך. תל אביב: הוצאת מכון מופ"ת.
- ארגמן, ר' (2018). מין ומיניות בקרב אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית. פורסם ב'שיקום', ביטאון עמותת חומש http://www.kshalem.org.il/uploads/pdf/article_7185_1559485538.pdf
- ברוש, א. (2007) חינוך מיני? כן בבית ספרנו!, החינוך וסביבו 29, 2007, עמ' 91-107
- הברון, א., הברון, ש. (2017). מה מתי ומי בחינוך מיני: עקרונות מנחים לבניית תכניות חינוך מיני של בני נוער בישראל.
- הוכהוזה, מ., זייצב. י., פלדמן. א., קלונטרוב, ס. (2019) תוכניות התערבות למיניות בריאה במערכת החינוך בישראל לעומת ארצות מפותחות בעולם: מאמר סקירה. הייעוץ החינוכי, תשע"ט כרך כ"א, עמודים: 57-80
- הראל-פיש, י', וולש, ס', בוניאל-נסים, מ', דז'אלובסקי, א', אמית, ש', טסלר, ר' וחביב, ג' (2014). נוער בישראל: בריאות, רווחה נפשית וחברתית, ודפוסי התנהגויות סיכון בקרב בני נוער בישראל. תכנית המחקר הבינלאומי על בריאותם ורווחתם של בני-הנוער. ירושלים: אוניברסיטת בר אילן, מכון ברוקדייל, משרד הבריאות ומשרד החינוך.
- הרפז, י' (2010 א). אובדן החינוך הוא גם אובדן החינוך המיני. הד החינוך, 84 (6), 38-41.
- הרפז, י' (2010 ב). מין דילמה. הד החינוך, 84 (6), 6.
- הרץ, ג. (2018) חינוך-טיפול בקידום נוער: תפיסה, הלכה ומעשה. ספר הנחיה לעובדי חינוך-טיפול ביחידה לקידום נוער. משרד החינוך – אגף א' לחינוך ילדים ונוער בסיכון המחלקה לקידום נוער-היל"ה 2018
- <http://meyda.education.gov.il/files/YeledNoarBesikun/kidumbook.pdf>
- הררי, ד' עם צוות על(2010). לעולם נחשוב שהם צעירים מדי. הד החינוך, 84 (6), 58-60
- וייסבלאי, א' (2010). "חינוך מיני במערכת החינוך". ירושלים: מרכז המחקר והמידע של הכנסת.
- וינברג, ד, תמיר, ט, (2017) נערות לגופן: תובנות מעבודה עם נערות ועם צוות על גוף בריאות ומיניות, בתוך נערות וגופן - מדברות נוכחות נסתרות. עורכות עינת לחובר, עינת פלד ומיכל קומם. עמודים 135-139. הוצאת מגנס האוניברסיטה העברית ירושלים
- זופניק, מ. (2006). סקרנות והתפתחות מינית נורמלית אצל ילדים ממבט פסיכואנליטית. פסיכולוגיה עברית. אוחר מתוך <https://www.hebpsy.net/articles.asp?id=709>
- להב, ח. (2014) "פרופיל של הנוער המנותק בישראל", בתוך: עמנואל גרופר ושלמה רומי עורכים, ילדים ומתבגרים במצבי סיכון בישראל, כרך א, מכון מופ"ת.

לחובר י', ארגמן ר' (2007). לקראת בגרות מינית - היבטים בחינוך מיני בראייה חברתית, מדריך לצוותים במסגרות החינוך המיוחד. תל אביב: הוצאת מעלות

סלקובסקי, מ' (2015) זהות מקצועית של עובדים חינוכיים-טיפוליים. בתוך: ע' גרופר וש' רומי (עורכים). ילדים ומתבגרים במצבי סיכון בישראל, כך ב' (390-372), תל אביב: הוצאת מכון מופת

עוז תמר ועוז אלמוג (2016) דור ה-Y כאילו אין מחר. הוצאת מודן

פירסטר, א., לפידות-ברמן, י. (2018) חינוך מיני - לשם מה? תרומתו של קורס במיניות האדם לפרחי הוראה. רב-גוונים: מחקר ושיח, 16 (3), תשע"ח 20

קאי-צדוק, א (2019) קידום בריאות מינית ומניעת פגיעות מיניות בקרב מתבגרים/ות וצעירים/ות. סקירת ספרות - המחלקה לעבודה סוציאלית המרכז האקדמי רופין

קפלן, מ, לוסקי-וויסרוז, א. סנר, ד, (2021) "אני אישה מאוד יצרית, ואני אישה מאוד דתית": פרספקטיבות של פ צעירות דתיות בנוגע למיניותן בבגרות הצעירה. חברה ורווחה, מ"א, 1(מרץ 2021) 103 - 124

ראובני בר-דוד, ל. (2018). "מיטה וחצי - מדריך מיניות למתבגרים" הוצאת יובל.

רבינוביץ, מ. (2017) "היחשפות ילדים ובני נוער לתכנים פורנוגרפיים באינטרנט וסוגיית סינון אתרים פוגעניים". מרכז המחקר והמידע של הכנסת.

רייכל, נ. (2009) "חינוך בלתי פורמלי - למה הכוונה". ירחון מכון מופ"ת 37, מרץ 2007 עמ' 5-8

רן, ע' ויוספסברג בן-יהושע, ל' (2021) מגדר, מין ומיניות בעולם דיגיטלי: חינוך מיטיב לצעירים ולצעירות, אפשרויות וסיכויים. הוצאת מכון מופ"ת, מרכז המידע הבין-מכללתי.

שטיין, נ. (2008) התמקמויות זהותיות - "כעס ובושה כמבארים תפיסות של התנהגויות מיניות וזוגיות של נערות ונערים בגיל ההתבגרות המאוחרת". חיבור לשם קבלת תואר דוקטור. המחלקה לסוציולוגיה, אוניברסיטת בר-אילן

שקדי, א. (2003) מילים המנסות לגעת - מחקר איכותני: תיאוריה ויישום. הוצאת רמות אוניברסיטת תל אביב

שקדי, א' (2011). המשמעות מאחורי המילים. מתודולוגיות במחקר איכותני - הלכה למעשה. תל-אביב: הוצאת רמות- אוניברסיטת תל-אביב.

Baladerian N. J., Coleman T. F., & Stream, J. (2013). Abuse of people with disabilities: Victims and their families speak out: A report on the 2012 national survey on abuse and people with disabilities. Retrieved from <https://ncvc.dspacedirect.org/handle/20.500.11990/998>.

Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American psychologist*, 37(2), 122.

Barnard-Brak, L., Schmidt, M., Chesnut, S., Wei, T., & Richman, D. (2014). Predictors of access to sex education for children with intellectual disabilities in public schools. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 52(2), 85-97.

Berger, D., Khzami, S. E., Jourdan, D., Bernard, S., & Carvalho, G. (2008, November). Sex education: teachers' and future teachers' conceptions and social representations; what relevance for teachers' training?. In Colloque international du CREAD 2008: Efficacité et équité en éducation.

Blanchett, W.J., & Wolfe, P.S. (2002) A Review of Sexuality Education Curricula: Meeting the Sexuality Education Needs of Individuals with Moderate and Severe Intellectual Disabilities. Research and Practise for Persons with Severe Disabilities.

<https://doi.org/10.2511/rpsd.27.1.43>

Blos, PP., 1979. Adolescent passage, International Universities Press.

Braun, V. & Clarke, V., 2006. Using thematic analysis in psychology. Qualitative research in psychology, 3(2), ppp.77–101

Bryman, A., & Cramer, D. (2012). Quantitative data analysis with IBM SPSS 17, 18 & 19: A guide for social scientists. Routledge.

Cohen, J. N., Byers, E. S., & Sears, H. A. (2012). Factors affecting Canadian teachers' willingness to teach sexual health education. Sex Education, 12(3), 299-316.

Creswell, J. W. (2013). Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches. Los Angeles, CA: Sage publications

Creswell, J.W. (2015). A concise Introduction to Mixed Methods Research. London: Sage Publication.

Daciuk, S. (2015) Sexuality and Disability: A comparison of themes found in the sex and disability literature. MC Thesis, City University, Seattle. Accessed at:

<https://pdfs.semanticscholar.org/590e/41a72d3fb9a780c67efb432004fb1613fa01.pdf>

Damas, T., Hein, L., Powell, L., Dundon, E. (2012) Child and Adolescent Sexual Development and Sexual Identity Issues) Chapter 5 (pages 89–109) in Child and Adolescent Behavioral Health

Debbie, O. (2016) 'I felt like I was watching porn': the reality of preparing pre-service teachers to teach about sexual pleasure, Sex Education, 16:3, 308-323, DOI: 10.1080/14681811.2015.1075382

Erikson, E., 1967. Eight ages of man.

Erikson, E.H., 1994a. Identity: Youth and crisis, WW Norton & Company.

Erikson, E.H., 1994b. Insight and responsibility, WW Norton & Company.

Goldfarb, E. S., & Lieberman, L. D. (2020). Three decades of research: The case for

comprehensive sex education. *Journal of Adolescent Health*.

Greene, J. C. (2007). *Mixed methods in social inquiry*. San Francisco, CA, US: Jossey-Bass

Gumpel, T.P., & Sharoni, V. (2007). Current Best Practices in Learning Disabilities in Israel. *Learning Disabilities Research & Practice*, 22(3), 202-209.

Hall, S., 1904. *Adolescence: Its Psychology and its relation to physiology, anthropology, sociology, sex, crime, religion, and education*.

Holland, J. L., & Christian, L. M. (2009). The influence of topic interest and interactive probing on responses to open-ended questions in web surveys. *Social Science Computer Review*, 27(2), 196-212.

Johnson, B. R. (2012) Dialectical Pluralism and Mixed Research. *American Behavioral Scientist*. 56 (6), 751-754

Lauderdale-Littin, S., Howell, E., & Blacher, J. (2013). Educational placement for children with autism spectrum disorders in public and non-public school settings: The impact of social skills and behavior problems. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 469-478.

Lindberg, L. D., & Maddow-Zimet, I. (2012). Consequences of sex education on teen and young adult sexual behaviors and outcomes. *Journal of Adolescent Health*, 51(4), 332-338. oi:10.1016/j.jadohealth.2011.12.028

Martin, K. A. (2018). *Puberty, sexuality, and the self: Boys and girls at adolescence*. Routledge.

Mahler, M., and Furer, M. (1963). "Certain Aspects of the Separation-Individuation Phase." *Psychoanalytic Quarterly* 32:1-14.

Mahler, M. S., Pine, F.; and Bergman, A. (1975). *The Psychological Birth of the Human Infant*; New York: Basic Books.

McCabe, M.P., & Screck, A. (1992). Before sex education: An evaluation of the sexual knowledge, experience feelings and needs of people with mild intellectual disabilities. *Australia and New Zealand Journal of Developmental Disabilities*, 18, 75 -83.

Morales, A., Orgilés, M., & Espada, J. P. (2020). Sexually unexperienced adolescents benefit the most from a sexual education program for adolescents: A longitudinal cluster randomized controlled study. *AIDS Education and Prevention*, 32(6), 493-511.

Morawska, A., Walsh, A., Grabski, M., & Fletcher, R. (2015). Parental confidence and preferences for communicating with their child about sexuality. *Sex Education*, 15(3), 235-248

Owens, T. (2014) *Supporting Disabled People with Their Sexual Lives: A Clear Guide for Health*

and Social Care Professionals. London: Jessica Kingsley Publishers.

Rodríguez Fernández, V., & López Ramón y Cajal, C. (2016). In utero gratification behaviour in male fetus. *Prenatal Diagnosis*, 36(10), 985-986.

Rowe, B., & Wright, C. (2017) Sexual Knowledge in adolescents with intellectual disabilities: A timely reflection. *Journal of Social Inclusion*, 8(2), 41- 52.

Schaafsma, D., Kok, G., Stoffelen, J.M.T. & Curfs, L.M.G. (2015). Identifying Effective Methods for Teaching Sex Education to Individuals with Intellectual Disabilities: A Systematic Review. *Journal of Sex Research*, 52 (4), 412 – 432.

Schaafsma, D., Stoffelen, J. M., Kok, G., & Curfs, L. M. (2013). Exploring the development of existing sex education programmes for people with intellectual disabilities: an intervention mapping approach. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 26(2), 157-166.

Schalet, A. T. (2011). *Not under my roof: Parents, teens, and the culture of sex*. University of Chicago Press.

Tausczik, Y.R. & Pennebaker, J.W., 2010. The psychological meaning of words: LIWC and computerized text analysis methods. *Journal of language and social psychology*, 29(1), ppp.24–54.

Treacy, A.C. (2016) *A Mixed Method Study of SHE for Students with Disability*. Doctoral Thesis, University of Nevada, Reno.

Whitehouse, M. A., & McCabe, M. P. (1997). Sex education programs for people with intellectual disability: How effective are they? *Education & Training in Mental Retardation & Developmental Disabilities*.

World Health Organization. (1975). *Education and Treatment in Human Sexuality: The Training of Health Professionals-Report of a WHO Meeting*.

http://www.who.int/reproductivehealth/topics/sexual_health/sh_definitions/en

World Health Organization. (2006). *Defining sexual health: Report of a technical consultation on sexual health, 28–31 January 2002*.

Zani, B., & Cicognani, E. (2020). Sexuality and intimate relationships in adolescence. In *Handbook of adolescent development* (pp. 200-222). Psychology Press.

נספח 1 - שאלון

שאלון עמדות של סטודנטיות לחינוך באשר לשיח בסוגיות של מין ומיניות בעבודה עם ילדים בני נוער - תשפ"א

שאלון זה הינו חלק ממחקר עמדות המבקש למפות תפיסות אישיות ומקצועיות של סטודנטיות הלומדות במסגרת המסלולים לחינוך יסודי, על יסודי, מיוחד ובלתי פורמאלי במכללות לחינוך לוינסקי ודוד ילין, בכל הנוגע לדיאלוג עם ילדים ובני נוער בנושאים של מין ומיניות. בנוסף, מבקש המחקר לזהות קשיים/חסמים אפשריים סביב שיח שכזה על מנת לנסות ולייצר תהליך הכשרה וליווי שייתן מענה מיטבי.

משך הזמן הנדרש למילוי השאלון הינו קצר שכן מרבית השאלות הן שאלות סגורות, וחלק קטן הן שאלות פתוחות המאפשרות לך להביע באופן חופשי את דעתך, תחושותייך ומחשבותייך על הנושא. השאלות שישאלו יעסקו בנושאים כללים כגון, מידע דמוגרפי, מרבית השאלות יעסקו בסוגיות מין ומיניות, עמדות אישיות, תפיסות תפקיד, דעתך ומחשבותייך באשר לשיח בנושאי מין ומיניות בעבודה עם ילדים ובני נוער, חוויות שצברת בשטח ומגע עם הילדים ובני הנוער וכו'.

השאלונים וקבצי התשובות הינם אנונימיים לחלוטין, החוקרות אינן יכולות לזהות את המשיבות לשאלונים. כל מידע שיימסר על ידך יהיה חסוי ואנונימי וישמר ע"י החוקרות, ישמש לניתוח וכתובת המחקר ולא יועבר לגורמים אחרים. בכל מקרה, כל ציטוט שיילקח מהדברים שכתבת יהיה חסוי לחלוטין ולא ניתן לזיהוי. בחירה שלא להשתתף במחקר ו/או לא לענות לשאלון הנ"ל, לא תגרור השלכות כלשהן.

בעצם מילוי שאלון זה, אני מביעה את הסכמתי החופשית להשתתף במחקר זה.

נתונים דמוגרפיים

גיל _____

מצב משפחתי _____

שייכות דתית : חילונית, דתיה, חרדית, מסורתית, אחר _____

שם המכללה לחינוך _____

מסלול לימודים _____

שנת לימודים _____

היגד	כלל לא מסכימה	מסכימה במידה מועטה	מסכימה במידה בינונית	מסכימה במידה רבה	מסכימה במידה רבה מאוד
1.	בבית הורי, השיח על מין ומיניות היה פתוח והיה מקובל לדבר ולשאול כל דבר				
2	מעולם לא חשתי שחסר לי ידע בנושאים של מין ומיניות, ידעתי מאיפה להשיג מידע				
3	הייתה לי דמות בוגרת ואחראית איתה יכולתי להתייעץ בנושאים של מין ומיניות				
4	את רוב הידע שלי באשר לסוגיות של מין ומיניות קיבלתי מדמויות מבוגרים בחיי (הורים, מורים, מדריכים) * אנא צייני מי מבין הדמויות הללו הייתה המשמעותית ביותר בשיח על מין ומיניות				
5	את רוב הידע שלי באשר לסוגיות של מין ומיניות קיבלתי מקבוצת השווים שלי				
6	כילדה וכמתבגרת, מצאתי עצמי פעמים רבות עם שאלות בסוגיות אלו, ולא היה את מי לשאול				
7	כילדה וכמתבגרת, חיפשתי ומצאתי מידע רב באינטרנט בנושאים של מין ומיניות				
8	אני מרגישה שיש לי מספיק ידע והבנה בנושאים של גוף ומיניות האדם כדי לתת לילדים ולבני הנוער מענה אחראי				
9	הייתי רוצה ללמוד עוד אודות היבטים שונים בנושאי גוף ומיניות של ילדים, ובני נוער				
10	ילדים ובני נוער חשופים למידע רב באינטרנט, שחלקו איננו אמין, לכן שיח עם דמויות מבוגרים אמינות, הינו חשוב ביותר				
11	אני חשה כי השיח בסוגיות של מין ומיניות בימינו הוא פתוח וליברלי מידי				
12	בתור ילדה צעירה עניינו אותי נושאים - כמו איך הגיעו ילדים לעולם, מה ההבדלים בין בנים לבנות ועוד				
13	לדעתי לא צריך לדבר על נושאים של מין ומיניות באופן פתוח, זה עניין אישי שיש להתלבט בו לבד				
14	לילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים יש אותם הצרכים המיניים כמו לילדים ומתבגרים אחרים				
15	עדיף לדחות את תחילת קיום יחסי המין, ככל שניתן (עד גיל 18)				
16	קיום יחסי מין מתאים רק לאחר נישואין				
17	מין ומיניות הם חלק מהנושאים העיקריים שמעסיקים את בני הנוער				

					18	גם ילדים צעירים מתעניינים בסוגיות והיבטים שונים של מיניות אנושית
					19	הורים, מורים ואנשי מקצוע מאמינים לרוב שילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים לא זקוקים לחינוך מיני
					20	חשוב שחינוך מיני ושיח על מיניות יתחיל כבר בגיל הרך באופן ובתכנים המותאמים לגיל
					21	הורי היו מוכנים לענות על שאלותיי כבר בגיל צעיר (גן, בית ספר יסודי)
					22	מיניות היא חלק חשוב וטבעי מהקיום שלנו כבני אדם, ולכן אין צורך להתבייש בשיח פתוח על הנושא
					23	עדיף לא לדבר על מיניות עם ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים כדי "לא להכניס להם רעיונות מיותרים לראש"
					24	לדעתי יש גבולות שונים בין מיניות של בנים לזו של בנות
					25	חינוך מיני ושיח באשר למיניות הם באחריות הבלעדית של הבית וההורים
					26	במהלך לימודי בבית הספר, חינוך מיני היה משמעותי ולמדתי ממנו רבות
					27	לילדים ובני נוער יש שפע של מידע על נושאים של מין ומיניות, לכן אין צורך לדבר על כך עוד
					28	ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים ממגוון לקויות, מביעים עניין וסקרנות לגבי מין ומיניות כמו ילדים ומתבגרים אחרים
					29	מאד יביך אותי אם ילדים או בני הנוער יתייעצו או ישתפו אותי בנושאים של מין ומיניות
					30	חשוב שילדים ובני נוער ירגישו חופשי לדבר עם מבוגרים סביבם על מין ומיניות
					31	חינוך למיניות, הוא אחר אצל ילדים ובני נוער עם צרכים מיוחדים
					32	לדעתי זה נכון שלבנות יהיה פחות חופש מיני מאשר לבנים
					33	חלק מתפקידיו של בית הספר הוא לפתח שיח בנושאים של מין ומיניות
					34	לדעתי, חלק מתפקידי כאשת חינוך, כולל שיח בנושאי מין ומיניות
					35	אני מאמינה ששאלות בנושאים של מין ומיניות יופנו אלי במהלך עבודתי עם ילדים ובני נוער
					36	אני סבורה כי ארגיש נוח לדבר על סוגיות של גוף, מין ומיניות עם בנות

37	אני מעדיפה שילדים ובני נוער לא ייפנו אלי עם סוגיות הקשורות למין ומיניות				
38					אינני סבורה שזה חלק מתפקידי לעסוק בסוגיות של מין ומיניות
39	אני לא יודעת מספיק בנושאים של מין ומיניות בכדי להוות עבור הילדים או המתבגרים דמות מתאימה להתייעצות				
40					אני חושבת שסוגיות של מין ומיניות חייבות להיות חלק מההכשרה שלי בלימודים לתואר ראשון בחינוך
41	לדעתי לא ארגיש נוח לדבר על מין מיניות עם בנים				
42					מעולם לא הזדמן לי לשוחח עם ילדים או בני נוער על סוגיות של מין ומיניות
43	אני חוששת שילדים ובני נוער עלולים להתייחס אלי כאל אובייקט מיני, ולכן לא רוצה להיכנס לנושא				
44					בשנות לימודי, במהלך ההכשרה המעשית, הזדמן לי לשוחח עם ילדים ובני נוער על סוגיות של מין ומיניות *אם כן, אנא פרטי את פרטי השיחה, וספרי על תחושותיך לגבי החוויה
45	אינני מוכנה בשום פנים לדבר על נושאים של מין ומיניות עם ילדים או בני נוער שהיו תלמידי, בהנחייתי או בכל הקשר מקצועי אחר				
46					לדעתי, האירועים הקשים של פגיעות מיניות ומעשי אונס, הם בין השאר תוצאה של חוסר בחינוך למיניות בריאה

כאשת חינוך, מה יסייע לי לקיים שיח על מין ומיניות עם ילדים ובני נוער

האם תרצי להוסיף מחשבות, רגשות, אמירות באשר למין ומיניות וכן באשר לשיח עם בני נוער בסוגיות אלו, במסגרת הכשרתך ועבודתך עם בני נוער